

Редакційна колегія:
КІРЄЄВ О.І. (голова),
БУРЯК С.В., БАЖАЛ Ю.М., ГАЙДАР Є.Т.,
ГАЛЬ В.М., ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С., ГЕЄЦЬ В.М.,
ГРЕБЕНИК Н.І., ГРУШКО В.І., ДОМБРОВСЬКИ Марек,
ІЛАРІОНOV А.М., КРАВЕЦЬ В.М.,
КРОТКО В.Л., КРЮЧКОВА І.В.,
ЛАНДІНА Т.В., МАТВІЄНКО В.П.,
МЕЛЬНИЧУК М.О., МІЩЕНКО В.І.,
МОРОЗ А.М., ОСАДЕЦЬ С.С.,
ПАЛАМАРЧУК А.Б., ПАСІЧНИК В.В.,
ПАТРІКАЦ Л.М., ПЕТРИК О.І.,
ПОДОЛЕВ І.В., РАЄВСЬКИЙ К.Є.,
РИЧАКІВСЬКА В.І., САВЛУК М.І., САВЧЕНКО А.С.,
СЕНИЩ П.М., СМОВЖЕНКО Т.С., ФЕДОСОВ В.М.,
ХОФФМАНН Лутц, ШЕВЦОВА О.Й.,
ШЛАПАК О.В., ШУМИЛО І.А.,
ЮЩЕНКО В.А., ЯРМЕНКО С.О.,
ЯЦЕНЮК А.П.

Номер підготовлено редакцією
періодичних видань НБУ

Головний редактор
ПАТРІКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора
КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ з випуску журналу "Вісник НБУ"
Начальник відділу **ПАПУША А.В.**

Заступник начальника відділу **ГАВРИЛЕНКО З.А.**

Редактор з питань бухгалтерського обліку,
розрахунків та інформаційно-програмного
забезпечення **КОМПАНІЄЦЬ С.О.**

Редактор з питань валютного регулювання
та міжнародних банківських зв'язків **БАКУН О.В.**

Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**
Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**

Дизайнери **ПЛАТОНОВА Н.Г.**, **ХАРУК О.В.**

Коректори **СІЛЬВЕРСТОВА А.І.**, **ГОРБАНЬ Н.В.**

Оператор **ЛІТВІНОВА Н.В.**

Реклама і розповсюдження:
ГРЕБІШКОВ В.І., **ФЕСЕНКО Н.М.**

Фото **НЕГРЕБЕЦЬКОГО В.С.**, **ХМАРИ В.П.**,

МІЛЕВСЬКОГО Л.А.

Черговий редактор
БАКУН О.В.

Адреса редакції:

просп. Науки, 7, Київ-28, Україна
тел./факс: (044) 264-96-25
тел.: (044) 267-39-44

E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України
09.06.1994 р., свідоцтво KB № 691

Засновник і видавець:

Національний банк України.

Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна
Журнал рекомендовано до друку

Вченюю радою Київського національного
економічного університету

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією
України визнано фаховими

Видавється у комплекті з додатком "Законодавчі
і нормативні акти з банківської діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн

Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета
відділом видавничого обслуговування
господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:

просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 x 90 / 8. Друк. офсетний.

Фіз. друк. арк. 9.0

Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 9.3

Тираж 2000 прим.

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі,
посилання на "Вісник Національного банку України"
обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в
порядку обговорення, не поділяючи думку автора.
Відповідальність за точність викладених фактів несе
автор, а за зміст реклами матеріалів —
рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2004

Вісник Національного банку України

8/2004

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видавється з березня 1995 року № 8 (102) • Серпень 2004

Здано до друку 28.07.2004 р.

*24 серпня –
День незалежності
України*

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнути всі перевертні й приблуди,
І орди завойовників–заброд!

Василь Симоненко

Завоювати і втримати клієнта, поліпшити якість обслуговування та розширити асортимент послуг — це завдання, які сьогодні постали перед банками. Водночас питання оптимального вкладення грошей у нові сервіси також залишаються актуальними для будь-якої банківської структури.

Мистецтво ефективного управління

www.lanit-iv.com

Компанія **ЛАНІТ — Iv Com** пропонує банківське обладнання, сервісне обслуговування, супроводження банківських терміналів та допоміжних систем до них. Інсталяція здійснюється кваліфікованими спеціалістами компанії.

Ми пропонуємо:

- ◆ нове покоління банківських терміналів **Diebold** — повнофункціональні термінали самообслуговування **Opteva** офісні, крізьстінні та вуличні
- ◆ модулі прийому готівки **ATM CASH-IN**
- ◆ електронні пункти обміну валют **Cumulus AFX-4 (Libra quattro)**
- ◆ системи відеоспостереження та охорони для банківських терміналів
- ◆ розробку програмного забезпечення для банкоматів
- ◆ поставку систем швидкісного друку для банків

I Вам зовсім не обов'язково розуміти, як усе це влаштовано. Головне — знати, що все це успішно працює у наших клієнтів. I так само працюватиме у Вас.

Ми живемо у добу інтенсивного розвитку технологій. Тому не потрібно нехтувати інноваціями. Адже вони економлять Ваші гроші.

ЗМІСТ

ФІНАНСОВИЙ РИНOK

C.Тігіпко Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан і перспективні напрями розвитку 4

Л.Примостка, О.Береславська Роль і функції строкового ринку в економічній системі 16
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у червні 2004 року 68

МАКРОЕКОНОМІКА

A.Гальчинський Макроекономічні та монетарні передумови політики зростання 6
M.Меламед Валовий внутрішній продукт України в геоекономічному середовищі 24

ВАЛЮТНИЙ РИНOK

Ю.Шамшетдінов Пріоритети валютно-курсової політики Національного банку України 9
T.Вахненко Визначальні фактори формування обмінних курсів 31
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за червень 2004 року) 37
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за червень 2004 року) 38

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

T.Ткачук Децентралізована державна позика як пріоритетне джерело фінансування потреб регіонів 12

БАНКИ УКРАЇНИ

Золотовалютний рубікон 15
V.Тичина, О.Задніпровська Впровадження системи управління ризиками в банку 18
Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків, та перелік операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національному банку України на здійснення операцій 50
Нумерація операцій, на які Національний банк України надає банкам банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій 62
Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (24.06.1992 р. – 01.07.2004 р.) 63
Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2004 року 65
Динаміка фінансового стану банків України на 1 липня 2004 року 66

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

L.Снігурська Особливості обліку операцій НБУ з надання й обслуговування кредитів з дисконтом 23

НОВІ КНИГИ

T.Добко Найбільша книгохідня України: нові надходження 40

ЛІТОПІС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

P.Гай-Нижник Костянтин Клепачівський – останній директор Українського державного банку УНР 44

З.Комаринська Штрихи до розвитку Райффайзенбанку в Україні 46

ФОНДОВИЙ РИНOK

Ринок державних цінних паперів України у червні 2004 року 69

БАНКІРИ І МИСТЕЦТВО

Оголошено переможця першого всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка “VISA: олімпійські фантазії” 30

НУМІЗМАТИКА І БОНИСТИКА

Про введення в обіг пам'ятної монети “Золоті ворота” 48

Про введення в обіг ювілейної монети “350 років Харкову” 49

Про введення в обіг ювілейної монети “Олександр Довженко” 49

АНОТАЦІЇ 70

**Сергій
Тіріпко**

Голова Національного банку
України.
Кандидат економічних наук

Успішний розвиток вітчизняної економіки як на макро-, так і на мікрорівнях дедалі більше залежить від прогресу в банківській системі, передусім від її здатності генерувати необхідні обсяги кредитних ресурсів. З іншого боку, умовах економічного зростання посилюється ощадна активність населення і банки отримують змогу залучити частину заощаджень, що зберігаються поза банками. Але для цього необхідно підвищити рівень довіри до банківської системи в цілому — потрібні надійні гарантії повернення коштів громадян.

Усе це зумовлює зацікавленість Національного банку в поліпшенні роботи системи гарантування вкладів.

Ощадна справа /

Система гарантування вкладів в Україні: сучасний стан і перспективні напрями розвитку

Онаціонад чотири роки поспіль економіка України динамічно зростає (див. таблицю 1).

Зазначу, що потужні імпульси до прискорення економічного зростання дала саме банківська система. Адже:

- ◆ гривня зберігає стабільність: за 2003 рік ревальвація становила 0.02%, за січень — червень 2004 року — 0.203%;

збільшилися майже до 7 млрд. доларів США; за січень — червень 2004 року — на 2.7 млрд. доларів і за станом на 5 липня 2004 року становили 9.6 млрд. доларів;

- ◆ на високому рівні утримується позитивне сальдо поточного рахунку платіжного балансу:

- за 2003 рік — 2.9 млрд. доларів,

Таблиця 1. Показники економічного зростання в Україні

№ п/п	Показник	Відсотки	
		у середньому за 2000–2003 рр.	за перше півріччя 2004 року
1	ВВП	7.4	12.7
2	Обсяг промислового виробництва	12.4	15.9
3	Обсяг інвестицій в основний капітал	19	52
4	Експорт товарів і послуг	77.3	49.2*
5	Реальні наявні доходи населення	11.3**	15***

*За п'ять місяців 2004 року.

**За останні чотири роки.

***За січень — травень 2004 року.

або 5.9% від ВВП;

- за січень — травень 2004 року — 3.5 млрд. доларів, або 16.8% від ВВП (за попередньою оцінкою).

Зауважу, що темпи зростання показників розвитку безпосередньо банківського сектору значно випереджали загальноекономічну динаміку (див. таблицю 2).

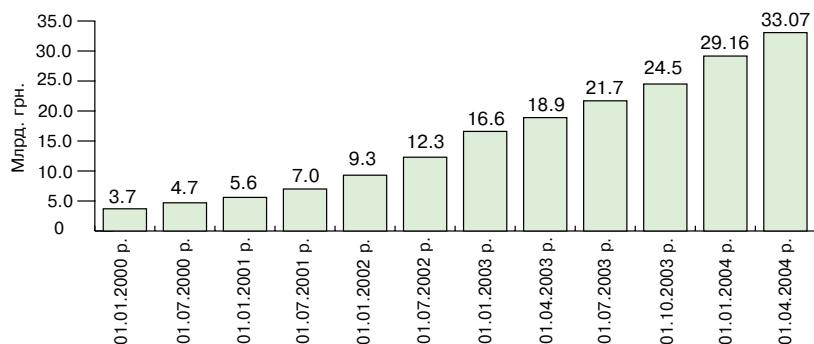
Отже, банківська система, з одного боку, працює на збереження макроекономічної стабільності, а з другого — використовує сприятливі макроекономічні умови для прискорення власного розвитку, надання йому принципово нових якісних характеристик.

I, мабуть, найголовніший позитив

Таблиця 2. Показники зростання банківського сектору в Україні

№ п/п	Показник	Відсотки	
		у середньому за 2000–2003 рр.	за перше півріччя 2004 року
1	Капітал банків	31	20
2	Активи	40	19.3
3	Зобов'язання	45	19.4
4	Депозити населення	64	25.4
5	Кредитування реальної економіки	54	19.4

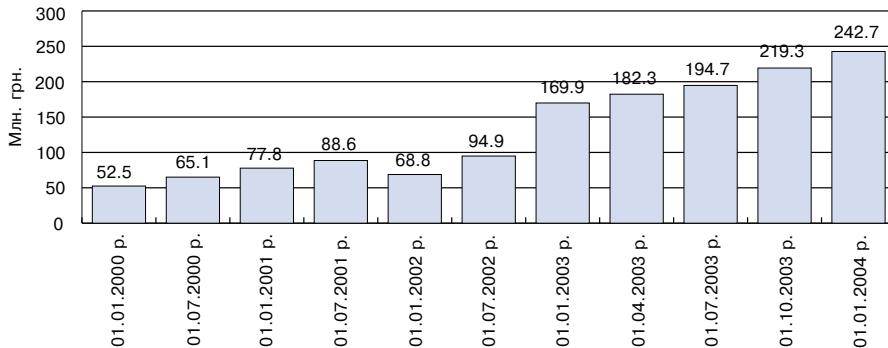
Динаміка суми вкладів по банках-учасниках (тимчасових учасниках) Фонду гарантування вкладів фізичних осіб протягом 2000–2004 р.

— відродження довіри населення до банківської системи. Досить сказати, що за останні чотири роки кількість українців, які довірили своїм заощадженням банкам (не враховуючи Ощадбанку), збільшилася в 2.5 раза — до майже 12 млн. осіб за станом на 1 квітня 2004 року, а середній розмір вкладу зріс із 806 грн. за станом на 1 січня 2000 року до 2.8 тис. грн. — на 1 квітня 2004 року.

Є всі підстави стверджувати, що тенденція до зростання посилюється, оскільки, крім сприятливої макроекономічної ситуації (ідеється про стабільність гривні і помірну інфляцію), стійкої ситуації безпосередньо в банківській системі (населення належно оцінює якісні та кількісні зрушенні у секторі, а також відсутністю гучних скандалів навколо банків), в Україні регулярно підвищується розмір обов'язкового відшкодування з Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. За період трохи більше року завдяки активній позиції Національного банку України це було зроблено тричі. Нині фонд гарантує відшкодування у розмірі 3 тисяч гривень. В Україні понад 85% вкладників мають депозит, що не перевищує розміру суми гарантованого відшкодування. Відтак заощадження населення трансформуються з неорганізованих форм в організовані.

Динаміка суми наявних коштів по Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

ризиками, що в підсумку сприятиме зростанню стійкості та надійності банківської системи загалом. З іншого боку, система диференційованих ставок дасть людям зможу швидко оцінювати ступінь надійності банку, адже все буде гранично прозоро: чим більший внесок банку до фонду, тим ризикованіше з ним мати справу.

Ми цілком усвідомлюємо, що запровадження диференційованих ставок загострює ряд проблем, зокрема пов'язаних із необхідністю розробки фондом надійних інструментів визначення ризиків, з обробкою значного масиву інформації і своєчасною передачею даних до фонду, а також низкою інших питань. Для української банківської системи це означає внесення змін у три закони: “Про Національний банк України”, “Про банки і банківську діяльність”, “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”.

Динаміка структури вкладів у розрізі валют

Ще одним важливим кроком на шляху удосконалення системи гарантування вкладів буде прийняття рішення про **участь Ощадбанку** у фонді. Вважаємо це питання принциповим із двох причин:

— неучасть Ощадбанку в системі страхування (гарантування) необґрунтовано зміцнює його конкурентні переваги перед іншими банками;

— Ощадбанк як один із найбільших операторів ринку вкладів населення теоретично може опинитись у складній ситуації, і тоді заходи щодо її виправлення ляжуть важким тягарем на державний бюджет.

Удосконалення системи гарантування вкладів за такими напрямами підвищить надійність банківської системи, сприятиме притягуванню вкладів населення, збільшенню обсягів кредитування реального сектору економіки та економічному зростанню країни.

**Анатолій
Гальчинський**

Голова Ради Національного банку України, радник Президента України, директор Національного інституту стратегічних досліджень. Доктор економічних наук, професор

*У статті Голови Ради НБУ розглядаються на-
гальні проблеми монетар-
ної політики в період еко-
номічного зростання та
можливі шляхи їх вирішен-
ня. Особливу увагу приділе-
но ризикам, які нині поси-
люються в економіці, та
питанням курсоутворення
гривні.*

Компетентна думка /

Макроекономічні та монетарні передумови політики зростання

Монетарна політика останніх чотирьох років була нестандартною за своїми параметрами, враховувала функціональну незрілість грошово-кредитної системи України, яка ще не набула рис сталої грошово-кредитної системи ринкового типу; в ній ще зберігаються ознаки переходів структур, не повною мірою діють закономірності ринкового саморегулювання. Це означає, що у нас не сповна спрацьовують стандартні принципи та механізми грошово-кредитної політики, перевірені світовою практикою. Йдеться насамперед про відсутність прямої кореляції між динамікою, яка характеризує пропозицію грошової маси (M_3), та динамікою цін; відсутність бажаної кореляції між обліковою ставкою та кредитною ставкою комерційних банків тощо. Сформована у 2000 році модель була покликана сприяти вирішенню найгостріших проблем вітчизняної грошово-кредитної системи і базувалася на чотирьох ключових позиціях. Розглянемо їх у контексті визначення політики розвитку на майбутнє.

По-перше, потрібно було розв'язати надскладне завдання — забезпечити суттєве підвищення рівня монетизації української економіки. Нагадаю, що в 1999 році рівень монетизації становив усього 14.5%, що не могло не стимулювати економічного зростання. Нині ситуація змінилася: на 1 липня 2004 р. даний показник збільшився до 33.7%. Чи достатньо цього? Відомо, що у країнах Центральної Європи рівень монетизації становить 40 і більше відсотків. Тож остаточно проблема зростання відповідного показника залишається на порядку денному, як і питання про механізми наступного етапу підвищення рівня монетизації.

По-друге, було прийнято рішення щодо запровадження режиму не просто плаваючого ринкового, а керованого плаваючого валютного курсу і забезпечення на цій основі номіналь-

ної курсової стабільноті національної грошової одиниці. Фактично ми майже три роки працюємо у режимі currency board. Треба дуже серйозно задуматися, добре це чи погано. Я великий прихильник подальших кроків щодо лібералізації валютної політики в Україні. Власне, ми в цьому напрямі поступово рухаємось. Однак, на моє глибоке переконання, такий рух необхідно прискорити.

По-третє, впродовж відповідного періоду ми проводили політику використання курсового якоря як одного з важливих інструментів цінової стабілізації. Чи достатньо цього інструменту для стабілізації грошово-кредитної ситуації?

По-четверте, — політика максимального зростання міжнародних валютних резервів НБУ. У 1999 р. вони становили 1.2 млрд., на 1 липня 2004 р. — 9.6 млрд. доларів США. Чи потрібно її надалі активно форсувати цей процес?

Привертаю увагу до практичних аспектів грошово-кредитної політики, оскільки перед Радою та Правлінням НБУ стоїть питання щодо грошово-кредитної політики другого півріччя 2004 р. та 2005 року. 10 вересня розглядається Основні засади грошово-кредитної політики на 2005 рік. Грошово-кредитна політика має бути гнучкою. Вона повинна змінюватися залежно від умов економічного циклу та ринкової кон'юнктури, поєднувати як політику дорогих, так і політику дешевих грошей, рестрикцію та експансію грошової емісії. Тут сталих догм не може і не повинно бути. Чотири роки ми працювали у стабільному, зрозумілому не лише суб'єктам ринку, а й широкому загалу режимі. Нині потрібно визначитися: чи слід і надалі дотримуватися цього режиму, чи варто зробити певну корекцію.

Попри оптимістичні прогнози щодо коротко- і середньострокового виміру у загальноекономічному процесі, необхідно водночас звернути

увагу на ризики, які нині посилюються в економіці з огляду на її динаміку.

1. Ми не маємо права нехтувати циклічною закономірністю: слід зважати, що нині вітчизняна економіка перебуває на піку, а за деякими ознаками — пройшла вищу точку траєкторії зростання. 17–18% промислового зростання — це, на мою думку, не досягнення, а економічна аномалія, за якою неодмінно наступить перегрів економіки. Ознаки перегріву вже спостерігаються. Можна навести приклади затоварювання — деякі підприємства вимушенні призупинити виробництво. Що треба зробити, в тому числі й у монетарній сфері, аби природне зниження темпів, яке має наступити після піку, набуло прогнозованих параметрів? Як охолодити національну економіку й упередити можливу стагнацію?

2. Другий надзвичайно серйозний ризик — загроза паливно-енергетичної кризи, до якої ми абсолютно не готові. Повторюється ситуація з хлібною кризою минулого року. Тоді ми говорили про зернові запаси, нині — що була можливість створити запас палива. Слід пам'ятати про особливу вразливість української економіки від енергетичного фактора: в структурі витрат на виробництво промислової продукції матеріальні витрати становлять 70.7%, із яких — висока частка паливно-енергетичних витрат, а заробітна плата становить усього 10.5%. Так, у 1997 році матеріальні витрати становили 66.8%, а частка заробітної плати — 11.2%. На міському транспорті Києва енергетична складова — 55%. Як утримати цінову стабільність за таких умов? На нашу думку, прогнозований рівень інфляції 5.8–6.2% на цей рік поки що не потребує корекції. Проте до яких меж можна допускати підвищення цін без запровадження політики жорсткої монетарної рестрикції?

3. Третя проблема — реальні експортні втрати у зв'язку з розширенням ЄС. Уряд вживає заходів щодо пом'якшення ситуації, однак необхідно рахуватися з політикою, по суті, жорсткого протекціонізму, яку проводить і, поза всякими сумнівами, буде в подальшому проводити Європейський Союз.

4. Із серії економічних ризиків — не пом'якшення, а навпаки, фактичне загострення зовнішньоекономічних суперечностей із Росією. За моїми оцінками, тиск Росії по енергетичній лінії відбудеться доти, доки Україна не стане поступатися політичними по-

зиціями. А оськльки цього не буде, тиск посилюватиметься і надалі. Якщо Росія першою вступить до СОТ, нас узагалі поставлять на коліна. У зв'язку із цим постає проблема курсової політики: чи маємо ми підпорядкуватися тиску іззовні і почати проводити політику низького валютного курсу, чи слід виходити з інших міркувань?

5. Політичні ризики в Україні, можливо, найнебезпечніші. Це трирічний виборчий марафон 2004—2006 рр. за повної відсутності цивілізованих правил політичної конкуренції. Витримати таке навантаження не під силу й найстійкішим економікам, українська ж поки що таких економік не належить.

Отже, маємо проблеми суто практичного плану. Є в них, звичайно, й науковий аспект, але я хотів би привернути увагу саме до практичної сторони. Як на ці проблеми повинна реагувати Рада Національного банку, яка за Конституцією України має виняткове право визначати Основні засади грошово-кредитної політики? Чіткої відповіді в Раді НБУ поки що немає.

У зв'язку із цим хотів би зупинитися на одній із ключових проблем грошово-кредитної політики. Це **проблема валютного курсу**. Я за глибоку лібералізацію валютної політики і з розумінням ставлюся до тих обережних кроків, які здійснює у цьому напрямі Правління Національного банку. Йдеться про проблему подолання знецінення національної валюти. Згідно із щойно опублікованими даними МВФ (World Economic Outlook Database April 2004, IMF) у 2003 році ВВП України становив у поточних (внутрішніх) цінах 263.2 млрд. гривень. За валютного курсу 5.33 гривні за долар США це еквівалентно 49.4 млрд. доларів. Водночас, за розрахунками МВФ, ВВП України, визначений за паритетом купівельної спроможності (ПКС), тобто на основі середньозважених світових цін, становить 255.0 млрд. доларів. Очевидна дуже суттєва різниця — в 5.16 раза. Відтак можна сказати, що у 2003 році виражена у доларовому еквіваленті купівельна спроможність гривні була штучно занижена в 5.16 раза. Є надчим замислитися.

Коефіцієнт ПКС дає певні орієнтири для аналізу проблеми недооцінки валютного курсу гривні, хоча на практиці курс ПКС, як правило, помітно відрізняється від офіційного (реального) валютного курсу і прямої кореляції між ними бути не може. Однак і при цьому об'єктивною основою (базою), що віддзеркалює відносну

динаміку валютних курсів, залишається співвідношення купівельної спроможності національних валют різних країн. Це підтверджується відповідною статистикою МВФ. Країною, де у 2003 році офіційний валютний курс національної грошової одиниці повністю збігався з паритетним (дорівнював 1.0), є Ірландія. У Великобританії відповідний коефіцієнт становив 1.46, Німеччині — 1.02, Швеції — 1.1, США — 0.97, Австрії — 0.96, Бельгії — 0.94, Фінляндії — 0.87, Японії — 0.86 і т. д.

Суттєвішими були відповідні відхилення у країнах перехідної економіки. В Угорщині офіційний валютний курс був нижчим від паритетного в 1.73 раза, Чехії — 1.87, Литви — 2.09, Хорватії — 2.06, Словаччині — 2.22, Румунії — 2.87, Болгарії — 3.46, Росії — 2.97, Китаї — 4.5. При цьому показовано, що у 1996 році при запровадженні гривні коефіцієнт ПКС становив 4.2. Однак під час світової фінансової кризи 1997—1998 рр. знецінення національної грошової одиниці суттєво поглибилося, що зумовило зростання у 2000 році відповідного коефіцієнта до свого піку — 6.4. Потім він почав поступово зменшуватися до 5.2. Відповідна динаміка, що відображає зміни купівельної спроможності гривні, простежується і на основі змін її офіційного валютного курсу: 1996 рік — 1.89 гривні за долар, 1998 рік — 3.42, 2000 рік — 5.44, 2003 рік — 5.33 гривні за долар. Тобто лише за 1996—2000 рр. валютна позиція гривні послабилась у 2.9 раза. У наступні роки номінальний валютний курс стабілізувався і навіть дещо зміцнів, однак розбіжності з 1996 р. і досі залишаються досить істотними.

Така ситуація неадекватна макроекономічним процесам останніх років. Йдеться не лише про стрімке зростання ВВП. Для динаміки валютного курсу важливо й інше. З 1999 року маємо позитивне сальдо платіжного балансу. У 2003 році позитивне сальдо на рахунку поточних операцій платіжного балансу, що характеризує пропозицію іноземної валюти, становило 6% ВВП, а за чотири місяці 2004 року — 16.1%. Для довідки: у країнах Центральної Європи сальдо платіжного і насамперед торговельного балансу є від'ємним: 2001 рік — -2.5%, 2002 рік — -3.3, 2003 р. — -3.9%. В українській економіці відбуваються й інші позитивні зрушення, що створюють об'єктивні передумови для відчутного зміцнення курсової позиції гривні.

Утім, не все так однозначно: зажежена вартість національної валюти — один із найважливіших стимулів зростання українського експорту. Українська економіка долала кризові процеси головним чином за рахунок пріоритетного розвитку експортних галузей. Однак нині ми перейшли межу розумного. Якщо у 1993 році частка експорту в структурі ВВП становила 26%, то в 2003 році — 57.6%, а за результатами чотирьох місяців 2004 року — 72%. Відповідно потенціал внутрішнього ринку зменшився із 74% до 28% ВВП. Нині наша економіка повністю залежить від зовнішньої кон'юнктури і за визначенням не може вважатися стійкою. Даються взнаки і глибокі внутрішні деформації — перерозподіл доходів на користь експортерів. Сильна економіка — це економіка, орієнтована передусім на внутрішній ринок. Цю ситуацію, якщо дбати про перспективу, потрібно обов'язково вправляти.

Штучне заниження валютного курсу гривні зумовлює її інші негативні явища. Йдеться насамперед про відчутне знецінення вартості національного багатства країни, зокрема виробничих активів, що робить їх надто дешевими для іноземного капіталу. Це особливо небезпечно на етапі приватизації стратегічних об'єктів, яка нині розпочинається. Поясню на простому прикладі. Якщо за валютного курсу 5.3 гривні за долар приватизованій за 4.5 млрд. грн. об'єкт коштує 849 млн. долларів, то за валютного курсу 4 гривні за долар — 1 млрд. 125 млн. долларів. Можна говорити і про відчутне штучне заниження купівельної спроможності державного бюджету. Аналогічно знецінюються і реальні доходи населення. Нині серед-

ньомісячна зарплата в Україні становить 560 гривень. За валютним курсом 2003 року це дорівнює 105.7 долара, а за курсом 1996 року (коли вводилася в обіг гривня) — 311.1 долара. Якщо ж оцінити відповідну платню на основі курсу ПКС, то середньомісячна заробітна плата мала б становити 545.4 долара США.

Знецінення гривні негативно позначається і на міжнародному іміджі держави, що, крім усього іншого, має й політичний аспект. Уже вказувалося на суттєві розбіжності у визначенні економічного потенціалу України: у поточних цінах це 49.4 млрд. доларів США, а за ПКС — 255 млрд. доларів. МВФ у цьому зв'язку публікує і такі дані: у 2003 році у поточних цінах ВВП на одну особу в Україні становив 1 028 доларів, а за ПКС — 5 312 доларів; у цьому вимірі відповідний розрив із країнами Центральної Європи не такий уже й значний. Усе це чинники, які спонукають до внесення відчутних коректив у здійснювану НБУ грошово-кредитну політику. Йдеться про політику енергійнішого посилення курсу гривні. Крім того, змінення валютної позиції гривні є важливим і з точки зору здешевлення критичного імпорту, зокрема імпорту енергоносіїв, а також машин та обладнання, яке використовується на цілі технологічного переоснащення вітчизняної економіки. Це ж можна сказати і про здешевлення обслуговування зовнішнього боргу, а також про використання валютного курсу як чинника зниження внутрішньої інфляції.

Докладно зупинився на цій проблемі тому, що вважаю її надзвичайно серйозною для української економіки. Варто зазначити, що проблема подо-

лання знецінення національної валюти стойть і в Росії. За словами міністра економіки РФ Германа Грефа, “до 2007 року курс вітчизняної валюти має змінитися на 22%”, а до 2008 р. рубль має повернутися до свого докризового стану 1998 року. Не думаю, що коректно було б і з нашого боку ставити перед собою подібні завдання. Однак сам факт постановки цієї проблеми і в Росії є симптоматичним.

Як вирішувати проблему знецінення гривні? Штучна ревальвація у цьому разі, очевидно, неприпустима. Дієвим інструментом могло бстати, з одного боку, подальше змінення реального ефективного обмінного валютного курсу гривні, а з іншого — поглиблення лібералізації валютної політики. З огляду на перевищення обсягів валютних надходжень курс гривні змінюватиметься автоматично. Ринок значно краще робитиме цю справу, ніж банківський чиновник. Переконаний, що діюча політика фактично фіксації валютного курсу значною мірою себе вичерпала. Світова практика доводить: така політика може бути ефективною лише як короткотермінова, і нині має бути замінена більш ліберальною. Як Голова Ради НБУ я послідовно відстоював і відстоюватиму цю позицію.

Нам потрібно сформувати відповідні теоретичні засади з тим, щоб не припуститися помилок у поточній практиці грошово-кредитної політики, здійснюваної НБУ.

На початку 1890-х років у кредитній системі Російської імперії провідну роль починають відігравати акціонерні комерційні банки. Активну діяльність на території України розгортають санкт-петербурзькі і московські банки, зокрема Азовсько-Донський комерційний банк. Він відкриває свої відділення в усіх основних промислових центрах України — Олександрівську (нині — Запоріжжя), Харкові, Бердянську, Юзівці (нині — Донецьк), Луганську, Сімферополі, Мелітополі, Катеринославі (нині

— Дніпропетровськ), Маріуполі, Феодосії та інших містах. На території сучасної Дніпропетровщини функціонували відділення банку в Катеринославі, Кривому Розі та Нікополі.

На малюнках: відділення Азовсько-Донського комерційного банку в Катеринославі (ліворуч), Кривому Розі (праворуч угорі) та Нікополі (праворуч унизу).

Малюнки з альбому, виданого в 1907 році до 25-річчя заснування банку.

Точка зору фахівця /

Пріоритети валютно-курсової політики Національного банку України

З метою реалізації заходів Комплексної програми розвитку банківської системи України, спрямованих на посилення надійності і довіри до банківської системи, забезпечення прозорості її функціонування, а також роз'яснення механізмів державної грошово-кредитної політики та налагодження співробітництва учасників банківського сектору з представниками засобів масової інформації у Національному банку щомісяця проводяться інформаційні дні. Керівники структурних підрозділів разом із відповідними фахівцями дають журналістам консультації, висвітлюють основні позиції НБУ стосовно нагальних проблем і перспективних питань, що входять до компетенції того чи іншого підрозділу.

Нешодавно із принципами, методами та особливостями валютно-курсової політики НБУ представників мас-медіа знайомили спеціалісти департаменту валютного регулювання. Начальник управління прогнозування курсової політики Юрій Шамшетдинов описав пріоритети валютно-курсової політики НБУ. Начальник управління методології валютного регулювання Олена Мельникова ознайомила із сучасним станом валютного регулювання в Україні. Начальник управління валютних операцій Олександр Ніколенко виклав особливості управління золотовалютними резервами НБУ на сучасному етапі. Вищеперелічені відповіді на численні запитання журналістів дав разом зі своїми колегами заступник директора департаменту валютного регулювання, доктор економічних наук Микола Мельничук. У розданих представникам преси інформаційних матеріалах наводився перелік основних законодавчих і нормативних актів з питань валютного регулювання, деталізувалася організаційна структура департаменту із зазначенням основних завдань його підрозділів, подавалася інформація щодо оцінки ефективності обмежень за рахунок капіталу та дій НБУ, спрямованих на лібералізацію системи валютного регулювання у 2003–2004 pp.

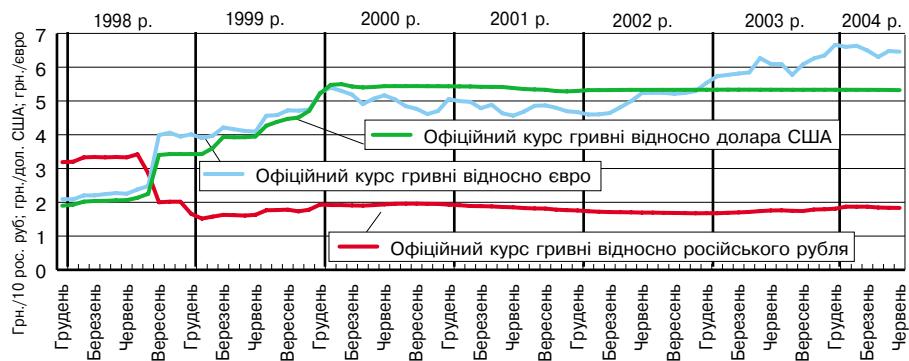
Пропонована стаття базується на матеріалах виступу Юрія Шамшетдинова і дає читачам змогу оцінити рівень спілкування Національного банку із представниками засобів масової інформації.

Основна функція Національного банку відповідно до Конституції України — забезпечення стабільності національної грошової одиниці та сприяння дотриманню цінової стабільності. Валютно-курсова політика НБУ ґрунтуються на цілях загальноекономічної й узгоджується із цілями грошово-кредитної політики щодо зниження темпів інфляції та досягнення економічного зростання.

Після значної девальвації гривні відносно основної курсоутворюючої валюти — долара США у 1998–1999 pp. (див. графік 1) її обмінний курс із початку 2000 року утримувався у вузьких межах, без стрімких змін, у межах встановлених на перспективу орієнтирів. Завдяки такій політиці Націо-

нальний банк мав змогу контролювати ситуацію і в разі необхідності нівелювати значні коливання курсу,

Графік 1. Динаміка курсу гривні відносно долара США, російського рубля та євро* у 1998–2004 pp. (на кінець кожного місяця)

* Для євро за 1998 р. взято ЕКЮ.

Юрій
Шамшетдинов

Начальник управління прогнозування курсової політики
департаменту валютного регулювання
Національного банку
України

насичуючи економіку грошима без інфляційних ризиків.

МИНУЛОРІЧНА І ПОТОЧНА ВАЛЮТНО-КУРСОВА ПОЛІТИКА

Основними позитивними результатами валютно-курсової політики 2003 року, які лягли в основу формування поточної політики, були:

- стабільність валютного ринку, що сприяло підвищенню ефективності діяльності українських експортерів та стимулювало зростання обсягів виробництва;
- збільшення міжнародних резервів НБУ при своєчасному погашенні зовнішнього боргу.

Це дало змогу **втримати інфляцію та уникнути зовнішніх шоків**, попри зростання світових цін на енергоносії, негативні результати в аграрному секторі, динамічне зростання монетарних агрегатів. Номінальний обмінний курс гривні залишався ціновим якорем для економіки та цільовим орієнтиром для реалізації грошово-кредитної політики.

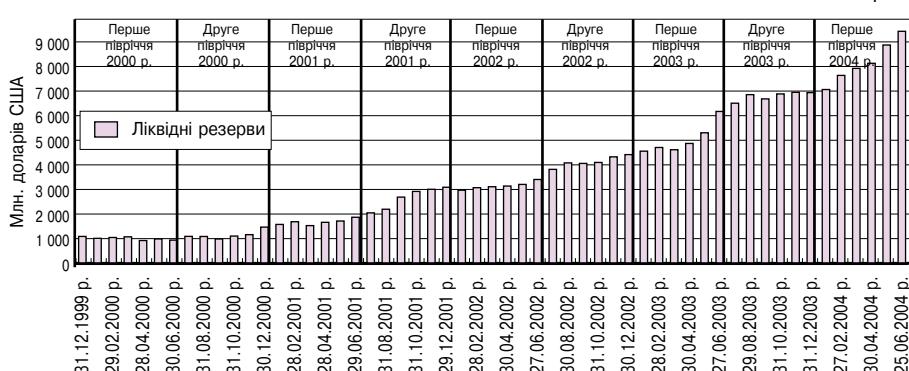
Завдяки збереженню режиму керованого плаваючого валютного курсу Національний банк міг вирівнювати дисбаланс на валютному ринку без негативних наслідків для всіх його суб'єктів.

Зазначимо, що в нинішніх умовах курсова політика НБУ може здійснюватися лише шляхом підтримки визначеній динаміки курсу гривні і лише до однієї курсотворуючої валюти — долара США, оскільки курсові пропорції між гривнею та іншими валютами всередині України визначаються курсами між цими валютами та долларом США, сформованими на міжнародних ринках (див. графік 2).

Найвиразніше ця особливість проявилася минулого року, коли між до-

Графік 3. Валові міжнародні резерви НБУ в 2000–2004 pp.
(за поточним курсом)

За станом на 29.06.2004 р.

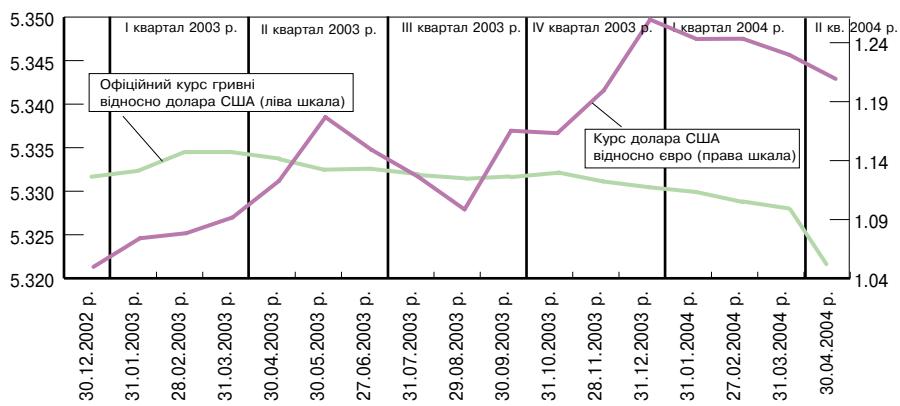
ларом та євро спостерігалися суттєві коливання, які значно перевищили очікування провідних світових аналітиків — долар США відносно євро девальвував на 20%. Оскільки номінальний курс гривні відносно долара США упродовж 2003 року залишався майже незмінним (змінився на 0.02%), номінальна девальвація курсу гривні відносно євро становила 20.4%. Це істотно змінило позиції українських експортерів, хоча водночас подорожчали імпортні товари із країн єврозони.

Послідовна політика НБУ сприяла стабілізації нестійкої ситуації, яка виникла восени 2003 року під впливом значних коливань курсу долара відносно євро, збільшення обсягів закупівлі зерна за кордоном та сезонного зростання попиту на іноземну валюту (спричиненого підвищенням цін і збільшенням обсягів імпорту нафти і нафтопродуктів).

Загалом у 2003 році основовою зростання пропозиції іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку було збільшення надходжень валюти до країни, зумовлене низкою чинників:

Графік 2. Динаміка офіційного курсу гривні відносно долара США та курсу долара США відносно євро на міжнародних ринках у 2003–2004 pp.

За станом на 29.06.2004 р.

◆ високим позитивним сальдо (майже 2.9 млрд. доларів) поточного рахунку платіжного балансу;

◆ значним зростанням прямих іноземних інвестицій (їх сальдо вдвічі перевищувало обсяги 2002 року);

◆ надходженнями (понад 1 млрд. доларів) від розміщення евробондів;

◆ залученням значних обсягів негарантованих кредитів.

За таких умов обсяги міжнародних резервів протягом року збільшилися на 2.5 млрд. доларів, або в 1.6 раза, і досягли рівня 6.9 млрд. доларів. При цьому вчасно та у повному обсязі здійснювалися платежі з погашення та обслуговування зовнішнього боргу, які в 2003 році на 32% перевищували платежі попереднього року і становили понад 1.5 млрд. доларів.

Завдяки суттєвому **зростанню обсягів міжнародних резервів**:

— підвищилося валютне забезпечення грошової бази (92% порівняно із 76% у 2002 р.);

— збільшилися можливості з погашення та обслуговування зовнішнього державного боргу (65% порівняно з 43% у 2002 р.);

— розширилися можливості НБУ щодо стабілізації валютного ринку та регулювання обмінного курсу при тимчасових коливаннях попиту і пропозиції валюти;

— інвестори отримали позитивний сигнал, що сприяло зменшенню вартості зовнішніх запозичень.

У свою чергу, **стабільність гривні** дала змогу проводити активну монетарну політику, що відобразилося на:

— істотному послабленні значення американського долара як засобу нарядження;

— підвищенні довіри до банківської системи, завдяки чому зросли обсяги депозитів в іноземній валюті (фізичних осіб — на 75, юридичних — на 34%), яка раніше зберігалася поза

банками і не включалася в розрахунок монетарних показників;

— збільшенні обсягів кредитів у реальний сектор економіки, оскільки, здійснюючи політику стабілізації обмінного курсу, НБУ фактично хеджував усі ризики, пов'язані з кредитуванням.

У підсумку курсова політика 2003 року позитивно впливала на економіку та слугувала здоровим підґрунтам для здійснення валютно-курсової політики у 2004 році.

2004 року також спостерігаються значні надходження іноземної валюти в країну, зумовлені:

— перевищенню темпів зростання експорту над імпортом завдяки надзвичайно сприятливій кон'юнктурі зовнішніх ринків;

— прискоренням зростанням економіки;

— надходженням іноземної валюти для приватизації державного майна;

— коливанням курсу долара відносно євро на міжнародних фінансових ринках.

Усе це сприяло перевищенню пропозиції іноземної валюти над попитом і дало змогу нарощувати міжнародні резерви, які за півріччя зросли на 2.7 млрд. доларів (37%) — до 9 млрд. 628 млн. доларів США (за станом на 01.07.2004 р.).

За цих умов НБУ, з одного боку, чітко контролює стабільність гривні, а з другого — проявляє гнучкість, допускаючи (особливо із травня 2004 року) певне її зміцнення відносно долара: офіційний курс гривні відносно долара США з початку року змінився на 0.203%, або на 1.1 копійки.

ПЕРСПЕКТИВИ ВАЛЮТНО-КУРСОВОЇ ПОЛІТИКИ НБУ

Основними зasadами грошово-кредитної політики на 2004 рік, схваленими рішенням Ради НБУ у вересні 2003 року, закладено середньорічне значення курсу в межах 5.38—5.42 гривні за долар США.

Враховуючи особливості макроекономічної ситуації в Україні на початку 2004 року та стану міжнародних фінансових ринків у березні, цей показник було скориговано до середньорічного значення 5.33—5.38 гривні за долар.

До перегляду орієнтовного прогнозу обмінного курсу спонукали такі чинники:

1) зміна стартових умов розрахунку курсу на 2004 рік відносно закладених попередньо — обмінний курс на кінець 2003 р. становив 5.3315 порів-

няно з 5.35 гривні за долар США, очікуваних при підготовці Основних зasad грошово-кредитної політики на 2004 рік;

2) істотне перевищення пропозиції іноземної валюти над попитом на вітчизняному валютному ринку, що фактично створило тиск на курс у бік значної ревальвації гривні;

3) суттєва девальвація валюти-прив'язки — долара США — відносно основних міжнародних валют у 2003 р.;

4) значний девальваційний резерв реального ефективного обмінного курсу відносно докризового рівня, що вказує на значні цінові переваги українських експортерів;

5) певні інфляційні ризики, пов'язані з деякими ціновими диспропорціями на окремих сегментах ринку продовольства, що виникли наприкінці минулого року, а також із порівнянно високим темпом зростання цін виробників (у 2003 р. — 11.1 %, у січні — квітні 2004 р. — 10.3%).

На сучасному етапі, який характеризується нерозвинутістю ринкового середовища та недосконалістю трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, модель здійснення валютної політики може змінюватися несуттєво, з огляду на специфічні умови 2004 року. Йдеться про високий ступінь залежності вітчизняної економіки від зовнішніх чинників кон'юнктурного характеру та вузькість внутрішнього ринку.

Відтак стабілізація валютного курсу на довгі роки залишатиметься пріоритетом.

Враховуючи суттєве збільшення обсягів надходжень валюти в країну та перевищення її пропозиції над попитом, економічно обґрунтованою буде політика НБУ, спрямована на незначне зміцнення гривні відносно долара США. Результатом такої політики буде:

- ◆ стримування інфляційних очікувань;

- ◆ здешевлення технологічного імпорту машин і обладнання та критичного імпорту енергоносіїв із країн доларової зони;

- ◆ певне здешевлення обслуговування зовнішнього державного боргу;

- ◆ стримування доларизації економіки.

Однак орієнтир на **незначне зміцнення курсу національної валюти** не виключає того, що при появі негативних тенденцій в економіці та на міжнародних фінансових ринках чи політичній дестабілізації Національний банк сприятиме вирівнюванню кон'юнктури внутрішнього ринку за рахунок зміни кур-

сової політики, дотримуючись при цьому стабілізаційної спрямованості.

Темпи зростання міжнародних резервів залежатимуть головним чином від збереження нинішньої тенденції щодо перевищення пропозиції над попитом на валютному ринку та можливості отримання запланованих урядом зовнішніх позик.

Прив'язку гривні до долара США у 2004 році буде збережено, оскільки зміна валюти-прив'язки не змінить курсової стратегії, адже світові валути жорстко прив'язані одна до одної. Якщо змінити прив'язку з долара США на євро, то при стабільному курсі гривні відносно євро курс гривні відносно долара змінюватиметься разом зі зміною курсу долара відносно євро на міжнародних ринках.

Наведемо головні аргументи на користь збереження долара США курсоутворюючою валютою:

- ◆ долар США залишається домінуючою валютою у міжнародних розрахунках, незважаючи на значну частку торгівлі з європейськими країнами (38% у загальній структурі зовнішньоторговельного обороту);

- ◆ питома вага долара становить:

- 83% у структурі операцій з продажу на валютному міжбанківському ринку;

- 78% у грошових нагромадженнях населення;

- 75% в експорті товарів та послуг, 74% — в імпорти;

- близько 68% у структурі зовнішніх зобов'язань держави.

Насамкінець зауважимо ризики, на які слід зважати в ході реалізації валютно-курсової політики у другому півріччі 2004 р.:

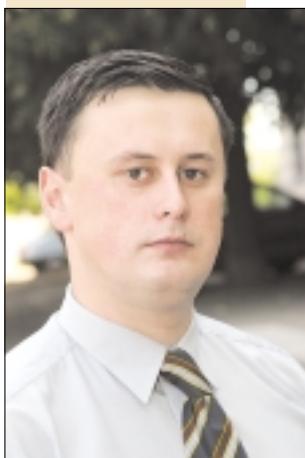
- 1) погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури через зниження цін на метали та погіршення конкурентних позицій України;

- 2) невизначеність динаміки курсу долара відносно євро на міжнародних фінансових ринках (найавторитетніші експерти валютного ринку дають прогнозні оцінки в інтервалі від 1.06 до 1.36 долара за євро на кінець року);

- 3) зростання інфляції;

- 4) політична дестабілізація.

Забезпечити внутрішню та зовнішню рівновагу можна лише в разі комплексної розробки і реалізації загальноекономічних державних програм та програм розвитку у фіscalno-бюджетній, грошово-кредитній і валютній сферах.

**Тарас
Ткачук**

Аспірант кафедри економіки та фінансового права Національної академії Служби безпеки України

За характерного для ринкової економіки жорсткого бюджетного обмеження органи місцевої влади змушені звертатися до ринкових механізмів застачення додаткових коштів для розвитку територіальних громад. У світовій практиці однією з форм застачення інвестицій є випуск і розміщення так званих муніципальних (місцевих) позик. Місцеві позики – практично нова для України складова фінансів регіонального самоврядування.

СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ринок муніципальних цінних паперів – один із динамічних, високотехнологічних і значних за обсягом сегментів національного фондового ринку і цілковито залежить від ступеня його розвинутості.

Найбільший у світі ринок місцевих позик – у США, де право випускати муніципальні облігації мають уряди штатів, місцева влада, а також агентства і департаменти промислового розвитку – всього близько 50 тисяч емітентів. За надійністю муніципальні цінні папери посідають у США друге місце після боргових зобов'язань Казначейства США. Ось чому приватні особи володіють у тій чи іншій формі 74% муніципального боргу, величина якого оцінюється в 1.3 трлн. доларів (сума всіх оформленіх боргових зобов'язань, що підлягають сплаті, перевищує 13 трлн. доларів). У Японії обсяг таких зобов'язань становить приблизно 49.5 трлн. єн (відповідний показник ринку урядових облігацій дорівнює 265.8 трлн. єн) [8, с. 5–8]. Французькі фонди володіють коштами на суму понад 500 млрд. доларів [9].

РОЗВИТОК МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Унашій країні діяльність місцевих органів влади щодо випуску цінних паперів регулюється Бюджетним кодексом України, законами України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про цінні папери і фондову біржу”, “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні”, Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів” від 24 лютого 2003 року № 207, іншими нормативно-правовими актами. Згідно із законодавством органи місцевої влади можуть ви-

пускати місцеві позики, лотереї та цінні папери [1, стаття 70]. Місцеві позики реалізуються органами місцевої влади у формі облігацій зовнішньої і внутрішньої державної місцевої позики (облігації внутрішньої республіканської позики та облігації місцевої позики).

За Бюджетним кодексом України міські ради мають право здійснювати зовнішні запозичення за умови, що чисельність населення їхніх міст перевищує 800 тисяч осіб [2, пункт 2, стаття 16]. Лише шість українських міст задовольняють цій вимозі. Проте надавши право здійснювати зовнішні запозичення, законодавець не визначив їх форми. У чинному Законі України “Про цінні папери та фондову біржу” немає поняття “облігації зовнішніх місцевих позик”. Тобто право існує, а скористатися ним неможливо. Тому, на наш погляд, доцільно внести зміни до зазначеного закону, аби привести його у відповідність із сьогоденними потребами. Такі запозичення можуть використовуватися для фінансування дефіциту бюджету розвитку – на ремонт доріг, будівництво житла, закладів освіти, культури тощо. Запозичення дають змогу збільшити доходи бюджету, поліпшити імідж міста й інвестиційний клімат у ньому, оскільки проводиться кредитна оцінка міста, йому присвоюється кредитний рейтинг. Тобто залучення запозичень даного виду сприяє не лише нарощуванню потенційних прибутків міста, а й створює для всіх суб’єктів підприємницької діяльності можливості виходу на зовнішній ринок, припливу інвестицій для розвитку своєї структури.

Органи місцевого самоврядування можуть випускати державні цінні папери для задоволення потреб у фінансуванні відповідних бюджетів та окремих проектів, а також із метою залучення інвесторів. Кошти від випуску облігацій внутрішніх місцевих позик, позики та кредити, які органи місцевого самоврядування отриму-

ють у банківських установах, залишаються лише для фінансування відповідного місцевого бюджету з обов'язковим внесенням до нього витрат на обслуговування зазначених позик і кредитів [4, пункт 1].

Відповідно до чинного законодавства Державна комісія із цінних паперів та фондового ринку розробила Положення “Про порядок випуску та обігу облігацій місцевих позик”. Цей документ на момент внесення рішення про його затвердження (13.10.1997 р.), по суті, “навзгоді” узаконив існуючу практику місцевих позик, оскільки це явище виникло кількома роками раніше. Положення визначає облігацію місцевої позики як цінний папір, що засвічує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений умовами випуску строк із виплатою фіксованого процента [5, пункт 1.2]. Облігація місцевої позики повинна містити такі реквізити: найменування цінного папера, найменування і місцезнаходження емінента, номінальна вартість облігації, строк погашення, розмір відсотків, дата й номер свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій, серія та номер облігації, підпис голови місцевої ради [5]. Право власності на облігації засвічується сертифікатом. Емінентами місцевих цінних паперів можуть бути ради різного рівня, інвесторами — фізичні та юридичні особи (як резиденти, так і нерезиденти).

Серед важливих і принципових моментів чинного положення — обов'язкове зазначення мети випуску облігацій місцевої позики [5], допускається випуск облігацій у документарній формі на пред'явника, а також у бездокументарній з урахуванням законодавства про депозитарну діяльність. У положенні є пункт, яким заборонено погашати облігації місцевої позики коштами від нової емісії і будь-якими цінними паперами (у тому числі й шляхом конвертування облігацій місцевої позики в будь-які цінні папери), а також пункт, що встановлює максимальний розмір сумарної вартості випусків облігацій на рівні тридцяти відсотків від дохідної частини бюджету емінента [5]. Хоча ці пункти і піддавалися справедливій критиці за обмеження свободи операцій з облігаціями та перерозподілу ресурсів власників місцевих позик, однак в умовах правої та економічної нестабільності вони забезпечили своєрідний захист для інвесторів, а місцеві влади не дозволили надмірно і безпідставно, без глибоких розрахунків, захоплюватися

побудовою фінансових пірамід [6, с. 17]. Можливо, саме це (а також непопулярність практики запозичень до місцевих бюджетів) стало одним із факторів того, що місцеві цінні папери не зазнали такого нищівного удару, який спіткав ринок ОВДП восени 1998 року.

Подальшому розвитку місцевих позик сприяло прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 207 “Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів”. Відповідно до постанови запозичення може здійснюватися у формі облігацій внутрішніх місцевих позик [7, пункт 3]. Рішення ради про їх емісію повинно містити відомості про умови запозичення, його мету, форму [7, пункт 4]. Проект значеного рішення подається в Міністерство фінансів для перевірки та висновку щодо його відповідності законодавству. Надання такого висновку не є гарантією держави чи підтвердженням платоспроможності позичальника [7, пункт 8]. За відсутності цього документа органи місцевої влади не можуть здійснювати закріплена Бюджетним кодексом право виходити на ринки зовнішніх і внутрішніх позик.

Завдяки постанові № 207 органи місцевої влади можуть цивілізовано вирішувати багато проблем і не вимагати грошей у підприємців. Мало того, у них з'явилася можливість стати незалежнішими від центральної влади.

Муніципальні позики — один із важливих інструментів фінансування критичних суспільних потреб, таких як розвиток систем електро-, водопостачання, транспортних мереж, будівництво житла, об'єктів освіти, охорони здоров'я тощо.

Відповідно до статті 74 Бюджетного кодексу України запозичення до місцевих бюджетів здійснюються з визначеною метою і підлягають обов'язковому поверненню.

Як правило, метою випуску місцевих позик є:

- 1) фінансування поточного місцевого дефіциту бюджету;

- 2) погашення розміщених раніше позик;

- 3) зменшення коливань у процесі надходжень податкових платежів до місцевого бюджету (ліквідація касових розривів) — це характерно для регіонів, де податкова база залежить від сезонного виробничого циклу;

- 4) фінансування місцевих програм і капіталомістких проектів.

В Україні перші облігації внутрішньої державної позики органів місцевої влади з'явилися влітку 1995 року в

Дніпропетровську, в серпні — у Києві, а наприкінці того ж року — в Харкові; на початку 1996 року емітовано муніципальні облігації у Львові та Одесі. Характерна ознака перших спроб проведення місцевих позик — їх висока успішність, якщо не зважати на невдалий досвід Одеси. До прорахунків одеської позики можна віднести непрозорість ринку для інвесторів, а також те, що цей випуск не знайшов відображення у бюджеті міста.

Акумулювання коштів шляхом випуску облігацій місцевих позик — явище нове для розвитку вітчизняної економіки. В усікому разі про подібні дії місцевих органів влади за радянських часів говорити не доводилося. В умовах адміністративно-командної системи взаємодія бюджетів нижчого і вищого рівнів відбувалася на основі перерозподілу коштів згори. В ринкових умовах обмеженість коштів державного бюджету спонукає до поповнення місцевих бюджетів різноманітними способами, у тому числі й за допомогою такого інструменту, як місцеві цінні папери. За своїм змістом він вигідно відрізняється від інших способів залучення коштів, скажімо, “добровільної” або “спонсорської” допомоги суб'єктів господарювання, яка базується на примусовій основі (нерідко під тиском перевіряючих органів) і витрачається довільно, а не за чітко визначеними законодавчими нормами.

Спонсорство чи меценатство — явища безумовно іманентні ринковому секторовищу. Проте їх правова неврегульованість в Україні, практична відсутність будь-яких пільг для спонсора переворює цю нібито благородну акцію у звичайне вилучення коштів з обігу економічного суб'єкта, що суперечить його інтересам — як щодо отримання прибутку, так і щодо зацікавленості у мінімізації податкових сум.

Ринковий характер місцевих позик проявляється у тому, що інвестор вкладає кошти на певний термін, сума підлягає поверненню, інвестиції приносять дохід, гроші вкладаються під певні гарантії місцевих органів влади. При цьому враховуються економічні інтереси як інвестора, так і емінента — акумуляція, мобілізація коштів і можливість спрямувати їх на виконання попередньо визначених завдань. Отримані кошти можна використати для будівництва доріг, шкіл, на інші першочергові потреби.

Позитивна роль державної внутрішньої (місцевої) позики полягає у безземісійному поповненні доходів державного бюджету, необхідних для

задоволення загальносупільних потреб, особливо якщо вони пов'язані з надзвичайними видатками, а також для поліпшення розрахунків у господарському обороті.

Державна позика як спосіб покриття дефіциту бюджету стримує інфляційні процеси в країні, але має й негативні наслідки. Вони полягають у тому, що залучені державою тимчасово вільні кошти юридичних і фізичних осіб не потрапляють у сферу інвестицій у реальний сектор чи для поповнення оборотних коштів, а витрачаються як платіжні та закупівельні ресурси. Вони не приносять додаткового доходу і збільшують ціну бюджетних доходів держави за рахунок виплати процентів за ними.

Використання державної позики призводить до зростання невиробничих витрат держави, оскільки грошові кошти, які використовуються як кредитні, підлягають обов'язковому поверненню юридичним і фізичним особам (кредиторам), причому з виплатою процентів за кредити. Виплата ж процентів за кредитом може спричинитися до збільшення податків.

Загалом застосування муніципальних позик є, безумовно, ринковим інструментом залучення коштів, дає змогу вирішити низку проблем соціального характеру абсолютно не суперечить зasadам промислової політики та її інвестиційного забезпечення. Однак сьогодні в Україні подібні дії місцевих органів влади не набули систематичного характеру — цей інструмент з ряду причин застосовувався епізодично. Об'єктивні причини зумовлені переважним характером економіки: не варто очікувати широкого застосування такого інструменту, як місцеві позики, коли фондовий ринок перебуває у стадії становлення. Крім того, поширенню місцевих позик не сприяють недосконалість нормативно-правової бази, відсутність відповідної інфраструктури ринку цінних паперів, у тому числі й механізмів реєстрації, дефіцитний характер бюджетів усіх рівнів, украї обмежені фінансові можливості потенційних інвесторів, брак практично досвіду подібної діяльності.

Серед суб'єктивних факторів — здебільшого негативне ставлення потенційних інвесторів (фізичних і юридичних осіб) до будь-яких позик, цінних паперів, облігацій тощо, недовіра до органів влади, слабка інформованість та економічна пропаганда. До того ж місцеві облігації, процес їх емісії (як, маєть, жоден інший сегмент фондового ринку) перебувають в епіцентрі зіткнен-

ня не лише економічних, а й політичних інтересів різного рівня, що, звичайно ж, не сприяє розвиткові цього економічного явища.

Децентралізована державна позика та місцеві позики в перспективі можуть стати в Україні важливим фінансовим інструментом піднесення економіки. Таким чином, ринок муніципальних цінних паперів потребує якнайшвидшого розвитку, оскільки саме кошти, зібрани під відповідальність місцевої влади, насамперед можна спрямовувати на збереження і нарощування виробничого потенціалу регіону, що відповідає інтересам не лише влади, а й населення певної території.

Конкретна робота має проводитися за двома напрямами: по-перше, це розвиток інфраструктури фондового ринку взагалі та відповідного сектору зокрема з одночасним зміцненням кадрового, матеріально-технічного, законодавчого потенціалу; по-друге — підвищення надійності місцевих цінних паперів, їх привабливості для інвесторів, ліквідності. За виконання цих умов та цільового використання зібраних коштів посилиться інвестиційний потенціал регіонів.

Використання державних позик — для світової практики звична процедура. Практично всі країни емітують державні цінні папери, що, в свою чергу, допомагає вирішити проблеми державного дефіциту чи інші нагальні потреби уряду. Вороже ставлення населення України до державних позик пов'язане із сумнimi спогадами про часи перебудови, коли заборгованість ставала безнадійною, а повернати гроші ніхто не збирався.

Розвитку ринку державних боргових зобов'язань в Україні заважає передусім відсутність установ, основною діяльністю яких було б вкладення коштів у цінні папери. Що маємо на увазі? Передусім — дати змогу широкому загалу людей, які мало розуміються на біржовій грі, вкладати свої кошти у цінні папери. Для цього потрібно створити самостійні спеціалізовані установи за напрямами відносин, які виникають на ринку державних цінних паперів, зокрема:

- 1) установи, діяльність яких спрямована на роботу з акціями;
- 2) заклади, орієнтовані на роботу з облігаціями та подібними їм борговими зобов'язаннями;
- 3) установи, що спеціалізуються на короткотермінових вкладах;
- 4) багатопрофільні установи.

Крім того, необхідно законодавчо закріпити розподіл повноважень між

цими органами й чітко регламентувати державний контроль і регулювання ринку цінних паперів.

Пріоритетними є такі напрями контролю за операціями із цінними паперами:

1. Наявність вичерпної інформації про цінні папери, які обертаються на національному ринку;
2. Реєстрація усіх установ, що діють на ринку цінних паперів, усіх інвестиційних компаній, основною діяльністю яких є інвестування у цінні папери, та всіх осіб, які на професійній основі обслуговують процес інвестування, з метою їх регулювання;
3. Збір інформації про торгівлю цінними паперами всередині корпорацій з метою запобігання недобросовісним вчинкам з боку службових осіб;
4. Регулювання обсягів кредитів у рамках операцій із цінними паперами.

Подібна система органів діє у Франції вже майже 30 років і, як свідчить досвід, — досить успішно. Французькі інвестиційні товариства дають змогу вкладати кошти у цінні папери широким верствам населення з низькими доходами. За офіційними даними, Франція посідає друге місце у світі за обсягами капіталу, вкладеного в державні боргові зобов'язання, поступаючись щодо цього лише США.

ВИСНОВКИ

Випуск державних цінних паперів — економічно доцільніший метод фінансування бюджетного дефіциту порівняно з практикою запозичення коштів у центральному банку чи їх залучення шляхом емісії. У цьому аспекті не слід забувати і про певні недоліки інтенсивного використання державних цінних паперів для фінансування державних видатків, про які слухно зауважує Л.К.Вороно娃, а саме: нові випуски можуть збільшувати державний борг і таким чином переносити частку фінансового тягаря на майбутнє покоління; розвиток первинних і вторинних ринків може викликати небажаний розподіл фінансових ресурсів і негативно вплинути на розвиток інших фінансових ринків країни; величезні суми позик можуть привести до зростання номінальних процентних ставок і зробити видатки бюджету сприйнятливішими до змін процентних ставок; використання цінних паперів може послабити бажання уряду та інших органів влади контролювати власні видатки і, крім того, — збільшити залежність уряду

від своїх кредиторів [10, с. 227].

Попри все сказане вище, рефінансування бюджетів місцевих адміністрацій за допомогою випуску боргових зобов'язань уже понад століття вважається нормою фіскальної політики будь-якої держави з розвинутою ринковою економікою.

Серйозну увагу необхідно приділяти державному контролю за ринком цінних паперів. У світі накопичено значний досвід державного регулювання ринку цінних паперів. Україні, де цей механізм тільки-но започатковується, є чому повчитися і є що запозичити. Слід лише вчасно й розумноскористатися світовим набутком.

Література

1. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 року.
2. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року // Голос України. — 2001. — 24 липня.
3. Падалка В. Не варто боятися позик // Дзеркало тижня. — 2003. — 31 травня.
4. Указ Президента України “Про впорядкування внутрішніх і зовнішніх запозичень, що проводяться органами місцевого самоврядування” від 18 червня 1998 року № 655/98.
5. Положення про випуск та обіг місцевих позик. Затверджене рішенням ДКЦПФР від 13.10.1997 р. № 48 // Га-
- лицькі контракти. — 1998. — № 6. — С. 159.
6. Осипчук Л. Місцеві позики в Україні // Економіка. Фінанси. Право. — 2000. — № 3. — С. 17.
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку здійснення запозичень до місцевих бюджетів” від 24 лютого 2003 р. № 207.
8. Бурковський І. Місцеві позики в країнах з переходною економікою: досвід, правове регулювання, уроки для України. — К.: Інститут Схід — Захід, 2001.
9. Байрака В. Державні облігаційні позики: світовий досвід // Вісник НБУ. — 1998. — № 3. — С. 30—33.
10. Воронова Л.К. Фінансове право. — К., 1998. — С. 225.

В. о. Голови НБУ А. П. Яценюк на прес-конференції, присвяченій підсумкам діяльності банківської системи України в першому півріччі.

Виконуючий обов'язки Голови Національного банку України **Арсеній Яценюк** розпочав прес-конференцію, присвячену підсумкам першого півріччя, з двох новин — хорошої і, як він сказав, ще кращої.

По-перше, центральний банк країни знайшов можливість зберегти в липні облікову ставку на рівні 7.5 відсотка.

По-друге, в день проведення прес-конференції валова сума золотовалютних резервів НБУ перевищила 10 млрд. доларів США. Це досягнення, яким наша країна по праву може пішатися.

До речі, раніше прогнозувалося, що загальний обсяг золотовалютних резервів Національного банку до

Золотовалютний рубікон

12 липня в Національному банку України відбулася прес-конференція, присвячена підсумкам діяльності банківської системи країни у першому півріччі 2004 року.

кінця нинішнього року може досягти приблизно дев'яти мільярдів доларів. Реалії виявилися ще кращими, ніж передбачалося. За шість з лишком місяців валові резерви зросли на 2.5 млрд. доларів США, або на 37%.

В. о. Голови НБУ зазначив, що цьому сприяли кілька факторів. Серед основних — триваюче в Україні економічне зростання. Зокрема — збільшення обсягів експорту й відповідне пожвавлення потоку іноземної валюти, що надходить у країну.

Про сталість тенденції до економічного зростання свідчать майже всі основні макроекономічні показники. Темпи зростання реального ВВП в січні — травні нинішнього року становили 111.3%, обсяг номінального ВВП дорівнював 109 870 млн. грн.

Темпи зростання промислового виробництва за той же період становили 16.9%.

Індекс споживчих цін за січень — червень досяг рівня 104.4%, зокрема у червні він становив 100.7%

За перші п'ять місяців 2004 року доходи зведеного бюджету України дорівнювали 31 001 млн. грн., видатки — 29 426 млн. грн.

Реальні наявні доходи населення за січень — травень збільшилися

порівняно з відповідним періодом минулого року на 15%.

Позитивне сальдо поточного рахунку платіжного балансу за січень — травень 2004 р. становило (за попредньою оцінкою) 3 461 млн. доларів США (16.8% від ВВП).

Упродовж першого півріччя позитивною була і динаміка основних показників діяльності центрального банку країни.

Грошова база за січень — червень збільшилася на 17.8% і досягла 47.2 млрд. грн. Грошова маса за той же період зросла на 19.9% й дорівнювала 114 млрд. грн. Обсяг зобов'язань банків за залученими депозитами на 1 липня 2004 року становив 75.8 млрд. грн., тобто зрос за півроку на 23.6%. Вимоги за кредитами, наданими банками протягом зазначеного вище періоду, збільшилися на 19.4% і становили на 1 липня 80 965 млн. грн.

Це є свідченням того, зауважив А. П. Яценюк, що довіра українців до вітчизняної банківської системи зберігається, і нині є всі передумови для того, щоб вона зміцнювалася й надалі.

Фото Владислава Негребецького.

**Людмила
Примостка**

Професор кафедри банківської справи Київського національного економічного університету. Доктор економічних наук

**Олена
Береславська**

Радник голови ради директорів Української міжбанківської валютної біржі. Кандидат економічних наук

Об'єктивна потреба у створенні та розвитку ринку строкових контрактів в Україні назріла давно. За функціональним задумом ринок деривативів покликаний слугувати механізмом страхування фінансових ризиків в умовах нестабільної економічної кон'юнктури. Приваблює він також і своїми високоприбутковими інструментами інвестування вільних фінансових коштів, що набуває важливого значення саме тепер, коли банківська система має суттєву надлишкову ліквідність.

Нові інструменти/

Роль і функції строкового ринку в економічній системі

Досвід економічно розвинутих країн свідчить: на етапі становлення строкового ринку лише держава може забезпечити високу ліквідність контрактів і довгострокову довіру до похідних фінансових інструментів. У більшості європейських країн біржі з часу їх заснування функціонують під контролем держави. У разі надмірних спекуляцій та маніпулювання цінами в масштабах, що загрожують стабільноті економічної системи, уряди використовують своє право закривати біржі. Так, зокрема, було в Німеччині у 1896 році, в Австрії у 1903 році, в Гонконгу у 1987 році. У Великобританії основними принципами організації бірж є самоуправління та самоконтроль. Але і за цих умов держава виконує функцію нагляду за біржовою діяльністю і за певних обставин рекомендує вживати стабілізаційні заходи. Після кризи 1987 р. у Великобританії роботу бірж контролює спеціально створений державний орган — Рада із цінних паперів та інвестицій. У США реальний державний контроль за функціонуванням бірж здійснюється з 1933 року [2, с. 334].

Перші торги валютними ф'ючерсами на Українській міжбанківській валютній біржі відбулися наприкінці 1997-го і тривали до початку фінансової кризи 1998 року. Тоді, аби уникнути destabilізації валутного ринку, НБУ заборонив торгівлю ф'ючерсами. Ця заборона діяла п'ять років — до листопада 2003 року. 17 листопада 2003 р. УМВБ оголосила про початок торгів валутними ф'ючерсними контрактами, базові активи яких — курси долара, євро, російського рубля та крос-курси євро щодо долара, євро щодо російського рубля і долара щодо російського рубля.

Зауважимо, що ні за першої, ні за другої спроби значної активності на ринку похідних фінансових інструментів не спостерігалося. Так, у 1997—1998 рр. обсяги ринку порівняно зі світовими були дуже малими (щоденно на міжнародних ринках обсяги угод перевищують сотні мільйонів доларів). Вони, безперечно, зростали, але доволі повільними темпами.

Загальний обсяг угод, укладених на ф'ючерсному майданчику УМВБ за той період, становив усього 2 302 млн. американських доларів.

У 1997—1998 рр. строковий ринок не міг активно розвиватися з об'єктивних причин, а саме через:

- брак усвідомлення на державному рівні необхідності створення та функціонування вітчизняного ринку дериватів із його ефективності для економіки;

- недосконалість законодавчої бази та її суперечливість загальноприйнятим у світовій практиці поняттям і регулятивним механізмам, які діяли на ринку дериватів;

- невирішенні питань бухгалтерського обліку за операціями з ф'ючерсними контрактами, а також з іншими похідними фінансовими інструментами.

Зазначимо, що за другої спроби організувати торгівлю ф'ючерсними контрактами все ж відбулися зміни на краще. За п'ять років перерви у функціонуванні строкового ринку в Україні було напрацьовано відповідну нормативну базу. Попри певні недоліки, притаманні нормативним документам, нині вони набагато менше заважають розвиватися ринку дериватів. На рівні держави прийшло розуміння, що деривативи як інструменти ринкового механізму відіграють в умовах кон'юнктурних змін важливу роль в економічних процесах, зокрема в ціноутворенні. Проте таке розуміння за браком відповідних механізмів ще не знайшло практичного втілення. Тож друга спроба УМВБ організувати торгівлю фінансовими ф'ючерсами здійснюється в умовах недооцінки значення строкового ринку в процесі державного регулювання. Відтак обсяги торгівлі фінансовими деривативами на біржі ще менші за обсяги, ніж були в 1997—1998 рр.: у травні 2004 року укладено всього одинадцять угод.

Поза сумнівами, для подальшого розвитку цього сегмента фінансового ринку необхідна підтримка держави. За класичною економічною теорією, організація ефективного та високоліквідного ринку похідних інструментів, який ко-

ристується підтримкою держави, — один із чинників макроекономічної стабілізації. Цю закономірність дослідив Дж.М.Кейнс у “Трактаті про грошову реформу” [1], на-голосивши на необхідності організації строкового ринку в країнах із нестійкою валютою.

На етапі створення (1994—1998 рр.) ф’ючерсний ринок в Україні не мав реальної державної підтримки. Практика роботи вітчизняних ф’ючерсних бірж засвідчила: для організації високоліквідного та стабільного ринку фінансових деривативів зусиль окремих груп недостатньо. Участь держави у цьому процесі слід розглядати як необхідну передумову успіху. Саме вона має створити сприятливі умови для активізації ф’ючерсного ринку.

Таку роботу, на наш погляд, необхідно проводити у кількох напрямах. Насамперед слід визначитися концептуально, що Україні потрібен строковий ринок і розробити відповідну державну політику. В країні має бути створена єдина правова основа для функціонування бірж, контролю за їх діяльністю з боку державних органів, ліцензування та оподаткування.

Зміщенню довіри до похідних інструментів сприятимуть рішучі дії щодо підтримки строкового ринку з боку органів влади. Значного імпульсу розвиткові строкового ринку надали б скоординовані дії Національного банку України, Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку, податкових органів, науковців, фахівців бірж і комерційних банків. Необхідно також створити інфраструктуру строкового ринку за цивілізованими стандартами, підкріплenu адекватною законодавчою базою.

Підтримавши строковий ринок на етапі становлення, держава отримає ефективний механізм впливу на макроекономічні процеси. Проведення державовою операцій на строковому ринку, особливо товарному, дає змогу активно сприяти структурним зрушенням в економіці, стимулювати виробництво певних груп товарів та впливати на ціноутворювальні процеси. З огляду на це важливим аспектом проблеми формування стабільного строкового ринку є дослідження можливостей похідних інструментів у процесі державного регулювання економіки.

Проблема стабільності економічного розвитку вирішується строковим ринком у двох аспектах. По-перше, створення механізмів хеджування дає підприємцям змогу уникати цінових ризиків, забезпечуючи у такий спосіб їхню фінансову стабільність. Цілком очевидно, що створення умов для стабільної роботи суб’єктів господарювання — це завдання державного рівня.

По-друге, позитивна роль строкового ринку, крім основної функції — хеджування ризиків, обумовлена й іншими функціями загальноекономічного характеру. Строковий ринок виконує роль індикатора майбутньої кон’юнктури спотового ринку і дає змогу вже сьогодні з певною ймовірністю одержати модель майбутнього розвитку економічної системи.

Операції на строковому ринку стимулюють економічну активність на спотовому ринку за умови вигідніших майбутніх цін. Це забезпечить додаткові надходження до бюджету, наприклад, за рахунок підвищення попиту на необхідні для виробничого процесу ресурси, тоді як можливі витрати держава нестиме тільки в майбутньому.

Строковий ринок доповнює арсенал методів державного регулювання економіки. На відміну від традиційних, таких як грошово-кредитна та фіскальна політика, ринок деривативів предметніше визначає майбутній профіль економічної системи. Організація біржової торгівлі строковими контрактами, базовими активами яких є найважливіші групи ресурсів, наприклад, енергоносії, дає змогу підвищити ефективність державного впливу на ціноутворювальні процеси. Відтак через проведення операцій на строковому ринку держава може здійснювати процес управління плавно, дозовано та поступово, а також вчасно коригувати напрям розвитку економіки. Використання інструментів строкового характеру в процесі державного управління формує відповідні очікування та економічну кон’юнктуру спотового ринку без суттєвого посилення інфляційних процесів, тоді як прийняття одноразових та широкомасштабних заходів, як правило, призводить до зростання інфляції [3, с. 327].

Практикою доведено, що функціонування ринку деривативів загалом підвищує ліквідність спотового ринку. Як свідчать дослідження зарубіжних учених, поява активного строкового ринку, зокрема у формі біржової торгівлі, сприяла зменшенню амплітуди коливань цін на спотовому ринку, оскільки додаткова інформація щодо строкових цін дає змогу знизити рівень цінових ризиків [4, с. 113].

Ринок деривативів сприяє ефективному формуванню фінансових і товарних потоків, оскільки умовами строкових угод передбачається як реальна поставка базових активів, так і закриття позицій через укладення компенсуючих угод. Функціонування деривативів стимулює вирівнювання цін на регіональних ринках, створюючи можливості та розрив у часі для проведення арбітражних операцій.

Активний обіг деривативів посилює

конкурентні позиції малих і середніх підприємств за рахунок підвищення якості і доступності інформації про майбутні цінові зміни та зниження монопольної інформаційної влади великих компаній, а також дає змогу зменшити витрати трансакцій.

У ряді випадків строковий ринок допомагає вирішити проблему реалізації низьколіквідних товарів і фінансових інструментів на спотовому ринку через попередній їх продаж на ф’ючерсному ринку. Саме в такий спосіб міжнародним банкам вдалося забезпечити очікуваний рівень дохідності на ринку депозитних сертифікатів, який до початку ф’ючерсної торгівлі був низьколіквідним.

У цілому інформація про майбутній рівень відсоткових ставок допомагає приймати обґрунтовані рішення щодо випуску цінних паперів і проведення кредитно-депозитних операцій, коригувати структуру портфеля цінних паперів і керувати валютними позиціями. Ціни товарних строкових ринків дають суб’єктам господарювання змогу приймати рішення про обсяги виробництва та величину товарних запасів, які необхідно сформувати. Інформація про майбутні обмінні курси валют є також орієнтиром для компаній і банків, які здійснюють та обслуговують зовнішньоекономічну діяльність. Із переліченого випливає: потреба у функціонуванні строкового ринку виникає у багатьох суб’єктів ринкових відносин.

Участь держави у строковій торгівлі, з одного боку, є стабілізуючим фактором і дає змогу знизити ризиковість ринку деривативів. З другого боку, — у розпорядженні держави з’являється ефективний інструментарій досягнення динамічної рівноваги економічної системи. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки строковий ринок, предметною основою якого слугують похідні інструменти (як фінансові, так і товарні), допоможе сформувати важливий механізм стабілізації економічної системи та повнити арсенал традиційних методів державного регулювання економіки.

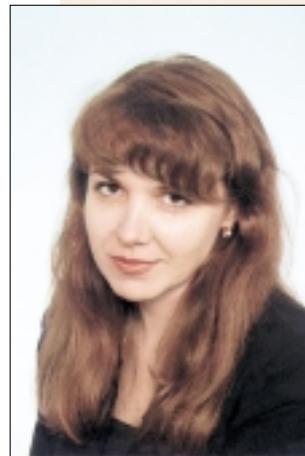
Література

1. Кейнс Дж. М. *Трактат о денежной реформе / Пер. с англ. Избранные произведения*. — М.: Экономика, 1993. — 543 с.
2. Сохацька О.М. *Ф’ючерсні ринки. Історія, сучасність, перспективи становлення в Україні*. — Тернопіль: Економічна думка, 1999. — 408 с.
3. Буренин А.Н. *Ринки производных финансовых инструментов*. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 368 с.
4. *Финансовые фьючерсы / Под редакцией М.В.Кузнецова — М.: МГУ, 1993. — 120 с.*

**Валерій
Тичина**

Заступник голови правління
АБ "Київська Русь"

**Оксана
Задніпровська**

Начальник управління ризиків
АБ "Київська Русь"

Теорія і практика /

Впровадження системи управління ризиками в банку

Якісно нові підходи Національного банку України до нагляду за діяльністю банків на основі оцінки ризиків, соціальна значимість стабільної роботи банківської системи, зростання масштабів фінансово-кредитних операцій, швидкості здійснення трансакцій і, як наслідок, — підвищення ризиковості банківської діяльності обумовлюють актуальність реалізації комплексних заходів щодо розробки й упровадження кожним банком системи управління ризиками.

Спираючись на практичний досвід, автори формулюють основні організаційні та методологічні підходи до створення системи управління ризиками банківської установи, визначають головні її складові елементи, демонструють взаємодію функціональних підрозділів і профільних комітетів банку, спрямовану на забезпечення діяльності в межах допустимого ризику.

Цією статтею автори висловлюють свою думку в дискусії з приводу опублікованого Національним банком України проекту "Методичних вказівок щодо організації та функціонування ризик-менеджменту в банках України", вона може бути цікавою для працівників, безпосередньо зайнятих побудовою системи управління ризиками в своїх банках.

Якісно нові зміни в наглядових функціях Національного банку України, який переходить до нагляду за діяльністю банків на основі оцінки ризиків, обумовлені, з одного боку, соціальною значимістю банківської системи, а з другого, — визначальним впливом ефективного управління ризиками на успішність діяльності банків та на стабільність їх функціонування.

Державне регулювання діяльності кредитних установ обумовлене їх специфікою та негативним впливом банківських криз на економіку і суспільство. Недаремно особливу увагу якості менеджменту банків приділяє Базельський комітет з банківського нагляду.

Ризики притаманні будь-якому виду соціально організованої діяльності, особливо пов'язаної з обслуговуванням операцій фінансового ринку. Вони винikли разом із появою грошового обігу і постійно супроводжують відносини позичальника-кредитора. З розвитком фінансових систем спектр ризиків розширювався. Управління ними, зважаючи на масштаби фінансово-кредитних операцій, багатовекторний набір фінансових інструментів та швидкість здійснення трансакцій, стало однією з проблем керівництва, налаштованого на успішну діяльність банку.

Якісне та кількісне зростання рин-

ків похідних фінансових інструментів відкриває для їх учасників можливості трансформування різних ризиків та формування різновидів профілів ризику. Ціни активів можуть різко змінюватися за кілька секунд, інструменти стають багатозначнішими, структура портфелів ускладнюється, а можливі збитки від окремих операцій можуть сягати десятків мільйонів гривень.

Для попередження загрози краху необхідна системна, постійна і копітка робота, спрямована на аналіз, оцінку та управління ризиками можливих втрат як за окремими операціями банку, так і від його діяльності в цілому. Впоратися із цим надскладним завданням можна, лише розробивши і впровадивши систему управління ризиками.

Перші підрозділи з питань управління ризиками в банках на теренах колишнього СНД почали створюватися в середині 1990-х років, нині ж це невід'ємна частина управлінської структури фінансової установи. Кожен банк обирає для себе модель і алгоритм цієї роботи. На наш погляд, загальними вимогами до всіх мають бути: комплексність в охопленні банківських операцій конкретної установи, залучення кожного функціонального підрозділу банку і створення вертикаль управління цим процесом.

сом, яка матиме такий вигляд: рада банку — правління — профільні комітети (з питань управління активами і пасивами, кредитний, тарифний комітети) — ризик-менеджмент — структурні підрозділи. І, звичайно ж, розробка програмного продукту, який забезпечує весь комплекс робіт, пов’язаних з управлінням ризиками. На основі практичного досвіду організації роботи з управлінням ризиками в банках України можна зробити узагальнення і дати певні практичні поради.

СТВОРЕННЯ ДІСВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Якнайповніше системне управління ризиками можливе за умови розробки стратегії управління ризиками, яка затверджується радою банку і включає визначення ризиків банківської діяльності, перелік основних зауважень управління ними та функціональну структуру такого управління.

Основні стратегічні напрями управління ризиками відпрацьовуються через програму управління ризиками, яку затверджує правління банку та погоджує рада банку. Цей документ містить відповідну політику управління ризиками: ліквідності, кредитним, процентним, валютним, ринковим, операційним, стратегічним, ризиком репутації тощо, які банк продукує (оцінює, контролює, управлює) в процесі діяльності.

Програма включає такі методи управління ризиками: підтримання достатності капіталу, ідентифікацію, аналіз, оцінку ризику, розробку процедур проведення операцій, лімітування операцій (на основі вимог НБУ, світової практики, показників бізнес-плану, бюджету, кошторису); хеджування ризиків, порядок прийняття рішень та функції структурних підрозділів банку в управлінні відповідними ризиками. Програма повинна відповідати нормам діючого законодавства та нормативним вимогам Національного банку України, узгоджуватися з внутрішніми нормативними документами банку, містити визначення ризиків, методики і процедури оцінки, аналізу та управління ризиками, процедури керування ризиками з боку управління, профільних комітетів, підрозділу ризик-менеджменту і структурних підрозділів банку.

Програма оцінки та управління ризиками має передбачати можливість попередження їх виникнення і впровадження системи раннього реагування

на ризики. Із цією метою при плануванні діяльності установи в цілому та зокрема при проведенні кожної значної за обсягами операції в банку доцільно впровадити прогноз-систему, за якої на стадії оцінки проекту проводиться всеобічне дослідження операції та виявляється комплекс ризиків, що можуть виникнути. Виявлення ризиків на стадії прогнозування операцій дає можливість розробити комплекс дій для попередження виникнення ризиків та управління ними.

І насамкінець банк повинен мати схему дій (положення) на випадок надзвичайних ситуацій (так звані процедури антикризового управління) для прийняття керівництвом оперативних управлінських рішень у разі виникнення надзвичайних ситуацій та обставин, які можуть мати потенційно небезпечні наслідки для фінансової стійкості і прибутковості банку, ліквідності його балансу. Положення має містити процедури антикризового управління у випадку виникнення системної або близької до системної кризи ліквідності, надвисокого рівня процентного, ринкового, валютного ризику чи ризику репутації, інформаційних технологій, порядок прийняття рішень та дій правління банку, профільних комітетів, структурних підрозділів банку на випадок виникнення надзвичайних ситуацій.

Успішне функціонування системи управління ризиками неможливе без розуміння того, що вони є невід’ємною частиною банківської діяльності взагалі і конкретно кожної операції банку. Управління ризиками слід розглядати як важливу компоненту комплексного управління діяльністю банку. Для цього при проведенні кожної значної за обсягом операції необхідно дослідити її вплив не тільки на окремі ризики, що виникають у разі її проведення, а й на всі сторони діяльності банку, а саме: на структуру активів і пасивів, фінансовий результат, рентабельність роботи банку, якість активів, дотримання вимог НБУ, досвіду світової практики. Управління ризиками передбачає також порівняльний аналіз діяльності банків відповідної групи, окремих установ на тлі банківської системи, визначення відхилень у діяльності банку від загальних тенденцій.

Одним з основних інструментів управління ризиками є розрахунок і встановлення лімітів на величину прийнятних ризиків (очікуваних втрат), а також лімітів на обсяг відкритих позицій за фінансовими інструментами і видами ризиків. Важливим елементом системи управління ризиком є сценарне

моделювання — розрахунок і прогноз найкращих, прийнятніших і найгірших варіантів розвитку подій, що можуть виникнути в процесі проведення значних за обсягами операцій.

Сценарне моделювання включає: модель структури балансу на відповідний період, модель ліквідності, модель концентрацій, модель процентного, валютного, кредитного ризиків, а також розрахунок фінансових результатів від цих операцій та рекомендації щодо проведення операцій чи відмови від них. Сценарне моделювання є необхідно складовою при визначені варіантів стратегії розвитку банку на майбутні періоди та при поточному плануванні діяльності.

Необхідно (а може, й визначальною) складовою системи управління ризиками є програмний продукт (автоматизовані аналітичні системи), що допомагає формувати достатній обсяг аналітичного матеріалу та управлінської звітності, необхідних для оперативного відстежування відхилення від допустимих меж ризику і вчасного реагування на них. Без щоденного аналізу і контролю за діяльністю банку, який можливий тільки за чіткою роботи автоматизованих аналітичних систем, управління ризиками не буде достатньо ефективним. Для належного управління ризиками аналітичні системи повинні діяти в реальному часі і за даними історичного періоду та відповідати таким вимогам:

- ◆ аналіз здійснюється за даними аналітичного і синтетичного обліку на щоденій основі, причому система контролює відповідність даних системи синтетичного й аналітичного обліку. Усі дані системи повинні автоматично поновлюватися з операційного дня банку;
- ◆ система групует дані як у розрізі валют, так і узагальнено у гривневому еквіваленті;
- ◆ дані аналізуються і накопичуються як консолідовано по банку, так і в розрізі структурних підрозділів банку (функціональних підрозділів, філій, відділень);
- ◆ система повинна мати модуль розрахунку середньозважених показників (структурі активів і пасивів, вартості активів і пасивів);
- ◆ система повинна мати функцію прогнозного вводу даних для моделювання сценаріїв;
- ◆ управління ризиками має адекватно враховувати показники діяльності банку, для цього до аналітичних систем слід включати складові, відображені на схемі 1.

Схема 1. Аналітичні системи управління ризиками

Аналіз активів і пасивів	Фінансовий аналіз	Аналіз контролю за виконанням вимог НБУ	Порівняльний аналіз	Аналіз портфелів
<ul style="list-style-type: none"> — дотримання лімітів структури балансу; — динаміка активів і пасивів; — прогноз волатильності грошових потоків під ризиком (CAR); — якість, ліквідність, вартість 	<ul style="list-style-type: none"> — виконання бюджету; — виконання кошторису; — вплив ризиків на фінансові показники 	<ul style="list-style-type: none"> — дотримання економічних нормативів; — дотримання показників індикаторів за системою CAMELS 	<ul style="list-style-type: none"> — із результатами діяльності банків відповідної групи; — із результатами діяльності банківської системи 	<ul style="list-style-type: none"> — кредитного; — цінних паперів; — дебіторської заборгованості; — позабалансового

З аналітичного матеріалу, отриманого в результаті аналізу, формуються системні інформаційні блоки, короткі витяги з яких надаються керівництву банку.

Формування системних інформаційних блоків

Блок аналізу та управління ризиком ліквідності	Блок управління процентним ризиком	Блок управління валютним ризиком
<ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт "Позиція" (ресурсна позиція банку на кожен день) 2. Звіт про грошові потоки 3. Звіт про розриви ліквідності (геп-аналіз) 4. Звіти з концентрації (за сумами, за строками, за операціями, за клієнтами) 5. Звіт аналізу сценаріїв 6. Розрахунок рекомендованих сум залучення і розміщень коштів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт за вартістю активів і пасивів 2. Аналіз процентних активів і пасивів за період 3. Геп-аналіз процентного ризику 4. Аналіз зміни кривої дохідності 5. Звіт аналізу сценаріїв (прогноз маржі, спреду, процентного прибутку) 6. Розрахунок рекомендованих ставок залучення і розміщення коштів 7. VAR (вартість під ризиком) процентних активів і пасивів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз валутного ризику (відкриті позиції під ризиком) 2. Звіт із дотримання внутрішніх лімітів відкритих валютних позицій 3. Аналіз активів і пасивів за строками в розрізі валют 4. Оцінка ефективності валютних операцій під ризиком 5. RAROC валютних операцій

Блок управління ринковим ризиком	Блок управління кредитним ризиком	Блок управління операційним ризиком
<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз волатильності обмінних курсів валют (розрахунок середніх квадратичних відхилень), матриця кореляції валют 2. Розрахунок VAR-лімітів на валютну позицію 3. Результати переоцінки валют 4. Аналіз дотримання VAR-лімітів 5. Бектестинг VAR 6. Аналіз волатильності ринкової вартості цінних паперів 7. Результати зміни вартості цінних паперів 8. Прогнозні розрахунки вартості цінних паперів 9. Стрес-тестинг 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рейтинги банків-контрагентів, позичальників (у т. ч. фінансово-економічний аналіз клієнтів) 2. Аналіз великих клієнтів 3. Аналіз пов'язаних осіб 4. Звіти з концентрацій: <ul style="list-style-type: none"> — щодо позичальників; — щодо пов'язаних осіб; — щодо забезпечення; — щодо типу кредиту; — щодо категорії ризику; — щодо галузей економіки; — щодо відсоткових ставок; — щодо географічних регіонів. 5. Звіти з дотримання внутрішніх лімітів кредитного ризику 6. RAROC кредитних операцій 7. VAR кредитного портфеля 8. VAR інвестиційного портфеля 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звіт про відповідність аналітичного і синтетичного обліку 2. Звіт за некоректними параметрами аналітичного обліку 3. Звіт про потужність інформаційних систем 4. VAR операційного ризику <p>Блок управління капіталом</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розрахунок економічного капіталу 2. Аналіз достатності регулятивного і балансового капіталу банку 3. Прогнозні аналітичні розрахунки капіталу під ризиком

При цьому звітність, сформована у блоці "Аналіз управління ризиком ліквідності", дає змогу контролювати ліквідність банку на поточний момент у розрізі валют (консолідовано, головна контора, філії) і можливість прогнозувати впливожної активної чи пасивної операції на стан ліквідності банку. Програма здійснює: контроль за встановленими КУАП лімітами структури балансу (питома вага кожної групи активів (пасивів) у загальніх активах (пасивах); контроль за рівнем щоденого залишку власних і залучених коштів на кореспондентському рахунку; дотримання лімітів ліквідності (розвриви ліквідності за термінами) (ГЕП-аналіз); дає оцінку ліквідності банку на підставі щоденого та прогнозного аналізу

ліквідності; розраховує фактичні прогнозні грошові потоки в розрізі валют і визначає надлишок чи дефіцит ресурсів на поточний день, місяць і рік; виконує моделювання та прогноз стану ліквідності банку за різними сценаріями (кризових ситуацій, ризику концентрації та інших); веде розрахунок, аналіз і прогноз дотримання економічних нормативів НБУ (миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності); аналіз виконання планових показників структури активів і пасивів підрозділами банку.

Така система дає змогу попереджувати можливість виникнення ризику ліквідності і мінімізувати ризик у разі перевищення розміру розвриву активів і пасивів за строками понад

встановлені ліміти.

Звітність, сформована в блоці "Управління процентним ризиком", дає можливість знизити до мінімуму цей вид ризику або й запобігти його появі. Розрахунок фактичних і прогнозних даних щодо собівартості пасивів, прибутковості і собівартості активів, спреду, фактичної процентної маржі дає змогу відстежувати зміни кривої дохідності банку і щоденно розраховувати рекомендовані ставки залучення й розміщення коштів.

Застосування програми дає можливість зменшувати процентний ризик та виходити на заплановані фінансові показники діяльності банку. При цьому вплив ринкових змін враховується в процесі укладення угод як за

пасивами, так і за активами. Геп-аналіз процентного ризику, чутливий до зміни процентної ставки, допомагає вимірювати і прогнозувати розрив між активами і пасивами, визначати дати перегляду цін, які припадають на той самий проміжок часу, та мінімізувати ризики, що виникають.

Аналітика блоку "Управління валютним ризиком" дає можливість щоденного внутрішнього лімітування і контролю відкритих позицій у розрізі валют, аналізу волатильності обмінних курсів валют, оцінки й прогнозу вартості відкритих позицій під ризиком, розрахунку прогнозного ліміту валютних ризиків з урахуванням волатильності курсів, аналізу активів і пасивів за строками в розрізі валют, оцінки ефективності валютних операцій під ризиком, контролю за дотриманням встановлених НБУ нормативів валютного ризику.

Аналітичні матеріали, що формуються у блоці "Управління ринковим ризиком", допомагають встановлювати і контролювати ліміти на торговельний портфель банку (загальний ліміт на проведення операцій із цінними паперами та окремі види цінних паперів, валютні операції, процентні активи і пасиви); розраховувати мінливості валютних курсів, прогнозувати максимальні відхилення за основними валютами, розраховувати ліміти відкритих позицій та VAR-ліміти; здійснювати аналіз імовірних сценаріїв зміни процентних ставок і ринкових курсів валют (стрес-тестування); здійснювати контроль за зміною ліквідності ринку та оцінку вартості позицій під ризиком; розраховувати загальний ліміт на проведення казначейських операцій, встановлювати ліміти на банки-контрагенти; моделювати сценарії хеджування ринкових ризиків.

Застосування вказаних методик дає можливість аналізувати і прогнозувати коливання курсів валют на ринку, вплив зміни ринкових умов на відкриті позиції банку, визначати потенційну величину втрати капіталу у зв'язку з перерахунком валютних позицій у гривневий еквівалент при зміні валютних курсів.

Звітність блоку "Управління кредитним ризиком" відкриває можливість здійснювати аналіз кредитоспроможності клієнтів (позичальників, банків-контрагентів, емітентів цінних паперів тощо; пов'язаних і системних клієнтів; контролю за лімітами концентрацій (за структурою, за видами економічної діяльності клієнтів, за розміром кредиту, географічними регіонами, за галузево-

юю ознакою, позичальніками, джерелами погашення позики, типами кредиту, видами забезпечення, категорії ризику); контроль за дотриманням нормативів кредитного ризику, встановлених НБУ, та за якістю портфелів (кредитного, інвестиційного, дебіторської заборгованості, позабалансового); дає змогу встановлювати і контролювати дотримання системи лімітів; здійснювати диверсифікацію портфелів; будувати фактичні і прогнозні системи рейтингів клієнтів; оцінювати облік застав; висвітлювати тенденцію розвитку портфелів та проблемних активів, вартості кредитів; розраховувати VAR кредитного й інвестиційного портфелів, здійснювати прогнозні розрахунки необхідних резервів під активні операції. Для фактичної і прогнозної оцінки ефективності надходжень від кредитної діяльності під ризиком банк розраховує RAROC кредитних операцій.

Для запобігання ймовірності втрат, яких може зазнати банк унаслідок виникнення помилок в операційній роботі, і попередження викривлення звітності (внутрішньої і зовнішньої) необхідно задіяти блок "Управління операційним ризиком", з допомогою якого здійснюється контроль за відповідністю аналітичного і синтетичного обліку, контролюється правильність внесення даних у систему спеціальних параметрів аналітичного обліку, виявляються невідповідності обліку при проведенні операцій, розраховується VAR операційних ризиків.

На практиці управління ризиком у комерційному банку — це створення системи обмеження ризиків (вартості капіталу під ризиком) чистим власним капіталом банку з метою виконання стратегічних планів розвитку банку, отримання запланованого прибутку і забезпечення стабільної поточної роботи. Звітність, що формується у блоці "Управління капіталом", використовується для визначення фактичного розміру капіталу з метою захисту банку від ризику банкрутства на такому рівні вірогідності, який власники банку вважають прийнятним. Для цього розраховується сума капіталу банку під ризиком, так званий "економічний" капітал (economic capital), який є внутрібанківською оцінкою сукупної потреби в капіталі; аналізується достатність регулятивного капіталу (regulatory capital) і реально наявного на даний час балансового капіталу (book capital); залежно від співвідношення економічного, регулятивного і реально наявного капіталу моделюються сценарії потреб у капіталі і здійснюються прогнозні аналітичні розрахунки

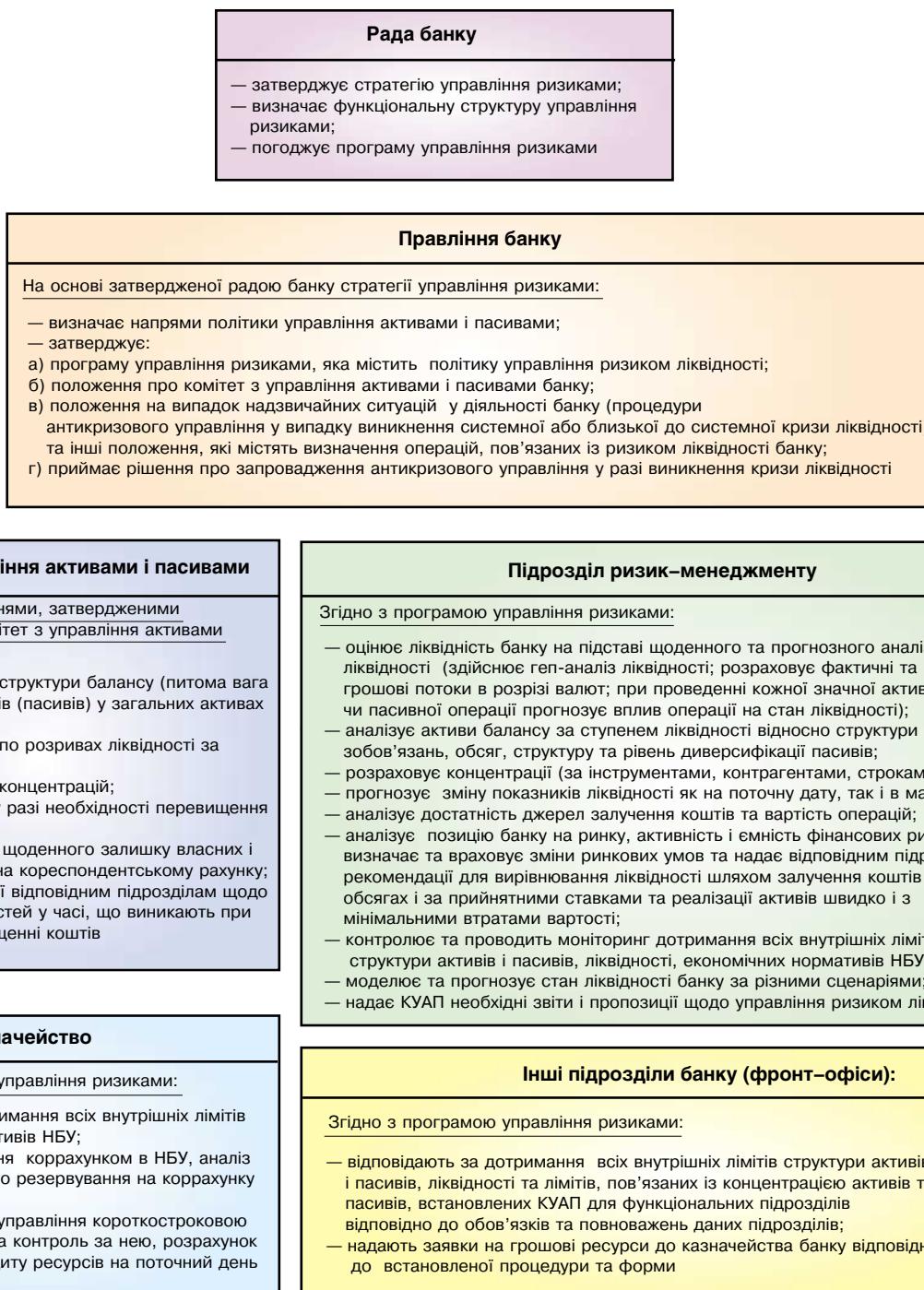
капіталу під ризиком, у тому числі оцінки фінансового ризику і потреби в капіталі на рівні окремих напрямів бізнесу і банку в цілому, скоригованої на ризик рентабельності капіталу (risk-adjusted return on capital — RAROC). Додатково здійснюється автоматичний контроль за відповідністю прогнозованих та фактичних операцій показникам бізнес-плану, вимогам безвійного нагляду НБУ і світової практики.

На практиці важливо поєднати і скординувати дії функціональних підрозділів і профільніх комітетів банку, спрямовані на забезпечення діяльності в межах допустимого ризику. Це можна продемонструвати на прикладі управління ризиком ліквідності, що є однією з найважливіших задач управління банком. Ліквідність банку вважається достатньою, якщо він задовольняє приймні чотири основні умови: спроможний вчасно виконувати свої зобов'язання та надавати позики за відкритими кредитними лініями; має достатньо коштів або ліквідних активів, доступних негайно, аби в разі необхідності без зволікань виконати свої зобов'язання; має адекватний потік коштів від активів з майбутнім строком погашення — тобто банк дотримується відповідності між одержанням ресурсів на погашення позик (кредитів) та платежами за депозитами з майбутнім строком погашення; сформував адекватно диверсифіковану депозитну базу як за строками погашення, так і за діапазоном контрагентів. Структура управління ризиком ліквідності відображена на схемі 2.

Така структура дає можливість управляти ризиком ліквідності на всіх рівнях банку; звіти з управління ризиком складаються в головному банку як консолідовано, так і в розрізі філій (на підставі ризик-файлів, що надаються головному банку щоденно).

Звичайно, кожен банк вирішує індивідуально, як йому будувати систему управління ризиками. Великі банки можуть собі дозволити впровадження доволі затратних зарубіжніх систем (Risk Metrics G.P. Morgan Bank, інших), адаптуючи їх до умов внутрішнього ринку, середні і невеликі установи розробляють власні програми. Як показує практичний досвід, впровадження й обслуговування власної програми має, крім фінансових (значне здешевлення), інші переваги (більший рівень адаптації до структури і внутрішніх документів банку, можливості оперативнішого внесення змін у зв'язку зі зміною нормативних документів тощо). Сподіваємося, що наші практичні поради послужать розробникам саме таких програм.

Схема 2. Компоненти структури управління ризиком ліквідності

Література

1. Роуз Пітер С. Банківський менеджмент. Москва: Дело ЛТД, 1995. — 743 с.
2. Синки мл. Джозеф. Управление финансами в коммерческих банках. Москва: Catallaxy, 1994.
3. Лобанов А., Чугунов А. Енциклопедия финансового риск-менеджмента. — Москва: Альпина паблішер, 2003.
4. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків", схвалені Постановою Правління Національно-

го банку України від 15.03.2004 р. № 104.

5. Проект Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України. (Лист НБУ від 29.03.2004 р. № 42-312/1187).

6. Principles for the Management of Credit Risk. Basel Committee on Banking Supervision, September 2000.

7. Principles for the management of interest rate risk. Basel Committee on Banking Supervision, April 2003.

8. Overview of the amendment to the Capital Accord to incorporate market risks. Basel Committee on Banking Supervision, 1996.

9. International conference of capital measurement and capital standards. Basel Committee on Banking Supervision, July 1988, updated to April 1997.

10. The New Basel Capital Accord. Consultative document. Basel Committee on Banking Supervision, April 2003.

Коментар фахівця /

Особливості обліку операцій НБУ з надання й обслуговування кредитів з дисконтом

Внесені 26 червня 2004 року зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку НБУ щодо обліку кредитів, наданих з дисконтом, коментує фахівець департаменту бухгалтерського обліку НБУ.

Для розуміння механізмів обліку дисконту за наданими кредитами важливо чітко з'ясувати поняття "дисконт за кредитами".

Дисконт може виникнути за наданими Національним банком України кредитами як у національній, так і в іноземній валютах.

Кредити, надані Національним банком за рахунок власних коштів, обліковуються за рахунками 141, 142, 143 груп Плану рахунків бухгалтерського обліку НБУ. Вони, як правило, у національній валюті. Дисконтом за такими кредитами вважається дисконт за врахованими Національним банком векселями клієнта: це винаходода, яку беруть банки під час врахування векселів та купівлі векселів у векселедержателів до закінчення терміну їх сплати (Положення "Про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України", затверджене постановою Правління НБУ № 508 від 16.12.2002 р.). Крім того, дисконтом вважається сума одноразової комісії, яку може бути зобов'язаний сплатити позичальник у момент надання кредиту. Сума дисконту відноситься на рахунки неамortизованого дисонту:

Дебет 1423, 1424, 1430 рахунки наданих кредитів (сума кредиту);

Кредит рахунок позичальника (сума кредиту за врахуванням дисонту або сума врахування векселя);

Кредит 1425, 1435 рахунки неамortизованого дисонту (сума дисонту).

У разі виділення Національним банком України кредитів за рахунок коштів іноземних організацій дисонтом вважається одноразова комісія. Зокрема, вона стягується під час надання ЄБРР коштів Національному банку в рамках кредитної лінії для розвитку малого і середнього бізнесу. Угодою передбачені, крім сплати відсотків, комісія за зобов'язання й одноразова комісія (це є дисонтом), що сплачується Національним банком під час отримання коштів від іноземних організацій і утримується з комерційних банків — учасників проекту, яким передаються кошти

за проектом. (Правила бухгалтерського обліку операцій Національного банку за кредитами іноземних організацій, крім МВФ, затверджено постановою Правління НБУ № 556 від 26.12.2001 р.). Дисонтом стягується шляхом вирахування його суми із суми наданого кредиту і відноситься на рахунок неамortизованого дисонту:

Дебет 1440, 1441, 1450, 1451 рахунки наданих кредитів за рахунок коштів іноземних організацій (сума кредиту);

Кредит рахунок позичальника (сума кредиту за врахуванням дисонту — сума врахування векселя);

Кредит 1445, 1455 рахунки неамortизованого дисонту (сума дисонту).

Рахунки неамortизованого дисонту контратрні, тобто за складання фінансової звітності вони зменшують суму основного боргу, відображаючи таким чином реальну суму заборгованості.

Амортизація дисонту здійснюється за прямолінійним методом (рівномірно) не рідше одного разу на місяць протягом усього строку дії угоди та на дату повернення кредиту і відображається за рахунками комісійних доходів 6 класу:

Дебет 1425, 1435, 1445, 1455 рахунки неамortизованого дисонту (на суму щомісячної рівномірної амортизації);

Кредит 6102, 6103 рахунки комісійних доходів за наданими кредитами.

На день закінчення строку дії кредитної угоди вся сума дисонту має бути амортизована.

Як відомо, Національний банк повинен регулярно проводити моніторинг позичальників, контролюючи у такий спосіб їхню кредитоспроможність.

Часом трапляється ситуація, коли фінансовий стан позичальника — отримувача кредиту з дисонтом може погіршуватися. У такому разі згідно з нормативно-правовими актами НБУ заборгованість може бути визнана сумнівною щодо повернення. Тоді подальший облік кредиту переноситься на рахунки сумнівної заборгованості:

Дебет 1480, 1481, 1482, 1483, 1484 рахунки

ки сумнівної заборгованості за наданими кредитами (основна сума боргу);

Кредит 1423, 1424, 1430, 1440, 1441, 1450, 1451 рахунки наданих кредитів.

Однак на момент визнання заборгованості сумнівною угодою є діючою, отже, дисонт за таким кредитом на момент перенесення буде амортизований не повністю. Для достовірного відображення операцій Національного банку у фінансовій звітності необхідно, щоб сума неамortизованого дисонту коригувала відповідну її суму основної заборгованості. Тому виникла необхідність уведення до Плану рахунків бухгалтерського обліку НБУ нового рахунка — **1485 КА** "Неамortизований дисонт за сумнівною заборгованістю за наданими кредитами" (заголовок "Неамortизований дисонт за сумнівною заборгованістю за наданими кредитами", підзаголовок "Неамortизований дисонт за кредитами").

Дебет 1425, 1435, 1445, 1455 рахунки неамortизованого дисонту;

Кредит 1485 "Неамortизований дисонт за сумнівною заборгованістю за наданими кредитами".

Згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку амортизація дисонту за сумнівною заборгованістю припиняється.

У разі, якщо приймається рішення про рекласифікацію заборгованості із сумнівної у стандартну, сума неамortизованого дисонту, який їй відповідає, повинна бути перенесена на рахунок неамortизованого дисонту за стандартною заборгованістю, а його амортизація — відновлена:

Дебет 1485 "Неамortизований дисонт за сумнівною заборгованістю за наданими кредитами";

Кредит 1425, 1435, 1445, 1455 рахунки неамortизованого дисонту.

У разі прийняття рішення про визнання заборгованості безнадійною сума неамortизованого дисонту повинна бути списана одночасно зі списанням основної суми боргу за рахунок резерву з відображенням у бухгалтерському обліку такого проведення:

Дебет 1490 "Резерви під сумнівну заборгованість за наданими кредитами та виплаченими гарантіями";

Дебет 1485 "Неамortизований дисонт за сумнівною заборгованістю за наданими кредитами";

Кредит 1480, 1481, 1482, 1483, 1484 рахунки сумнівної заборгованості за наданими кредитами.

 Людмила Снігурська,
головний економіст департаменту
бухгалтерського обліку Національного
банку України.

**Марк
Меламед**

Завідуючий сектором управління секретаріату Кабінету Міністрів України. Кандидат економічних наук

Статтю підготовлено на основі даних останнього трирічного раунду Європейської програми зіставлень (ЄПЗ) валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності (ПКС), в якій взяли участь 35 європейських (у тому числі – Україна) та 8 неєвропейських країн. У першій частині дослідження узагальнено теоретичні засади використання ПКС як критерію оцінки виробничого потенціалу країни за світовими цінами та реальnoї ціни національної валюти, проаналізовано основні підходи до обчислення ПКС у міжнародній статистиці, розглянуто закономірності формування об'ємних, структурних та цінових рівнів ВВП у різних країнах світу. Оцінюючи із цих позицій окремі особливості економічного розвитку України, автор, продовжуючи тему, ділиться своїми міркуваннями щодо паритетних координат курсової політики та мониторингу структурно-цінової пропорційності.

Дослідження/

Валовий внутрішній продукт України в геоекономічному середовищі*

ПАРИТЕТНІ КООРДИНАТИ КУРСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Застосування нових підходів до методології оцінки неринкового сектору, розглянутих у першій частині статті, спонукає переглянути наші власні оцінки паритету купівельної спроможності, оприлюднені в пресі раніше¹.

Економічна історія незалежної України загалом підтверджує положення теорії паритету купівельної спроможності щодо взаємного руху реального ВВП, інфляції та курсу національної валюти. Це стосується як періодів порушення макроекономічної рівноваги (1990–1991 та 1994–1997 рр.), так і її відновлення (1992–1993, 1998–2003 рр.).

Період із 1990 по 1991 рік характеризувався “накачуванням” економіки доходами, що ґрунтувалися на накопиченні прихованої інфляції за рахунок завищення курсу рубля. Офіційний курс долара в СРСР (у середньому за 1990 рік — 85 копійок) був декларативно заниженим і не мав ніякого зв’язку з грошовою масою, що визначала внутрішню купівельну спроможність рубля. В 1990 році рівень національних цін, за нашою оцінкою, перевищував рівень США у 6.7 раза, а в 1991-му — в 5.6 раза. При цьому середньодушовий ВВП України становив відповідно 27.8 та 25.6% від рівня Сполучених Штатів. Поділивши перший показник на другий, одержимо результат, який засвідчує 24- та 22-разове завищення у зазначені роки грошової маси та відповідні масштаби грошового нависання.

* Продовження. Початок у № 7, 2004 р.

¹ Див. [2]: Меламед М. Валовий внутрішній продукт України за міжнародними паритетами купівельної спроможності // Банківська справа. — 2001. — № 2. — С. 19–26, № 3. — С. 19–26. Тут і далі: посилання зроблено на список літератури, вміщений у першій частині статті, опублікований у № 7 “Вісника НБУ” за 2004 р.

В 1992 році, з початком лібералізації цін і переведенням економіки незалежної України на ринкову модель курсоутворення з відповідною рестрикцією внутрішньої грошової маси, рівень національних цін знизився до 8.2%. Одним із чинників обвалючого знецінення українського карбованця стало багаторічне накопичення попиту на імпортні товари споживчого та виробничого призначення, а отже, й на іноземну валюту.

Знаковим для оцінки паритетних засад курсової політики став 1993 рік, який і потрапив у поле зору аналітиків, що проводили перше міжнародне зіставлення українського ВВП. Результати цього зіставлення засвідчили певну відповідність між місцем України в міжнародній стратифікації за рівнем цін та продуктивності. Так, за рівнем цін і продуктивності наша країна відставала від Словенії (рівень обох показників якої був найвищим серед країн колишнього соцтабору) в 4 рази, від Польщі — відповідно в 2.1 та 2.7 раза, Чехії — в 2 і 3.8, від Угорщини — в 3.5 та 2 рази. Зміни в підходах до оцінки неринкових послуг, внесені в ході подальших раундів зіставлень, змусили переглянути значення рівня цін в Україні і знизити його із 17.9 до 11.4% від рівня США, проте оцінки 1993 року залишаються вихідною рівноважною точкою для аналізу подальших процесів.

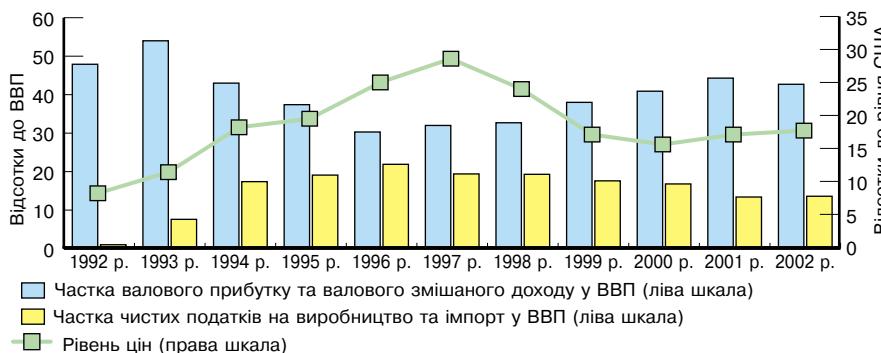
Протягом 1993–1997 років намітилися дві суперечливі тенденції: подальше скорочення реального ВВП та відносне зміцнення карбованця, пізніше — гривні. Згідно з новим трактуванням ПКС із ціновим розривом між ринковим та неринковим секторами, в 1997 році паритет встановився на рівні приблизно 53.2 копійки за долар, а індекс внутрішніх цін досяг 28.6% (щодо споживчих товарів — відповідно на рівні 1.36 гривні та 73.3%) від рівня США. Залишаючись відносно США державою з дешевою валютою, Україна піднялася щодо руху цін на якісно но-

ву позицію, яка відповідала верхній частині діапазону країн Центральної та Східної Європи зі зростаючими економіками й засвідувала неприпустимий (з точки зору теорії паритету купівельної спроможності) розрив між міжнародною продуктивністю та національними цінами.

У цей період з'явилися певні об'єктивні чинники — передусім утворення власних валютних резервів, які могли б посприяти зміцненню національної валюти, зближенню обмінного курсу та ПКС. Проте вирішальну роль відігравало стримування внутрішньої грошової маси в умовах істотних зовнішніх запозичень на покриття дефіциту державного бюджету і платіжного балансу. В 1996—1997 роках курсові вимоги іноземних кредиторів практично задоволялися за умов фіксації курсу долара (в 1996 р. — 1.83, в 1997 р. — 1.86 гривні) та штучного придушення інфляції. На споживчому ринку приріст цін було “збито” з 80.3 в 1996 році до 15.9% у 1997 році, у сфері поставок промислової продукції — з 52 до 7.7%.

Відповідно до такої динаміки цін зменшувалася і частка прибутку у ВВП (див. графік 4).

Графік 4. Залежність прибутковості виробництва ВВП від рівня національних цін

У 1997 році збитковими підприємствами поглиналося понад 38% прибутку підприємств рентабельних. Цінові конкурентні переваги змістилися на користь імпортерів. Рентабельність виробничої діяльності знизила до 4.9%, тобто до рівня, на порядок нижчого від відсоткових ставок за облігаціями внутрішньої державної позики.

Негативні наслідки порушення цінової рівноваги посилювалися недосконалією структурою вітчизняного експорту (з переважанням продуктів із низьким ступенем обробки — металургійної та хімічної промисловості), за якої можливості нарощування ВВП за рахунок подальшого збільшення доларових цін, а відтак і валютного забезпечення

шової бази² вичерпалися дуже швидко. Через цілковито боргове походження грошової бази невідворотним став процес номінальної та реальної девальвації гривні, приведення вартості державних зобов'язань у рівновагу з їх забезпеченням валютними резервами. Він розпочався у 1998 році з відливом короткострокових зовнішніх кредитів. Як наслідок рівень цін того року знизився до 24%, у 1999 р. — до 17.1, в 2000 р. — до 15.6%; послабилися демонетизаційні обмеження сукупного попиту, пов'язані з фіксацією обмінного курсу.

Водночас набули сили процеси відновлення цінових конкурентних пе-

до накопичення золотовалютних резервів, у дохідній структурі ВВП намітився злам на користь валового прибутку та впорядкування частки чистих податків. Більш реалістична курсова політика зламала після 1997 року і тенденцію до зростання обсягів купівлі населенням на готівковому ринку іноземних валют, що також сприяло обмеженню грошової маси.

2000 рік ознаменувався досягненням найнижчої точки в динаміці зниження цін. Продовження економічного зростання у 2001—2003 рр. спричинило певний ефект у номінальному та реальному зміцненні гривні й сприяло поліпшенню таких якісних параметрів фінансової рівноваги, як збільшення міжнародних резервів і послаблення зовнішньої боргової залежності без значних утисків доходів агентів реального сектору економіки. Це свідчить, що запрацювали фактори нецінової структурної конкурентоспроможності.

За нашими розрахунками, у 2003 році відношення середньодушового ВВП України до відповідного показника США досягло 13.8%, обсяг ВВП за світовими цінами становив 256.4 млрд. доларів, паритет купівельної спроможності — 1 гривню за долар, міжнародний рівень цін — 18.7% (див. графік 5).

Незважаючи на це, ми ще не досягли рівня середньодушового виробництва, наприклад, Румунії, яка у 1999 році посадила передостаннє місце за ЄПЗ'99.

З огляду на потреби великомасштабної модернізації виробничого апарату на основі імпорту передових технологій, зміцнення гривні є стратегічною ціллю курсової політики. Нині її занижений курс сприяє здебільшого експорту засобів нагромадження, а не їх імпорту і спрямуванню на потреби внутрішньої модернізації.

Проте рішучий перехід до політики зміцнення гривні в сьогоднішніх умовах стимується кількома факто-

рами. Зокрема, необхідно одержати чіткі відповіді на запитання:

◆ чи визріли умови для безповоротного переходу до зазначеної політики, і з якою швидкістю цей процес може розвиватися?

◆ чи вистачає наявних даних міжнародних зіставлень для практичного виконання паритетом купівельної спроможності функції критерію курсової політики?

Відповідь на перше запитання неоднозначна. Швидке зміщення гривні є проблематичним насамперед з огляду на необхідність підтримання сальдо чистого експорту для здійснення наступних платежів за державним зовнішнім боргом. Забезпечення ж сталих прибутків експортерів стримується значною імпортозалежністю як самого експорту, так і всієї економіки в цілому. Незважаючи на те, що Україна в останні роки є чистим експортером товарів і послуг, її залежність від світової економіки не послаблюється: якщо в 2002 році експорт ресурсів продукції проміжного та кінцевого призначення становив 19.8% від його загального обсягу (в 1999 р. — 19.6%), то імпорт товарів і послуг, використаних на економічній території країни, — 22.7% (в 1999 р. — 21.9%) [28, 29]. Ми стали чистим експортером товарів саме тоді, коли чистий експорт металів перевищив чистий імпорт енергоносіїв, а це залежало від можливості використання останніх як давальницької сировини для українських підприємств та від можливості їх прямого реекспорту. Україна є безперечним чистим експортером лише продовольчих товарів та металургійної продукції [27].

Загалом рівень факторних доходів у галузях, які працюють на внутрішньому ринку, дискримінаційно нижчий, ніж у імпортно-експортному секторі. Так, в умовах 1999 року з переходом від внутрішніх цін до світових питома вага сальдо зовнішньої торгівлі у ВВП скоротилася з 5.5 до 0.6%.

Структурним реформам на користь розвитку внутрішнього ринку заважає також відсутність механізмів перерозподілу доходів експортерів. У деяких галузях, які працюють на внутрішньому ринку, за нинішньою матеріально-технічною базою розвитку навіть занижений курс гривні не забезпечує необхідних умов для імпортозаміщення. У 2002—2003 роках приріст виробництва, наприклад, у легкій промисловості в кілька разів відставав від плато-спроможного попиту населення. Експортерний же сектор мав відчутні префе-

ренції завдяки оподаткуванню продукції за нульовою ставкою ПДВ та звільненню від оподаткування значної частини імпорту для виробництва експортної продукції.

Однак мобілізаційні можливості експортного сектору як імовірного донора внутрішнього ринку обмежуються внаслідок прихованих податкових втрат, пов'язаних зі структурою зовнішньої торгівлі. Проведені нами розрахунки на базі таблиць “Витрати — випуск” 2001 року [24] за методом повних витрат В.Леонтьєва доводять: якби імпорт вироблявся в національних умовах, його податкомісткість (за рахунок ренти на нафті та газі) була б набагато більшою, ніж податкомісткість експорту, а структурні податкові втрати в зовнішній торгівлі у цілому оцінювалися б у 11.6% від усього обсягу чистих податків. З огляду на це стає зрозумілим, чому нам дедалі важче відшкодовувати за рахунок державного бюджету податок на додану вартість експортерам. До речі, один із найпотужніших світових експортерів — Китай — нині готується знизити розміри відшкодування податків експортерам, а надалі — й зовсім відмовитися від цього [30].

Через збереження хисткого балансу курсових вимог експортерів та імпортерів чимало проблем у площині взаємоз'язку курсової та монетарної політики залишаються невирішеними. Оскільки курсовий канал є нині основним джерелом грошової емісії, а рівень монетизації економіки України (він становить близько 30% від ВВП, тобто набагато нижчий, ніж в інших країнах) недостатній для повноцінного обслуговування всіх (передусім — збиткових) секторів економіки, ми мусимо уникати погіршення умов торгівлі, здійснюючи спеціальні заходи для гальмування приросту надходжень у резерви. Із цією метою пропонувалося, наприклад, досрочове погашення боргів перед МВФ.

Хоча в останні роки гроши більшою мірою виконують функцію засобу платежу (зокрема з 2001 року припинилося зростання чистої кредиторської залогованості як замінника банківського кредиту), проблему грошового дефіциту не розв'язано. На 1 січня 2003 року загальний обсяг кредиторської залогованості підприємств становив 302.7 млрд. грн. (137% від ВВП 2002 року), її чиста частка — 63 млрд. (28.3%), залогованість за кредитами — 23.8 млрд. грн. І це при тому, що:

◆ у 2001—2002 роках підприємствам лише на підставі законодав-

чих активів було списано 15.4 млрд. грн. податкової залогованості;

◆ значні суми безнадійних боргів списують самі суб'єкти господарювання, а старі борги з кожним роком дедалі більше девальвуються;

◆ скорочення простроченої залогованості щодо ВВП перетворюється в останні роки на відносне зростання строкової залогованості.

Якщо ж урахувати залогованість із відшкодування “проїденого” капіталу, яка в консолідованому балансі реального сектору економіки представлена нерозподіленими збитками (на початок 2003 року вони становили 14.9 млрд. грн.), одержимо понад 35% неоплаченої частини ВВП. Тобто його немонетизована частка перевищує монетизовану.

Ще одна важлива проблема — в Україні належним чином не унормовано галузевий та функціональний розподіл кредиторської залогованості, що, як відомо, впливає на розподіл купівельної спроможності прибутків та інвестиційного потенціалу. Зокрема збільшується залогованість, пов'язана з податковими розрахунками та з функціонуванням паливно-енергетичного комплексу. Так, нині на виробництво та розподіл електроенергії, води і газу припадає лише близько 6% валової доданої вартості, зате частка цього виду економічної діяльності в усій кредиторській залогованості корпоративного сектору сягає 20.3% (простроченої її частки — 38.2%). Схожа ситуація у сферах операцій з нерухомістю, здавання під найм, надання послуг юридичним особам (відповідно 7, 12.4 та 21%), добувній промисловості (4.7, 5.7 та 9.5%). Таким чином, вирішальний вплив на деформацію платіжного обороту справляє порушення пропорційності між проміжним та кінцевим продуктом.

Про яку фінансову базу нагромадження можна говорити, якщо чистий консолідований фінансовий результат усього реального сектору економіки під впливом невеликої дефляції на споживчу ринку впродовж 2001 та 2002 років упав із 12.3 млрд. грн. (6% ВВП) до 3.5 млрд. грн. (1.2%). Тож не варто дивуватися, що темпи приросту інвестицій в основний капітал у 2002 році скоротилися порівняно з 2001 роком у 5.5 раза, а ВВП — удвічі.

Дефляція 2002 року висвітлила досі завуальований інституційний феномен: від неї не постраждав лише один вид економічної діяльності — оптова торгівля та посередництво в торгівлі.

За підсумками зазначеного року 90% сукупного фінансового результату сконцентрувалося саме в цій сфері. Фінансовий результат, скажімо, обробної промисловості характеризувався збитками на суму 106 млн. грн., роздрібної торгівлі — обсягом 71.7 млн. грн. Таким чином, чисті прибутки і збитки всіх галузей економіки практично врівноважилися. Проте оптова торгівля та посередництво у торгівлі виявилися чи не єдиним видом діяльності, де протягом 2002 року підвищився рівень рентабельності — з 2.5 до 5%. Цей рівень значно перевищив середній по економіці (0.6%) і виявив усю глибину монополізації товарних ринків, несумісну з нормальним функціонуванням монетарної економіки.

Навіть за реалізації ефективної інституційної політики, насамперед дієвого антимонопольного регулювання, навряд чи описані викривлення платіжного обороту (передусім наявність неоплаченої частини активів та капіталу) можуть бути усунуті на безінфляційній основі. Нині існують і такі ознаки відкладеної інфляції, як зниження вартості матеріальних факторів виробництва у процесі приватизації (доведення підприємств до штучного банкрутства, переведення капітальної вартості у боргову, приховання прибутків, невиплата дивідендів), залежність і так невисокої ефективності виробництва від цінових преференцій щодо імпортованих із Росії енергоносіїв.

Протягом 2000—2002 років інфляційне збільшення ВВП відставало від економічного зростання, що, як доведено, негативно позначилося на його фінансових результатах, особливо у структурному аспекті. Фактор відкладеної інфляції закладається (хоча й меншою мірою, ніж у попередні роки) і в плані розвитку на середньострокову перспективу. Так, бюджетним прогнозом на 2005—2007 роки передбачається вже майже рівний розподіл приrostу номінального ВВП між економічним (5.1%) та інфляційним (4.6%) зростанням. При цьому, за прогнозом, очікуються збитки підприємств на рівні 9% від валового внутрішнього продукту. Отже, істотних змін у обсягах відкладеної інфляції не передбачається, а "справжній" її рівень може становити 14—15%.

За розрахунками Інституту економічного прогнозування, лише обмеження середньорічної інфляції до 7—8% протягом 2002—2011 років дасть змогу перейти до підвищення номінального курсу гривні [32].

ДЕФОРМАЦІЇ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ — ЦІНОВІ ОРІЄНТИРИ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

Однакоже, матеріали міжнародного зіставлення валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності відтворюють реалістичнішу картину виробничого потенціалу країни, ніж це випливає з обмінних курсів. Проте окремі сектори виробництва кінцевого продукту характеризуються такими глибокими відмінностями в рівнях цін (навіть порівняно із середніми показниками IV групи країн), що їх варто розглянути окремо.

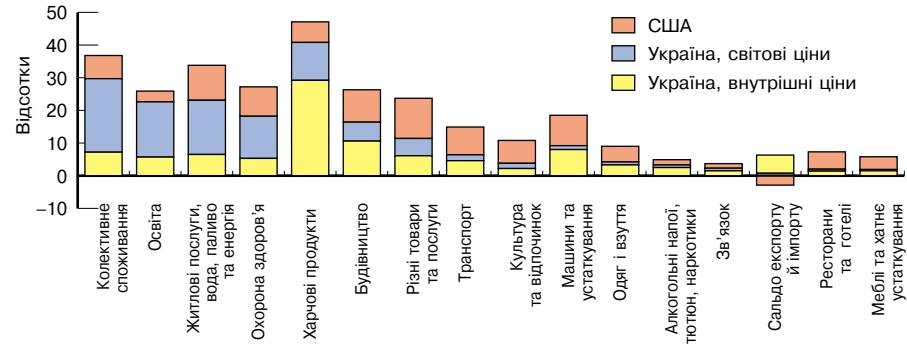
У ЄПЗ'99 сукупний ПКС гривні було визначено як 71 копійку за долар відносно країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) і 70.5 копійки — відносно США. За середньорічного обмінного курсу долара на рівні 4.13 гривні це свідчить про надзвичайно низький індекс національних цін — 16.5% від середнього значення у країнах ОЕСР та 17.1% від рівня США. Проте, як випливає з даних таблиці 2, щодо урядових послуг долар коштував лише 18 копійок, а щодо ринкових споживчих товарів — 1.81 гривні, тобто в 10 разів більше. Надзвичайно висока купівельна спроможність української валюти у сфері неринкових послуг, очевидно, ґрунтуються на значному заниженні заробітної плати працівників державного сектору, а відтак — купівельної спроможності тих груп населення, яким доводиться купувати товари за ринковими цінами.

За рахунок цього, а також через недофінансування матеріальних витрат зберігається сформована ще в радянські часи мережа установ і чисельність працівників, зайнятих у неринковій сфері — освіті, охороні здоров'я, культурі тощо. Навіть у 2002

році в закладах освіти середня заробітна плата становила лише 71% від середньої для всієї економіки, у сфері охорони здоров'я та соціального забезпечення — 59.4% [15, с. 204]. Частка трьох видів соціальних послуг — освіти, охорони здоров'я та житлових (включаючи забезпечення домогосподарств водою, паливом та енергією на побутові цілі), а також державного колективного споживання з боку органів державного управління — становила за внутрішніми цінами 24.7% ВВП України, за світовими — 68.9%. Із цього випливає, що значимість зайнятості та витрат матеріальних ресурсів у зазначених видах діяльності щонайменше у 2.8 раза перевищує виробничі можливості економіки. За умови збереження рівня цих витрат переход на світові ціни загрожує витісненням із валового внутрішнього продукту витрат на всі інші товари та послуги, насамперед на капітальні та інші товари більш-менш тривалого призначення, переважно імпортні. У 1999 році на предмети середньо- та довгострокового користування за внутрішніми цінами припадало 46.1% ВВП України, за світовими — лише 19.5%. Для порівняння нагадаємо, що у США цей показник становить 63.6% ВВП (див. графік 6).

Розглядаючи структурні позиції неринкового сектору, слід звернути увагу на певні зрушення, що відображають як позитивні, так і негативні тенденції. З одного боку, збільшуються масштаби обслуговування. Наприклад, у 2002 році порівняно з 1990-м кількість студентів вищих навчальних закладів зросла більш як на третину. Нині на 100 випускників шкіл припадає понад 120 студентів, прийнятих на перший курс. Широко розгорнуто післядипломну освіту, особливо за спеціальностями, необхідними ринковій економіці. І це зрозуміло, адже переход до постіндустріальної економіки — економіки знань — потребує максимального сприяння поширенню освіти.

Графік 6. Структура використання ВВП в Україні та США

З іншого боку, загострилися проблеми фінансового характеру, які спровокають вирішальний вплив на якість послуг. Ресурси бюджетної сфери визначаються обсягами ВВП, який за ці ж 12 років зменшився на 28.4%. Тому забезпечення гідної оплати праці у державній освіті прямо залежить від раціонального використання бюджетних коштів. Тут є певні резерви. За період із 1990 року кількість учнів загальноосвітніх шкіл зменшилася на 11%, кількість учителів, навпаки, на 4.5% зросла. Значною мірою це пов'язано з недостатньою концентрацією педагогічних кадрів у сільській місцевості.

Політика освіти на засадах державного замовлення має бути зорієнтована виключно на професії, пов'язані з перспективами економічного прориву в пріоритетних галузях економіки і ґрунтуючись на чітких зобов'язаннях щодо роботи молодих спеціалістів за призначенням. Треба повністю виключити можливість отримання за рахунок держави так званої "загальної вищої освіти", а також використання державних будівель та устаткування навчальних закладів для здешевлення платного навчання.

Подібні проблеми є і в сфері охорони здоров'я, яка більшою мірою виконує функції соціального догляду, ніж суто медичної допомоги.

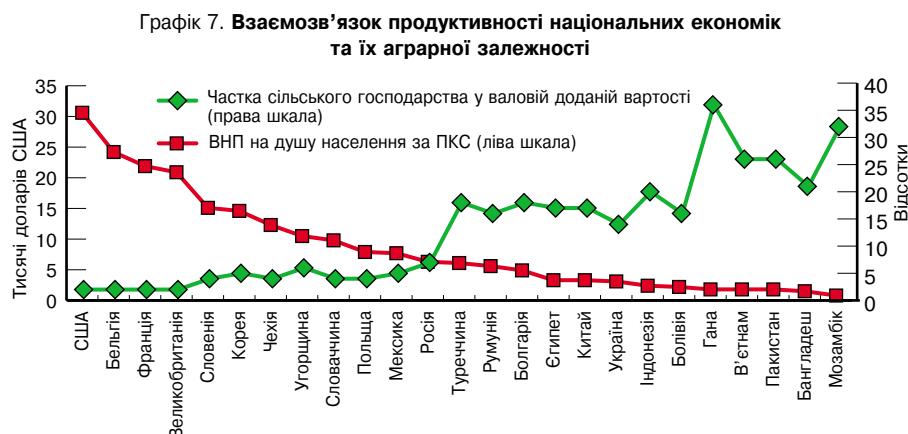
Із цього випливають два висновки.

1. Національна економіка потребує продуманих кроків з оптимізації неринкового сектору, що дасть змогу істотно підвищити рівень оплати праці та пов'язати його з кількістю і якістю послуг, які надаються.

2. Сукупний паритет купівельної спроможності валового внутрішнього продукту за методологією ЄПЗ'99 не може бути критерієм валютно-курсової політики.

Оскільки засобів рівноцінного визначення паритетної міри факторних витрат у ринковому та неринковому секторах не винайдено, скористаємося паритетом купівельної спроможності для споживчих товарів, тобто показником, який найоперативніше реагує на зміни в динаміці інфляції та обмінного курсу.

Так, у 1999 році ПКС для споживчих товарів становив 1.81 гривні щодо долара США за рівня цін 43.8%, у 2002 р. — 2.48 грн. (46.6%), у 2003 р. — 2.57 грн. (48.2%). Зазначена величина тотожна результатам експрес-аналізу валютних курсів за допомогою цін на гамбургер бігмак фірми Макдональдс, який періодично проводить лондонський журнал "The

Economist" [33]³.

Наведені вище значення виходять за межі діапазону, який дослідники, зокрема В.Попов та А.Іларіонов, вважають природним для рівня розвитку пострадянських країн (20–40%) і таким, що сприяє розвиткові експорту [8, 9]. Тобто в даному разі наявні ознаки зміцнення гривні, яке необхідно підтримати іншими структурними реформами.

Водночас не можна не звернути увагу на те, що майже 50-відсотковий рівень ринкових цін на споживчі товари в Україні копіює розподіл цін на російський природний газ: внутрішня ціна для Росії на час проведення дослідження становила 24 долари США за 1 000 куб. м, преференційна експортна ціна для України — 50, ціна для інших країн світу — 100 доларів за 1 000 куб. м. Тому навіть невеликі зміни у системі газового ціноутворення можуть суттєво вплинути на збалансованість усієї системи цін в Україні.

Інша велика проблема — несформованість стабільних цінових паритетів у сільськогосподарському секторі. Якщо у 1999 році ПКС для продовольчих товарів становив 1.623 гривні за доллар

і був нижчим, ніж для споживчих товарів у цілому, на 10.2%, то в 2003 році він сягнув рівня 2.48 гривні (тобто був меншим лише на 3.7%). Ще вищими темпами зростав ПКС на хліб. Рівень цін на цей продукт за період із 1999 по 2003 роки зріс із 9.6 до 12.4%. Зрозуміло, така цінова динаміка потребує значного наздоганяючого "підтягування" соціальних виплат, що ускладнює впровадження випереджаючих заходів, спрямованих на подолання бідності. У 2001 році грошові споживчі витрати 89% домогосподарств були нижчими від прожиткового мінімуму.

На жаль, структурні перетворення у сільському господарстві, в тому числі реформування відносин власності та земельна реформа, поки що не привели до кардинального поліпшення ефективності функціонування галузі, наближення її до міжнародних стандартів. У 1999 році частка продуктів харчування у ВВП України за світовими цінами була в 2.6 раза меншою, ніж за фактичними, однак вона залишалася в 1.8 раза вищою, ніж, наприклад, у США. Таке співвідношення відображає надмірну аграрну залежність економіки України, характерну, як показано на графіку 7, для держав із низьким рівнем розвитку.

Найвищі у світі обсяги середньодушового паритетного ВНП — понад 20 тис. доларів США — демонструють країни, в яких питома вага сільського господарства становить приблизно 2% від ВВП, найнижчі — менше 2 тисяч доларів — мають країни із часткою сільського господарства на рівні 25–35%. З огляду на це можна навіть сформулювати емпіричну залежність, згідно з якою країнам із розвитком, нижчим від середнього, для підвищення на 1 тисячу доларів паритетного рівня середньодушового ВВП необхідно в середньому на 1 відсотковий пункт зменшувати питому вагу

³ Індекс "Big Mac" і засновані на ньому "гамбургер-стандарти" валютної ділти "burgeromics" цікаві тим, що за ними не криються соціальні міркування або інституційні чинники, пов'язані зі збереженням в економіці секторів зі значими розривами в рівнях продуктивності праці. За станом на 22 квітня 2003 р. середня ціна цього продукту в чотирьох американських містах дорівнювала 2.71 долара. В Україні за обмінний курс 5.34 гривні/долар США бігмак коштував 2.58 гривні (1.31/2.71 × 5.34). Отже, рівень національних цін України за індексом "Big Mac" становить 48.3%; порівняно з імпліцитним паритетним курсом гривня є недооціненою на 51.7%. Ще дешевшими валютами є китайський юань та білоруський рубль (кожен із них недооцінений на 56%), майже рівноцінними гривні є російський рубль та малайзійський долар (недооцінені на 51%).

сільського господарства у ВВП, відповідно заміщуючи аграрне виробництво неаграрним із вищою продуктивністю праці.

Останніми роками частка сільського господарства у валовій доданій вартості України становить 15–16%, тобто вона в 7.5–8 разів більша, ніж у високорозвинутих країнах та в 3–4 рази — ніж у країнах із середнім рівнем розвитку. Це, однак, відчутно менше, ніж було за радянських часів (25%; приналежно зауважимо, що 40% цієї частки припадало на субсидії). Останнім часом субсидії частково скоротилися, частково набули інших форм⁴. Однак і за нинішньої частки сільського господарства держава не має зможи належно субсидувати ні саму галузь, ні процес перетікання робочої сили до промисловості та сфери послуг, де продуктивність праці вища. Якщо ж врахувати, що в Україні у сільській місцевості мешкає близько третини населення, а в сільському господарстві зайнята його четверта частина, стає зрозумілим, які масштабні перерозподільні процеси ще потрібно здійснити в нашій країні.

За нинішньої деконцентрації сільськогосподарського виробництва унеможливлюється не лише цілеспрямоване втручання держави у проведення ефективної агротехнічної політики, а й (як показали останні події на зерновому ринку) запобігти монопольному тиску на ціноутворення з боку посередницьких структур.

Необхідність різкого переходу до імпорту зерна за ціною, вдвічі вищою від тієї, за якої протягом 2001–2002 років здійснювався його масований експорт, засвідчила, що у розпоряджені держави залишилося мало важелів системного впливу на підтримання цінової стабільності виробництва, переробку та споживання аграрних продуктів. Передусім маємо на увазі невідрегульованість механізмів дії фінансових стабілізаторів. Серед них, наприклад, тимчасове запровадження експортного мита. Приміром, торік за рахунок цього джерела протягом певного періоду можна було закупити в державний резерв за низь-

кими цінами зерно власного виробництва. Імпортозалежність аграрної держави, як Україна, є прямою загрозою національній економічній безпеці.

Чимало проблем спричиняє значений (часом — восьмикратний!) розрив між внутрішніми та світовими цінами на хліб. Зокрема, “розмиваються” витратні критерії субсидіальності підприємств на випадок неврожаю; у представників деяких із них виникає спокуса списати за рахунок субсидій збитки, викликані звичайною безгосподарністю. Про це опосередковано свідчить такий факт: протягом останніх років у суспільному секторі сільського господарства, незважаючи на добре врожаї, невпинно зменшується як консолідований прибуток від звичайної діяльності до оподаткування (в 2000 році цей показник становив 1 752.4 млн. грн., у 2001 р. — 899.1 млн., у 2002 р. зафіксовано збиток на суму 254.6 млн. грн.), так і чистий прибуток (у 2000 році він дорівнював 1 316.2 млн. грн., у 2001 р. — 690.4 млн., у 2002 р. зафіксовано збиток на суму 572.6 млн. грн.). За результатами 2002 року рентабельність сільськогосподарських підприємств у цілому виявилася від’ємною — мінус 2.2%. Галузі ж, які використовують сільськогосподарську продукцію, зберегли позитивні значення цього показника. Так, рентабельність харчової промисловості у 2002 році становила плюс 0.2%, оптової торгівлі — плюс 5. Безперечно, посередники — експортери та імпортери зерна — обертають на свою користь і частину непрямих субсидій, які призначаються винятково для сільськогосподарських виробників. Тож намагання Кабінету Міністрів у середині 2003 року стримати процес вимивання з доданої вартості сільськогосподарської галузі земельної ренти й бюджетних преференцій на користь транспортних, переробних, торговельних та інших ланок суспільного обороту аграрного продукту шляхом встановлення відповідних обмежень рентабельності були політично виліпленіми.

ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНЦІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА МАКРОЦІНОВА ПРОПОРЦІЙНІСТЬ

Вироблення стратегії сталого економічного зростання має спиратися на пошук і закріплення країною свого місця у світовому поділі праці, здійснення структурних зрушень з метою створення та просуван-

ня на внутрішній і зовнішній ринки вітчизняних високотехнологічних виробів, машин та устаткування, різноманітних товарів і послуг для задоволення потреб людини й суспільства в основних сферах життєдіяльності. Завдяки цьому залежність від сировинного експорту, яка зумовлює прив’язку до імпортних енергетичних джерел, має послабитися, а такі фактори економічного розвитку, як трудовий, освітній та науковий потенціал нації, — активізуватися, структури економіки України і розвинутих європейських країн — зблизитися, що є основою економічної інтеграції нашої країни в Європейський Союз.

Разом з оптимізацією неринкового та аграрного секторів це дасть змогу досягти рівномірнішого розподілу результатів економічного зростання між усіма членами суспільства, здійснити подальші кроки на шляху підвищення купівельної спроможності низькодохідних верств населення та відкрити їм доступ до якісних вітчизняних товарів.

Такі структурні зрушенні мають знайти відображення у відповідних макроцінових пропорціях, заснованих на паритетному вимірі валового внутрішнього продукту. Як уже зазначалося, вони стають ефективними за умов зближення внутрішніх та світових цін в економіці загалом і в окремих її секторах (критерій вертикальної та горизонтальної структурно-цінової конвергенції); здійснення імпорту з країн із нижчими рівнями цін, а експорту — до країн із вищими (критерій ефективності зовнішньої торгівлі); нижчих цін на вітчизняні товари та послуги на внутрішньому ринку порівняно із цінами конкурючого імпорту (критерій імпортозаміщення).

На наш погляд, державний ціновий моніторинг доцільно підпорядкувати зазначеним вище критеріям. Нині ж він зводиться до відстеження динаміки цін на окремі товари, є фрагментарним і не розкриває структурних, інституційних, валютно-курсовых, monetарних, податково-субсидіальних факторів щіноутворення та впливу цінових зрушень на економічний і соціальний розвиток держави. Оскільки паритетні ціни відображають збалансованість товарних та грошових ринків, а відповідні цінові рівні мають цілісний вимір, саме такий підхід може надати аналізу цін необхідної системності. Він є однією з концептуальних засад структурної перебудови економіки, стратегії економічного й соціального розвитку.

Нині для запровадження моніторин-

⁴ Зокрема, списано або реструктуризовано податкову заборгованість сільськогосподарських підприємств, упроваджено механізм пільгового кредитування; застосовано фіксований податок і таким чином переведено у субсидіальний режим пенсійне забезпечення сільського населення (соціальні відрахування сільськогосподарських підприємств становлять 7.1% від фонду оплати праці, тоді як стандартний норматив відрахувань до Пенсійного фонду — 32%); у державному бюджеті щорічно передбачаються ресурси на розвиток соціальної сфери села.

гу на зазначеніх засадах бракує передусім необхідних інформаційних ресурсів. Згорнуто розрахунки цінової конкурентоспроможності експортних товарів, які в недалекому минулому провадив UEPLAC за програмою TACIS. Україна в останні роки не бере участі у їхорічних зіставленнях ВВП країн СНД за програмою Євростату. Передбачається, що наша країна візьме участь у проекті Світового банку, за яким зіставлення буде проведено за підсумками 2004 року; його ж результати оприлюднять не раніше 2006 року.

З метою автономної організації цінового моніторингу за описаними вище критеріями пропонується використати методологію, що застосовується у програмах міжнародних зіставлень ВВП, дещо її модернізувавши.

Для надання моніторингу належної аналітичності необхідно обґрунтувати підійти до формування номенклатури спостереження. Щодо кінцевого продукту, який споживається на внутрішньому ринку, буде достатньо скористатися класифікацією, розробленою ОЕСР [3, с. 19–20]. Вона налічує понад 100 позицій споживчих та 18 – капітальних товарів і послуг.

Для того, щоб одержати оцінки на рівні видів економічної діяльності,

необхідно також організувати власне обстеження паритетів купівельної спроможності для товарів і послуг проміжного призначення. Це дасть змогу проводити комплексний аналіз взаємозв'язку національних цін, рентабельності, монетизованої та немонетизованої частин валової доданої вартості, податків і субсидій (явних та прихованих, прямих і перенесених через міжгалузеві зв'язки, виробничих та соціальних). Під час такого аналізу слід враховувати ступінь відшкодування споживання основного капіталу, особливо у житлово-комунальному господарстві та сфері неринкових послуг.

Було б дуже корисним здійснити матричний аналіз цін імпорту й експорту за видами товарів і послуг та групами країн. Цьому сприятиме запровадження окремого обліку імпорту в моделі таблиць “Витрати – випуск”, а також розподіл імпорту на конкуруючий та доповнюючий. Паритетний аналіз відкриє шлях до контролю зовнішньоторговельних цін, виявлення фактів перевищення суб’ектами господарювання світових імпортних і заниження експортних цін. Стосовно імпорту послуг такий контроль уже запроваджується Національним банком України.

Водночас із детальними паритетами слід обчислювати сукупний паритет ринкового сектору, який слугуватиме критерієм курсової політики.

Насамкінець наведемо наші оцінки макроцінової пропорційності України, обчислені на основі валютних паритетів Big Mac та геоекономічного розподілу зовнішньої торгівлі у платіжному балансі за 2002 рік [27, с. 36]. Згідно із цими розрахунками середній рівень товарних цін становив: імпорту – 67.8%, внутрішнього ринку – 48.3, експорту – 75.2%. Наведені дані підтверджують висловлені вище зауваження щодо вразливості провідних цінових співвідношень. Надто мала позитивна різниця між середніми рівнями цін експорту та імпорту загрожує втратою цінових конкурентних переваг за погіршення умов зовнішньої торгівлі, підвищення цін на енергетичні ресурси. Значне ж перевищення цін імпорту над цінами внутрішнього ринку свідчить про незначні можливості перенесення на імпорт податкових втрат на експорті. Тим більше, що чимала частина імпорту – це машини й устаткування, необхідні для модернізації виробництва, і країна не повинна обтяжувати такий імпорт оподаткуванням.

Диплом переможниці конкурсу вручила чемпіонка Олімпійських ігор, керівник сектору НОК України Людмила Коломієць.

Оголошено переможця першого всеукраїнського конкурсу дитячого малюнка “VISA: олімпійські фантазії”, який стартував у грудні минулого року. Організатори конкурсу – міжнародна платіжна система VISA і Приватбанк.

Переможницею конкурсу стала двадцятьщирічна школярка Сніжана Кульщун із смт. Лугова Дніпропетровської області, чия робота “Гонки на птахах” підкорила сувере жюрі. У серпні 2004 року Сніжана в супроводі батька поїде до Афін, де Міжнародна платіжна система VISA International – офіційний спонсор Олімпійських ігор – підготувала захоплючу програму для маленьких художників із різних країн світу.

Конкурс “VISA: олімпійські фантазії” є складовою частиною програми VISA щодо підтримки Олімпійських ігор, започаткованої ще з 1994 року. Відтоді

133 дитини з 35 країн уже стали гостями VISA на Олімпійських іграх, повідомив голова представництва VISA СЕМЕА в Україні Сергій Равняго. Враховуючи високий рівень участі в конкурсі українських дітей, у наступному олімпійському році Україні може бути надано не один, а два головних призи.

Цього року конкурс уперше пройшов в Україні і до його проведення приїхався Приватбанк, продовжив розповідь директор представництва цієї фінансової установи в Києві Сергій Волков, висловивши велике задоволення його результатами.

На конкурс, що проходив у два етапи, надійшло більше двох тисяч робіт з усіх областей України. На запрошення організаторів 23 юних художники – переможці регіонального етапу конкурсу приїхали до столиці України в супроводі батьків, щоб зняти участь у дводеній пізнавально-розважальній програмі й отримати пам’ятні призи.

Дослідження/

Визначальні фактори формування обмінних курсів

1. ПАРИТЕТ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ВАЛЮТ ЯК ВАРТИСНА ОСНОВА ВАЛЮТНОГО КУРСУ

Доктрина паритету купівельної спроможності (ПКС) ґрунтуються на допущенні взаємоз'язку між динамікою обмінного курсу (ОК) та динамікою цін у різних країнах. Доктрина абсолютної ПКС передбачає, що номінальний ОК дорівнює співвідношенню між рівнями цін двох країн. За доктриною відносного ПКС лише зміни номінального ОК узгоджуються зі змінами відносних цін.

Автором доктрини ПКС вважається шведський економіст Г. Кассель, який уперше запропонував використовувати кумулятивні значення індексу споживчих цін (ІСЦ) різних країн для розрахунку співвідношень між їхніми валютами [1]. Хоча ідея ПКС і не була новою (раніше вона висловлювалася Дж.С.Міллем, А.Маршалом та ін.), сame Г.Кассель уперше запропонував використовувати ПКС як практичний інструментарій.

Для перевірки дієздатності доктрини ПКС вчені-економісти застосовували різні економіко-математичні методи і доходили різних (часто — протилежних) висновків. У рамках ранніх емпіричних досліджень доктрини ПКС (до кінця 1970-х рр.) методом регресійно-кореляційного аналізу економісти намагалися оцінити коефіцієнти моделі, що пов'язувала номінальний обмінний курс із рівнем внутрішніх і зовнішніх цін. Наближення коефіцієнтів моделі за модулем до одиниці вказувало на спадливість гіпотези ПКС.

Д.Френкель на основі даних для країн із високими темпами інфляції отримав значення коефіцієнтів змінних рівня внутрішніх і зовнішніх цін, які майже точно збігалися із 1 та -1 [2]. Такі результати засвідчили, що ПКС є орієнтиром для ОК у довгостроковому періоді. При цьому Д.Френкель зазначав, що обмінний курс може відхилятися від ПКС лише внаслідок тимчасових реальних шоків

і жорсткості цін на ринку товарів.

Ігнорування проблеми нестационарності змінних регресійних моделей виявилося суттєвим недоліком досліджень цього напряму. Адже якщо номінальний ОК і відносні ціни є нестационарними змінними, тоді метод найменших квадратів, за яким оцінюються регресійні моделі, не дає достовірних результатів.

Тому наступним етапом розвитку теорії ОК і ПКС стало дослідження стаціонарності відповідних змінних, у першу чергу — стаціонарності реального обмінного курсу (РОК). Наявність однічного кореня у динамічних рядах РОК свідчила б про відсутність тенденції наближення РОК до деякого рівноважного рівня, що спростовувало б гіпотезу ПКС.

У другій половині 1980-х років дослідження з проблем ПКС та ОК були зосереджені на з'ясуванні факту стаціонарності чи нестационарності динамічних рядів РОК. Найпоширеніший підхід полягав у застосуванні для цієї мети тесту Дікея-Фуллера. Емпіричні дослідження цього напряму здебільшого не давали змоги відхилити нульову гіпотезу про випадковий компонент в ОК основних індустриальних країн (див., наприклад, [3]). Такі результати вказували на відсутність тенденції до зближення ОК і ПКС.

Після розробки у 1987 р. Р.Ангелом і К.Гранжером методу коінтеграції його відразу ж стали застосовувати у прикладних дослідженнях із проблем валютного курсу. За методикою К.Гранжера, два нестационарних ряди, інтегровані одним порядком, є коінтегрованими, якщо лінійна комбінація цих двох рядів є стаціонарною. Тобто нестационарність однієї змінної компенсується нестационарністю іншої і між ними встановлюється довгострокова рівновага. Згідно із цим підходом допускаються короткострокові відхилення ОК від ПКС, проте у довгостроковому періоді “помилка рівноваги” ОК повинна бути стаціонарною. Лише в такому разі можна говорити про справедливість доктрини ПКС у довгостроковій перспективі.

Тетяна
Вахненко

Старший науковий співробітник
Інституту економічного
прогнозування Національної
академії наук України. Кандидат
економічних наук

Останніми роками динаміка реального обмінного курсу як в економічно розвинутих країнах, так і в країнах, що розвиваються, характеризується високим ступенем нестабільноті. Така мінливість приводить до зменшення інтенсивності зовнішньої торгівлі, викривлення інвестиційних рішень суб'єктів господарювання, значних економічних втрат. Крім того, занижений чи завищений рівень курсу справляє деформуючий вплив на розподіл економічних ресурсів. Для згладжування короткострокових коливань і коригування відхилень обмінного курсу від рівноважного рівня надзвичайно важливо з'ясувати фактори його формування.

Результати перших праць із застосуванням методу коінтеграції змінних вказували на відсутність зближення траєкторій ОК і ПКС у період плаваючих обмінних курсів [4]. Однак у подальших дослідженнях ОК основних індустріальних країн загалом підтвердилася дієздатність теорії ПКС навіть у період домінування плаваючих обмінних курсів [5].

Одна з необхідних умов проведення тесту на коінтеграцію змінних — наявність довгих часових рядів. Скориставшись даними щодо реального обмінного курсу долара США щодо фунта стерлінгів у період 1869—1984 рр., Д.Френкель виявив процес авторегресії першого порядку для РОК з коефіцієнтом 0.86, що дало йому змогу відхилені гіпотезу випадкового компонента [6].

Критики подібних досліджень вказували на те, що застосування довгих часових рядів, хоча і дає змогу позбутися проблеми “низького потенціалу”, породжує іншу — змішування різних режимів обмінного курсу. Для того, аби оцінити стабільність РОК у пост-бреттон-вудський період, варто було скористатися даними щодо плаваючих ОК.

Для вирішення цього завдання необхідно було спиратися на просторово-часові (панельні) дані. Цей підхід застосував А.Тейлор, який з використанням даних для 20 країн у період 1850—1996 рр. показав, що обмінні курси цих країн є стаціонарними або такими, що повертаються до середнього значення. Цей результат свідчив на користь гіпотези ПКС [7]. Загалом автор доходить висновку про справедливість гіпотези ПКС у довгостроковому періоді, хоча й вказує, що у короткостроковому періоді відхилення ОК від ПКС можуть бути значними.

Останнім часом у царині досліджень взаємозв'язку між ОК і відносними цінами почали застосовуватися нелінійні методи. Наприклад, М.Тейлор, Д.Піл і Л.Сарно довели, що РОК долара США щодо чотирьох основних валют, починаючи з 1973 р., характеризується нелінійним процесом, який повертається до середнього значення. За їхньою моделлю, існує деякий рівноважний рівень РОК, поряд з яким поведінка лагарифмованого РОК є близькою до випадкового компонента; лише в міру зростання відхилень від рівноважного значення поведінка РОК втраче цю властивість [8].

Описані вище дослідження стосуються переважно ОК основних індустріальних країн. Очевидно, що проблеми курсоутворення в країнах із ринками,

що формуються, мають свою специфіку. Емпіричних досліджень визначальних факторів ОК у країнах цієї групи загалом небагато. Лише наприкінці 1980-х років було запропоновано ряд моделей для оцінки дієздатності гіпотези ПКС в країнах із ринками, що формуються. При цьому лише дві моделі ґрунтуються на даних репрезентативної вибірки. Вибірка С.Едвардса включала 32 країни у період 1965—1985 рр., а вибірка М.Багмані — 22 країни у період 1971—1990 рр. [9].

Перевірка гіпотези ПКС проводилася здебільшого шляхом оцінки стаціонарності динамічних рядів РОК. У 40 випадках із 54 РОК виявився нестаціонарною змінною, а його ряди вміщували щонайменше один одиничний корінь. Нестаціонарність динамічних рядів РОК більшості країн, що розвиваються, засвідчила відсутність тенденції зближення між відносними цінами та ОК навіть у довгостроковому періоді. Таким чином, доктрина ПКС щодо ОК країн із ринками, що формуються, виявилася хибною.

За відсутності чіткого взаємозв'язку між рівнем відносних цін та ОК на певних часових проміжках і в певних країнах постає проблема визначення чинників відхилення номінального ОК від ПКС.

При з'ясуванні таких чинників К.Ро-гофф вказує передусім на жорсткість товарних цін і заробітних плат [10]. Логічно припустити, що нездатність доктрини ПКС пояснити короткострокові коливання РОК породжується феноменом жорсткості номінальних цін. Однак якби фінансові та монетарні шоки виступали єдиними чинниками коливань РОК, то паритетні курси відновлювалися б упродовж 1—2 років (періоду пристосування цін і зарплат). Насправді цього не відбувається.

Загальнознано, що транспортні витрати і бар'єри для зовнішньої торгівлі, різноманітні уподобання споживачів у різних країнах, жорсткість цін у валютах країн споживання тощо спричиняються до формування різних цін на аналогічні товари у різних країнах. Водночас можна виділити і фактори різної інтенсивності конкуренції на ринках різних країн (що призводить до диференціації рівнів рентабельності) та різних ставок оподаткування непрямими податками. Крім того, закон єдиної ціні може діяти лише в умовах досконалої взаємозамінності товарів, які виробляються у міжнародному масштабі. Фактична ж диференціація товарів між різними країнами створює розрив між

зовнішніми і внутрішніми цінами.

У рамках проведених до цього часу емпіричних досліджень доведено, що вагомими факторами відхилень ОК від ПКС є: рівень відносної продуктивності у секторі, включеному до процесів міжнародного обміну (tradable sector) і секторі, що працює на внутрішній ринок (non-tradable sector); відносна позиція за чистими зовнішніми активами; різниця реальних відсоткових ставок і потоки міжнародних капіталів; зовнішні умови торгівлі та обсяги державного споживання; стабільність цінової динаміки і темпи приросту грошової маси. Саме під впливом зазначених чинників вирівнювання цін у різних країнах виявляється неможливим.

Отже, велику кількість економетричних досліджень було присвячено з'ясуванню визначальних факторів ОК у довгостроковому періоді і вивченю взаємозв'язків між ОК і відносними цінами. На їх основі можна дійти такого висновку: доктрина ПКС є теоретико-методологічною основою формування ОК індустріальних країн. Однак у середовищі індустріальних країн наближення ОК до ПКС проявляється лише як довгострокова тенденція; теорія ПКС неспроможна пояснити коливання ОК у коротко- і середньостроковому періодах. Для більшості країн із ринками, що формуються, гіпотеза ПКС не підтверджується.

Надалі зосередимо увагу на дослідженії найважливіших факторів курсоутворення — відносної продуктивності у різних секторах економіки, ступеня відкритості економіки та зовнішніх умов торгівлі, рівня зовнішньої заборгованості та перетікання міжнародних капіталів, темпів інфляції та динаміки грошових агрегатів, під впливом яких ОК відхиляється від ПКС.

2. СТРУКТУРНІ ФАКТОРИ КУРСОУТВОРЕННЯ

Iчевидно, що у довго- і середньостроковому періоді рівень ОК відображає об'ективні процеси у реальній економіці. Економічною теорією доведено, що на тривалому проміжку часу ключову роль у формуванні ОК відіграють фактори пропозиції економічних ресурсів [11]. Фактори ж попиту проявляють свій вплив лише у коротко- і середньостроковому періодах.

2.1. Ефект Балассі — Самуельсона

Довго- і середньострокові відхилення ОК від ПКС економісти намагали-

ся пояснити в рамках різних теорій. Найвідомішою теоретичною конструкцією, що ґрунтуються на факторах пропозиції економічних ресурсів, є гіпотеза Баласси — Самуельсона. Б.Баласса і П.Самуельсон довели, що технологічний прогрес більше властивий виробництву товарів, які є об'єктами міжнародної торгівлі (ОМТ), і що країни, які переживають швидкі технологічні нововведення, маютьвищі значення РОК [12], [13].

При цьому багаті країни мають не просто вищий абсолютний рівень продуктивності порівняно з бідними країнами, але й вищий відносний рівень продуктивності у секторі, який виробляє товари ОМТ. Частина економіки, що працює виключно на внутрішній ринок, як правило, відзначається своєю трудомісткістю, а тому можливості для запровадження технологічних нововведень тут обмежені.

Для демонстрації ефекту Баласси — Самуельсона часто розглядається такий приклад. Нехай країна має фіксований номінальний ОК, а продуктивність у секторі, що виробляє товари ОМТ, зростає. Оскільки ціни на товари ОМТ визначаються цінами зовнішнього ринку, в результаті такого збільшення продуктивності підвищуватиметься заробітна плата у секторі, який виробляє ці товари. На зростання доходів частини своїх споживачів сектор, який виробляє товари для внутрішнього споживання (продуктивність цього сектору не зазнала істотних змін), відреагує підвищенням цін. Таким чином, рівень цін на товари, які не є об'єктами міжнародної торгівлі, підвищиться, що спричинятиметься до зростання загального індексу споживчих цін. За фіксованого номінального ОК зростання цін на внутрішньому ринку призведе до зміщення РОК даної країни.

Подібною до гіпотези Баласси — Самуельсона є теорія Д.Багваті [14]. Він вказував на те, що фондоозброєність праці у багатьох країнах вища, ніж у бідних. Під впливом цього фактора продуктивність праці та ставки заробітної платні у багатьох країнах також вищі. А з урахуванням того факту, що сектор, не включений до процесів міжнародного обміну, є відносно трудомістким, ми знову додходимо висновку, аналогічного висновку Б.Баласси і П.Самуельсона: у країнах з вищою продуктивністю праці рівень внутрішніх цін є вищим і обмінний курс встановлюється на вищому рівні, ніж у країнах із низькою продуктивністю праці.

Щодо емпіричних досліджень, спрямованих на з'ясування справедливості гіпотези Баласси — Самуельсона, дослідження А.Хестона, Д.Нуксоля і Р.Саммерса дали позитивні результати [15]. Вчені зіставили ціни на товари ОМТ і на товари, які обертаються виключно на внутрішньому ринку, з використанням даних Міжнародної програми порівняння. Провівши необхідні розрахунки, вони довели, що різниця між рівнями цін на різні групи товарів пропорційна рівню доходів.

Дж. де Григорі і Х.Вольф із застосуванням панельних даних для 14 країн ОЕСР упродовж 1970—1985 рр. оцінили регресійну модель РОК. Вони довели, що визначальними факторами ревальвації РОК є зростання продуктивності у секторі, який виробляє товари ОМТ, відносно сектора, не включеного до зовнішньоторговельних операцій (ефект Баласси — Самуельсона), та сприяльства цінова динаміка у секторі, який виробляє товари ОМТ (поліпшення умов торгівлі). Коефіцієнт змінної диференціалу продуктивностей мав правильний знак і був статистично значущим [16].

У своїй праці Р.Макдоналд і Л.Річчі для пояснення систематичних відхилень РОК беруть за основу “нову торговельну теорію”, започатковану Хельпманом і Кругманом. Такий підхід дає змогу врахувати недосконалу взаємозамінність товарів ОМТ між країнами, що впливає на РОК дещо інакше, ніж це передбачено моделлю Баласси — Самуельсона (яка ґрунтуються на повній взаємозамінності товарів ОМТ і вирівнюванні їх цін) [17].

Недосконала взаємозамінність товарів ОМТ означає, що зростання продуктивності при виробництві цих товарів, крім опосередкованого впливу на ціни товарів, які не є об'єктами міжнародної торгівлі, у бік їх підвищення (цей ефект діє через зростання заробітної плати), також безпосередньо впливає на ціни товарів ОМТ у бік їх зниження. Понижуючий тиск на ціни товарів ОМТ стає причиною девальвації РОК, що зменшує величину ревальвації РОК, яка проявляється внаслідок дії ефекту Баласси — Самуельсона. У підсумку, з урахуванням значущості двох ефектів і їх компенсуючого впливу, підвищення продуктивності у секторі, включеному до процесів міжнародного обміну, виліватиметься у ревальвацію РОК, якщо тільки частка витрат на товари ОМТ не є надто великою.¹

Отже, емпіричні дослідження, присвя-

чені з'ясуванню гіпотези Баласси — Самуельсона, в основному підтвердили з'язок диференціалу продуктивностей різних секторів економіки з рівнем РОК. При цьому відносно обмінних курсів основних індустриальних країн було зроблено такий висновок: хоча різниця у рівнях продуктивності і є важливим фактором, який визначає динаміку РОК, у довгостроковому періоді ОК зближується з ПКС, що зумовлюється дифузією технологічних нововведень між різними країнами у тривалому часовому проміжку.

2.2. Специфіка прояву ефекту Баласси — Самуельсона в країнах із ринками, що формуються

На початку 1990-х проведено ряд досліджень, спрямованих на пояснення дії ефекту Баласси — Самуельсона в країнах із ринками, що формуються. У більшості з них застосовувався інструментарій регресійно-кореляційного аналізу. Як правило, залежною змінною обирається співвідношення ПКС і поточного ОК, а ключовою незалежною змінною — рівень доходів на душу населення [18]. Більшість проведених досліджень підтвердили наявність прямого взаємозв'язку між рівнем відносних цін і рівнем доходів на душу населення. Зокрема, А.Вуд показав, що протягом 1960—1980 рр. ОК найбідніших країн світу девальвував на 20—40% порівняно з ОК індустриальних країн. Такі зрушенння він пов'язував з істотним зростанням в індустриальних країнах цін на товари, які не є об'єктами міжнародної торгівлі [19].

М.Брьок і Т.Слок дослідили гіпотезу про те, що значна реальна ревальвація у більшості країн з переходною економікою зумовлена зростанням продуктивності праці у секторі, включенному до процесів міжнародного обміну. Результати проведеного ними дослідження повністю підтвердили дану гіпотезу [20]. При цьому, як за знають автори, вибірка країн із переходною економікою — досить зручна для її перевірки, оскільки рівні продуктивності у цих країнах зазнають істотних змін. Оцінивши коефіцієнти моделі, залежною змінною якої виступав реальний ефективний обмінний курс (РЕОК), М.Брьок і Т.Слок встановили, що у країнах, які розвиваються, і країнах із переходною економікою зростання ВВП на душу на-

¹ Тобто зростання продуктивності виробництва вітчизняних товарів ОМТ відносно продуктивності виробництва зовнішніх товарів ОМТ на РОК позначається менше, ніж зростання такої продуктивності відносно внутрішніх товарів, які не є об'єктами міжнародної торгівлі.

селення (розрахованого за ПКС) на 1% спричиняється до ревальвації РОК на 0.41%.

Л.Халперн і Ч.Віплотц вказували на те, що в умовах перехідної економіки динаміка РОК, як правило, має таку траєкторію: фаза стрімкої недовготривалої девальвації переходить у фазу поступової тривалої ревальвації. При цьому РОК спочатку знижується відносно рівноважного рівня (що відповідає стрімкій девальвації), а згодом підвищується у зв'язку з наближенням фактичного РОК до рівноважного і ревальвацією рівноважного РОК. Ревальвація ж рівноважного РОК, у свою чергу, зумовлена зростанням ефективності виробництва внаслідок проведення структурних реформ [21].

Дослідження Д.Бегга та ін. [22] також підтвердило тезу про те, що на початку перехідного періоду реальна ревальвація певною мірою відображає коригування, пов'язані з початковою недооцінкою РОК. А М.Бръок і Т.Слок із застосуванням кількісних методів довели, що сильна ревальвація РОК у більшості країн з перехідною економікою зумовлена зростанням продуктивності у секторі, включенню до зовнішньоторговельних операцій.

При порівнянні обмінних курсів індустріальних країн і країн, що розвиваються, К.Рогофф доходить висновку про справедливість гіпотези Баласси — Самуельсона. Однак стосовно обмінних курсів індустріальних країн, зазначає вченій, ефект Баласси — Самуельсона на довгостроковому періоді втрачає свій вплив. Це зумовлено тим, що у довгостроковій перспективі ринкові ОК індустріальних країн зближуються з ПКС. Водночас більшість досліджень, присвячених проблемам курсоутворення у країнах з ринками, що формуються, засвідчила наявність стійких структурних відхилень ОК від ПКС, основним чинником яких виступала різниця у рівнях продуктивності.

Результати проведених досліджень свідчать про те, що **ревальвація РОК, яка зумовлюється зростанням продуктивності у секторі, що виробляє товари ОМТ, не загрожує зовнішньоекономічній стабільності і не підриває конкурентоспроможності національних виробників.** Очевидно, що темпи зростання продуктивності праці у більшості країн з перехідною економікою певний час випереджатимуть відповідні показники індустріальних країн, а тому реальна ревальвація ОК країн із пе-

рехідною економікою виглядає цілком закономірно.

2.3. Фактори попиту і їх вплив на обмінний курс

Модель Баласси — Самуельсона ґрунтуються на таких важливих припущеннях: справедливість гіпотези ПКС щодо товарів ОМТ; постійність віддачі від масштабу; повна мобільність виробничих факторів між секторами; міжнародна інтегрованість ринків капіталу; пропорційність відносних цін товарів ОМТ до товарів, не включені до зовнішньоторговельних операцій, різниці у рівнях продуктивності між секторами. За даних передумов країни, де відношення продуктивності виробництва товарів ОМТ до продуктивності виробництва товарів, які обертаються на внутрішньому ринку, є вищим, матимуть нижчий рівень внутрішніх цін на товари ОМТ відносно інших товарів і, таким чином, вищу вартість національної валюти. Якщо ж зазначені передумови не співідбуваються, фактори попиту (поряд із факторами пропозиції) починають відігравати свою роль у процесах курсоутворення.

М.Бръок і Т.Слок обґрунтуювали положення про те, що **фактори попиту — обсяги державного споживання, умови торгівлі для національної економіки, позиція за чистими зовнішніми активами, рівні реальних відсоткових ставок, відкритість економіки для зовнішньої торгівлі тощо —** важливі фактори формування РОК.

М.Мелвін і Д.Бернштейн проаналізували вплив факторів попиту структурного характеру на динаміку ОК. Із використанням даних для 87 країн вони оцінили вплив ступеня *диверсифікованості експорту і ступеня відкритості економіки на мінливість РОК*. Отримані ними коефіцієнти незалежних змінних виявилися позитивними і статистично значущими [23].

С.Едвардс для специфікації регресійної моделі мінливості РОК у країнах, що розвиваються, використав структурні змінні, які характеризують ступінь відкритості економіки, мінливості умов торгівлі, варіації темпів зростання реального ВВП [24]. Із застосуванням методів регресійно-кореляційного аналізу С.Едвардс довів, що структурні фактори відіграють важому роль у поясненні середньострокової динаміки РОК. Основним джерелом нестабільності РОК виявилася нестабільність зовнішніх умов торгівлі. Суттєве значення має також нестабільність динаміки реального ВВП. Політика

номінального обмінного курсу, хоч і відігравала певну роль, не була визначальною. Коефіцієнт змінної відкритості економіки виявився статистично незначущим.

В іншій праці С.Едвардс спробував побудувати модель рівноважного курсу, спеціально пристосовану до умов країн, що розвиваються [25]. Автор поставив за мету дослідити взаємоз'язок рівноважного РОК зі змінними умов *торгівлі, продуктивності праці, чистих зовнішніх активів, дефіциту бюджету і відкритості зовнішньої торгівлі*. В результаті було отримано такий висновок: усі зазначені змінні є статистично значущими і мають додатній знак (тобто при зростанні зазначених показників рівноважний РОК ревальвує).

Отже, поряд із факторами пропозиції, **важливу роль у процесах курсоутворення відіграють фактори попиту — рівень державних витрат, умови торгівлі для національної економіки, позиція за чистими зовнішніми активами, рівні реальних відсоткових ставок та відкритість економіки для зовнішньої торгівлі**. А тому сприятлива цінова динаміка на зовнішніх ринках, зростання зовнішньоторговельного обороту, накопичення зовнішніх активів і скорочення зовнішніх зобов'язань створюють об'єктивні передумови для ревальвації національної грошової одиниці.

3. ВПЛИВ ПОТОКІВ КАПІТАЛУ НА ДИНАМІКУ ОБМІННОГО КУРСУ

Багато дослідників вказувало на те, що під впливом попиту і пропозиції валюти ОК може відхилятися від своєї вартісної основи — ПКС [26]. Приплив чи відплив іноземної валюти за різними статтями платіжного балансу змінює співвідношення між попитом та пропозицією валюти і, таким чином, визначає динаміку ОК. Тобто **на рівень валютного курсу впливає не лише рівень відносних цін, а й стан платіжного балансу країни**.

Останнім часом рух міжнародних капіталів і зміни відсоткових ставок почали спрямлювати вагомий вплив на динаміку обмінного курсу. Так, країна, що пропонує вищий рівень відсоткових ставок за своїми фінансовими інструментами, приваблює іноземних інвесторів, які формують додатковий попит на її валюту. З іншого боку, в умовах перехідної економіки іноземна валюта може виконувати функції засобу заощадження та засобу платежів майбутніх періодів (у платіжному балансі подібні процеси

набувають форми втечі капіталів та накопичення чистих зовнішніх активів), що визначає заниженість курсу національної валюти.

Західна економічна думка часто оперує поняттям чистих зовнішніх активів (ЧЗА), зміна яких є ідентичною поняттю перетікання міжнародних капіталів. Адже нетто-надходження іноземного капіталу до національної економіки у термінах міжнародної інвестиційної позиції означає приріст зобов'язань перед нерезидентами і зменшення показника ЧЗА. З іншого боку, нетто-погашення зовнішнього боргу чи інвестування коштів за кордон знаходить своє відображення у накопиченні ЧЗА.

Взаємозв'язок потоків капіталу і реального обмінного курсу — “проблема трансфертів” — є класичною проблемою міжнародної економіки, розробка якої розпочалася ще у 1920-ті роки Д.М.Кейнсом і Б.Оліном [27]. У наш час взаємозв'язок між ЧЗА та ОК проаналізували Р.Дорнбуш і С.Фішер [28], П.Хупер і Д.Мортон [29], а також М.Гавін [30].

Більшість учених погоджується з тим, що ЧЗА і РОК слід розглядати як ендогенні змінні, що впливають одна на одну і визначаються одночасно. Доведено, що у стані рівноваги **країна із чистими зовнішніми зобов'язаннями** (з негативними ЧЗА) **повинна мати торговельний надлишок для фінансування виплат за зовнішнім боргом**. Механізм утворення цього торговельного надлишку виступає **девальвацією РОК**. Аналогічно країни, що мають позитивну позицію за ЧЗА, у рівноважному стані повинні мати торговельний дефіцит. У цьому контексті Ф.Лан і Г.Мілесі-Ферретті зазначали, що позитивний взаємозв'язок між чистими зовнішніми активами і реальним обмінним курсом відображає негативний взаємозв'язок: а) між ЧЗА і торговельним балансом та б) між торговельним балансом і РОК [31].

У короткостроковому періоді наслідки змін ЧЗА для рівня ОК є протилежними. Так, накопичення ЧЗА (вкладення вітчизняних капіталів у закордонні активи та/або нетто-погашення зовнішньої заборгованості) внаслідок реалізації ефекту зовнішніх трансфертів стає причиною девальвації ОК. З іншого боку, зниження рівня ЧЗА (залучення зовнішніх ресурсів чи скорочення вкладень резидентів за кордоном) спричиняється до ревальвації ОК.

М.Обстфельд і К.Рогофф оцінили взаємозв'язок РОК та ЧЗА, показники яких були виражені як зміна середніх величин у періодах 1981—1985

і 1986—1990 pp. Коєфіцієнт регресійної моделі виявився позитивним і статистично значущим, а його значення дорівнювало 1.04 [32].

Ф.Бронер та ін. [33] оцінили коінтегруючу регресію для РОК найбільших країн Латинської Америки. Відповідно до їх теоретичної моделі, ЧЗА впливають на РОК через зміну умов торгівлі. Залежною змінною у їх моделі є РОК, обчислений за індексом споживчих цін, а незалежними — відношення ЧЗА до ВВП та відношення індексів оптових і споживчих цін до відповідних індексів країн-партнерів. Зв'язок між РОК і ЧЗА виявився статистично значущим.

У праці Д.Гагнона “Чисті зовнішні активи та рівноважний обмінний курс” із використанням річних даних для 20 індустріальних країн у період 1960—1995 pp. досліджувався взаємозв'язок між РОК і рядом показників: ЧЗА, реальними доходами на душу населення, відношенням споживчих цін до оптових, часткою державного споживання у загальному випуску [34]. Автор застосував панельний коінтеграційний підхід, який дає змогу оцінити рівноважні взаємозв'язки при врахуванні одночасного впливу та зворотних зв'язків ОК з пояснюючими змінними. З'ясовано, що рівень ЧЗА суттєво корелює з РОК як у коротко-, так і довгостроковому періодах.

Ф.Лан і Г.Мілесі-Ферретті запропонували альтернативну модель, яка засвідчує збіг довгострокових тенденцій РОК, зовнішньої боргової позиції, відносних обсягів ВВП та умов торгівлі. На основі даних для 64 країн із високим і середнім рівнем доходів вони доказали, що країни із чистими зовнішніми зобов'язаннями мають занижений реальний обмінний курс; при цьому основний канал трансмісії проходить через відносні ціни товарів, не охоплених зовнішньою торгівлею [35].

Отже, **наявність значного зовнішньоборгового навантаження у багатьох країнах із ринками, що формуються, є важливим фактором девальвації їх валют**. А країни, які входять до групи держав із низьким обсягом зовнішньої заборгованості, можуть дозволити собі підтримувати обмінний курс національної валюти на вищому рівні, ніж країни, переобтяжені зовнішнім боргом.

Існування взаємозв'язку між ЧЗА і РОК вказує на те, що органи грошово-кредитного регулювання повинні ретельно відстежувати зміни зовнішніх активів і зобов'язань резидентів країни та у разі необхідності вживати відповідних заходів, спрямованих на уникнення диспропорцій у валютній сфері.

4. МОНЕТАРНІ ШОКИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ОБМІННИХ КУРСІВ У КОРОТКОСТРОКОВОМУ ПЕРІОДІ

У попередніх розділах з'ясовано, що довгостроковий рівноважний РОК залежить від процесів, які відбуваються у реальному секторі економіки. А в короткостроковому періоді на динаміку РОК значним чином впливають монетарні фактори.

Більшість дослідників погоджується з тим, що причинами мінливості ОК у короткостроковому періоді є монетарні та фінансові шоки. Так, С.Едвардс провів аналізував відносну важливість структурних і монетарних факторів для пояснення коливань РОК у країнах, що розвиваються. Результати проведеного ним дослідження показали, що мінливість РОК зумовлюється як монетарними, так і структурними факторами: структурні змінні є важливішими при поясненні довгострокової нестабільності РОК, а монетарні змінні — короткострокової. Р.Кларіда і Д.Галі емпірично доказали, що у період плаваючих ОК монетарні фактори пояснюють 45% варіації обмінного курсу німецької марки щодо долара США і 34% варіації курсу японської єни щодо долара США [36].

П.Кортевег визначив потенційні джерела нестабільності РОК для групи країн ОЕСР і вказував на те, що мінливість РОК є результатом як монетарних, так і реальних шоків [37]. П.де Грейв, М.Янссен і Х.Леланерт досліджували гіпотезу про те, що мінливість РОК зумовлена монетарними факторами. Вони дійшли такого висновку: **при зростанні нестабільності цінової динаміки і темпів приросту грошової маси нестабільність РОК посилюється** [38].

Значна частина досліджень цього напряму присвячена визначеню джерел шоків реального та номінального обмінних курсів. Більшість таких досліджень проводилася із застосуванням апарату VAR (вектору авторегресій), методологія якого розроблена О.Бланкартом і Д.Кво. Так, В.Ластрейпс провів декомпозицію шоків реального та номінального ОК долара щодо валют п'яти індустріальних країн упродовж 1973—1989 pp. Ученій з'ясував, що реальні шоки стають причиною тривалої номінальної і реальної ревальвації, а монетарні шоки призводять лише до номінальної девальвації [39].

Для визначення потенційного впливу монетарних і реальних фак-

торів на мінливість ОК в країнах, що розвиваються, С.Едвардс із використанням даних для 30 країн сконструював два індекси (коротко- і довгострокової) мінливості реального ефективного обмінного курсу [24]. На відміну від попередніх досліджень, які зосереджувалися на окремих аспектах мінливості реального курсу, С.Едвардс розглянув як монетарні, так і структурні фактори. Залежною змінною він обрав мінливість РЕОК, який розраховувався за даними для 10 основних торговельних партнерів.

Оцінка потенційної ролі монетарних і реальних факторів ґрунтувалася на результатах оцінки рівняння типу:

$\log V = a + \sum b \log M + \sum c \log X + e$, де: V — індекс мінливості РЕОК;

M — монетарні чинники нестабільності РЕОК;

X — реальні або структурні чинники мінливості РЕОК;

e — помилка специфікації.

Для специфікації регресійної моделі використано такі монетарні змінні:

♦ індекс нестабільності зростання *грошової маси* $M1$ (багато економістів вказувало на те, що непостійність обсягів грошових агрегатів є важливим чинником мінливості реального курсу);

♦ індекс мінливості внутрішньої *інфляції* (варіація темпів інфляції безпосередньо впливає на значення РЕОК);

♦ середній рівень внутрішньої *інфляції* (в умовах високоїнфляційного середовища нестабільність РЕОК посилюється);

♦ індекс мінливості *номінального обмінного курсу*.

С.Едвардс з'ясував, що у короткостроковому періоді монетарні фактори відіграють важливу роль у поясненні мінливості РЕОК. Значущими факторами, зокрема, виявилися: нестабільність номінального ефективного обмінного курсу; нестабільність темпів приросту грошової маси; нестабільність темпів інфляції та рівень інфляції.

Отже, у своїй праці С.Едвардс проаналізував відносну важливість реальних і монетарних факторів для пояснення динаміки РЕОК у країнах, що розвиваються. Результати проведеного ним дослідження засвідчили, що мінливість РЕОК зумовлюється як монетарними, так і реальними шоками. Серед реальних факторів у довгостроковому періоді найважомішу роль відіграє нестабільність зовнішніх умов торгівлі. При дослідженні поведінки валютного курсу на короткому проміжку часу виявилося, що жоден із реальних факторів не

є значущим. Щодо впливу монетарних шоків, то результати дослідження вказували на те, що основним джерелом нестабільності РЕОК у короткостроковому періоді є нестабільність номінального курсу.

Зазначені результати мають суттєве значення у контексті розробки адекватної курсової політики: *стабілізація номінального обмінного курсу є передумовою зниження мінливості реального обмінного курсу в короткостроковому періоді*, що матиме позитивні наслідки для розвитку зовнішньої торгівлі, активізації інвестиційного процесу, адекватного розподілу економічних ресурсів та підтримання високих темпів економічного зростання.

ВИСНОВОК

За результатами дослідження визначальних факторів обмінного курсу встановлено, що **на динаміку реального обмінного курсу впливають як монетарні, так і структурні фактори**. При цьому структурні чинники є відносно важливішими при поясненні довго- та середньострокової поведінки РОК, а монетарні чинники — при поясненні короткострокової нестабільності РОК. Серед структурних факторів важому роль відіграють темпи зростання ВВП, продуктивність факторів виробництва, зміна умов торгівлі, ступінь відкритості національної економіки, обсяги зовнішньої заборгованості, рівень внутрішніх відсоткових ставок і розмір державних видатків; а монетарними чинниками є темпи інфляції, розширення грошової маси та внутрішніх кредитів, зміна рівня чистих міжнародних резервів. З'ясування економічних і фінансових чинників формування обмінних курсів, визначення макроекономічних зasad курсоутворення мають надзвичайно важоме значення для встановлення оптимального курсового режиму і вибору адекватних методів регулювання валютного курсу.

Література

1. G.Cassel. *Money and Foreign Exchange after 1914*. — New York: MacMillan, 1922. — 112 p.
2. J.Frenkel. *Purchasing Power Parity: Doctrinal Perspective and Evidence from the 1920s* // *Journal of International Economics*. — 1978. — Vol. 8. — P. 169—191.
3. W.Enders. *ARIMA and Cointegration Tests of PPP under Fixed and Flexible Exchange Rate Regimes* // *Review of Economics and Statistics*. — 1988. — Vol. 70. — P. 504—508.
4. N.Mark. *Real and Nominal Exchange Rates in the Long Run: An Empirical Investigation* // *Journal of International Economics*. — 1990. — Vol. 28. — P. 115—136.
5. Y.Kim. *Exchange Rate Anomalies in the Industrial Countries: A Solution with a Structural VAR Approach* // *Journal of Money, Credit and Banking*. — 1990. — Vol. 22. — P. 491—503.
6. J.Frankel. *International Capital Mobility and Crowding Out in the U.S. Economy: Imperfect Integration of Financial Markets or Goods Markets?* In: *How Open is the U. S. Economy?* Ed. by R. Hafer. — Lexington: Lexington Books, 1986.
7. A.Taylor. *A Century of Purchasing Power Parity* // *NBER Working Paper*. — 2000. — № 8012.
8. M.Taylor, D.Peel, L.Sarno. *Nonlinear Mean-Reversion in Real Exchange Rates: Towards a Solution to PPP Puzzles* // *International Economic Review*. — 2001. — Vol. 42. — P. 1015—1042.
9. S.Edwards. *Real Exchange Rates, Devaluation and Adjustment: Exchange Rate Policy in Developing Countries*. — Cambridge, MA: MIT Press, 1989.
10. R.Rogoff. *The Purchasing Power Parity Puzzle* // *Journal of Economic Literature*. — 1996. — Vol. 34. — P. 647—668.
11. K.Froot, K.Rogoff. *Perspectives on PPP and Long-Run Real Exchange Rates*, in: *Handbook of International Economics*, ed. by K.Rogoff, K.Grossman. — Amsterdam: North Holland. — 1995.
12. B.Balassa. *The Purchasing Power Parity Doctrine: A Reappraisal* // *Journal of Political Economy*. — 1964. — № 72. — P. 584—596.
13. P.Samuelson. *Theoretical Notes on Trade Problems* // *Review of Economics and Statistics*. — 1964. — № 46. — P. 145—154.
14. J.Bhagwati. *Why are Services Cheaper in Poor Countries?* // *Economic Journal*. — 1984. — № 94(374). — P. 279—286.
15. A.Henson, D.Nuxoll, R.Summers. *The Differential Productivity Hypothesis and PPPs: Some New Evidence* // *Review of International Economics*. — 1994. — Vol. 2. — P. 227—243.
16. J.De Gregorio, H.Wolf. *Terms of Trade, Productivity and the Real Exchange Rate* // *NBER Working Paper*. — 1994. — № 4807. — <http://www.nber.org>.
17. R.MacDonald, L.Ricci. *Purchasing Power Parity and New Trade Theory* // *IMF Working Paper*. — 2002. — WP 02/32.
18. S.Edwards, M.Savastano. *Exchange Rates in Emerging Economies: What Do We Know? What Do We Need to Know?* // *NBER Working Paper*. — 1999. — № 7228.

19. A.Wood. *Global Trends in Real Exchange Rates, 1960—84 // World Development.* — 1991. — Vol. 19, № 4. — P. 317—332.
20. M.Broeck, T.Slok. *Interpreting Real Exchange Rate Movements in Transition Countries // IMF Working Paper.* 2001. — WP/01/56.
21. L.Halpern, Ch.Wyplosz. *Equilibrium Exchange Rates in Transition Economies // IMF Staff Papers.* — 1997. — Vol. 44 (December). — P. 430—461.
22. D.Begg, L.Halpern, Ch.Wyplosz. *Monetary and Exchange Rate Policies, EMU, Central and Eastern Europe, Forum Report of Economic Policy Initiative № 5.* — London: CEPR, 1999.
23. M.Melvin, D.Bernstein. *Trade Concentration, Openness and Impact of Real Factors on Deviations From Purchasing Power Parity // Journal of International Money and Finance.* — 1984. — December.
24. S.Edwards. *Real Exchange Rate Variability: An Empirical Analysis of the Developing Countries Case // NBER Working Paper.* — 1986. — № 1930.
25. S.Edwards. *Real and Monetary Determinants of Real Exchange Rate Behavior: Theory and Evidence from Developing Countries, in: "Estimating Equilibrium Exchange Rates", ed. by J. Williamson.* — Washington: Institute for International Economics, 1994.
26. A.Stockman. *Real Exchange Rates Under Alternative Nominal Exchange Rate Systems // Journal of International Money and Finance.* — 1983. — December.
27. B.Ohlin. *The Reparation Problem: A Discussion. Transfer Difficulties, Real and Imagined // Economic Journal.* — 1929. — № 39. — P. 172—182.
28. R.Dornbusch, S.Fisher. *Exchange Rates and the Current Account // American Economic Review.* — 1980. — № 70. — P. 960—971.
29. P.Hooper, J.Morton. *Fluctuations in the Dollar: A Model of Nominal and Real Exchange Rate Determination // Journal of International Money and Finance.* — 1982. — № 1. — P. 39—56.
30. M.Gavin. *Terms of Trade, the Trade Balance and Stability: the Role of Savings Behavior // International Finance Discussion Paper.* — 1991. — № 397.
31. P.Lane, G.Milesi-Ferretti. *The External Wealth of Nations: Measures of Foreign Assets and Liabilities for Industrial and Developing Countries // Journal of International Economics.* — 2001. — Vol. 55 (December). — P. 263—294.
32. M.Obstfeld, K.Rogoff. *Foundations of International Macroeconomics.* — Cambridge, MA: MIT Press. — 1996.
33. F.Broner, N.Loayza, H.Lopez. *Misalignment and Fundamentals: Equilibrium Exchange Rates in Seven Latin American Countries.* — mimeo, 1997, World Bank.
34. J.Gagnon. *Net Foreign Assets and Equilibrium Exchange Rates: Panel Evidence.* — International Finance Discussion Paper. — № 574. — December 1996.
35. P.Lane, G.Milesi-Ferretti. *The Transfers Problem Revisited: Net Foreign Assets and Real Exchange Rates // IMF Working Paper.* — WP/00/123. — 38 p.
36. R.Clarida, J.Gali. *Sources of Real Exchange Rate Fluctuations: How Important are Nominal Shocks? // Carnegie Rochester Conference Series in Public Policy.* — 1994. — № 41. — P. 1—56.
37. P.Korteweg. *Exchange Rate Policy, Monetary Policy and Real Exchange Rate Variability // Princeton Essays in International Finance, № 140.* — 1980. — December.
38. P.DeGrauwe, M.Janssens, H.Lelianert. *Real Exchange Rate Variability During 1920—26 and 1973—82, unpublished (1984).*
39. W.Lastrapes. *Sources of Fluctuations in Real and Nominal Exchange Rates // Review of Economic and Statistics.* — 1992. — Vol. 74. — P. 530—539.

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за червень 2004 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	328.8255	18	484 MXN	100 мексиканських нових песо	46.0123
2	986 BRL	100 бразильських реалів	167.0326	19	496 MNT	10000 монгольських тугріків	45.8656
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	97.1007	20	554 NZD	100 новозеландських доларів	335.0156
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	4.5519	21	586 PKR	100 пакистанських рупій	9.2192
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.3768	22	604 PEN	100 перуанських нових сол	152.7101
6	981 GEL	100 грузинських лари	277.3438	23	642 ROL	10000 румунських лейів	1.5904
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	68.3261	24	682 SAR	100 саудівських ріялів	141.9924
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	85.7488	25	760 SYP	100 сирійських фунтів	10.6896
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	116.2664	26	705 SIT	100 словенських толарів	2.7121
10	356 INR	1000 індійських рупій	117.7316	27	901 TWD	100 нових тайванських доларів	15.9240
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.6211	28	972 TJS	100 таджицьких сомоні	182.1073
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.3630	29	952 XOF	1000 франків КФА	9.7561
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	12.1449	30	152 CLP	1000 чилійських песо	8.2912
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	1806.3094	31	191 HRK	100 хорватських кун	86.5291
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5160	32	156 CNY	100 юанів Женньміньбі (Китай)	64.3333
16	434 LYD	100 лівійських динарів	399.5048	33	255	100 доларів США за розр. із Індією	426.0000
17	470 MTL	100 малтійських лір	1521.6966				

* Курс встановлено з 01.06.2004 року.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти					
			01.06.2004 р.	02.06.2004 р.	03.06.2004 р.	04.06.2004 р.	05.06.2004 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	379.8871	380.6201	373.3646	370.0824	370.0824
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	977.1291	978.0759	982.7630	977.8963	977.8963
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8442	10.8458	10.8426	10.8411	10.8411
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247
5	208 DKK	100 данських крон	87.6631	87.5532	87.8812	87.5153	87.5153
6	840 USD	100 доларів США	532.4500	532.4200	532.3700	532.3000	532.3000
7	233 EEK	100 естонських крон	41.6728	41.6195	41.7687	41.5931	41.5931
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.4332	7.4466	7.4571	7.4274	7.4274
9	124 CAD	100 канадських доларів	390.7931	389.8718	390.1949	391.7825	391.7825
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.8769	3.8928	3.8996	3.9016	3.9016
11	428 LVL	100 латвійських латів	978.7684	978.7132	978.6213	976.6972	976.6972
12	440 LTL	100 литовських літів	189.3896	188.8282	189.3140	188.3848	188.3848
13	498 MDL	100 молдовських лейв	44.3590	44.3063	44.3014	44.2945	44.2945
14	578 NOK	100 норвезьких крон	79.4007	79.6092	79.7678	79.4518	79.4518
15	985 PLN	100 польських злотих	140.3652	140.1220	140.1839	139.7025	139.7025
16	643 RUB	10 російських рублів	1.8370	1.8356	1.8325	1.8301	1.8301
17	702 SGD	100 сінгапурських доларів	312.5333	313.0934	312.0404	310.9067	310.9067
18	703 SKK	100 словацьких крон	16.2765	16.2923	16.3773	16.3024	16.3024
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0357	0.0355	0.0352	0.0350	0.0350
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2394	10.2388	10.2379	10.2365	10.2365
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	25.9569	25.9031	25.9794	25.8465	25.8465
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.5260	0.5252	0.5251	0.5251	0.5251
23	203 CZK	100 чеських крон	20.5237	20.6077	20.7723	20.7251	20.7251
24	752 SEK	100 шведських крон	71.5346	71.5450	71.5735	71.1440	71.1440
25	756 CHF	100 швейцарських франків	426.0574	426.1799	427.8197	426.4679	426.4679
26	392 JPY	1000 японських єн	48.0252	48.5827	48.1818	47.7854	47.7854
27	978 EUR	100 євро	652.0383	651.2029	653.5374	650.7900	650.7900
28	960 XDR	100 СПЗ	782.0728	782.0287	783.4028	780.6897	780.6897
			16.06.2004 р.	17.06.2004 р.	18.06.2004 р.	19.06.2004 р.	20.06.2004 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	363.7928	368.1602	366.2922	366.2922	366.2922
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	965.1501	973.1066	977.0211	977.0211	977.0211
3	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	10.8491	10.8469	10.8513	10.8513	10.8513
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247
5	208 DKK	100 данських крон	86.2801	86.3209	86.2151	86.2151	86.2151
6	840 USD	100 доларів США	532.1500	532.1500	532.1500	532.1500	532.1500
7	233 EEK	100 естонських крон	40.9862	41.0100	40.9657	40.9657	40.9657
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.3509	7.3518	7.3498	7.3498	7.3498
9	124 CAD	100 канадських доларів	386.2519	387.4564	387.5300	387.5300	387.5300
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	3.9068	3.9031	3.9028	3.9028	3.9028
11	428 LVL	100 латвійських латів	971.0766	976.4220	971.0766	971.0766	971.0766
12	440 LTL	100 литовських літів	185.9884	187.2581	185.2181	185.2181	185.2181
13	498 MDL	100 молдовських лейв	44.3144	44.3902	44.4607	44.4607	44.4607
14	578 NOK	100 норвезьких крон	77.2271	77.3372	76.7818	76.7818	76.7818
15	985 PLN	100 польських злотих	139.9502	140.2795	140.0946	140.0946	140.0946
16	643 RUB	10 російських рублів	1.8337	1.8337	1.8332	1.8332	1.8332
17	702 SGD	100 сінгапурських доларів	309.5197	310.0287	310.2041	310.2041	310.2041
18	703 SKK	100 словацьких крон	16.0758	16.0718	16.0484	16.0484	16.0484
19	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0352	0.0356	0.0356	0.0356	0.0356
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.2337	10.2337	10.2337	10.2337	10.2337
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	25.3076	25.3653	25.1382	25.1382	25.1382
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.5233	0.5233	0.5233	0.5233	0.5233
23	203 CZK	100 чеських крон	20.1982	20.1528	20.1952	20.1952	20.1952
24	752 SEK	100 шведських крон	70.0906	70.1597	70.0557	70.0557	70.0557
25	756 CHF	100 швейцарських франків	422.4876	421.0686	422.8065	422.8065	422.8065
26	392 JPY	1000 японських єн	47.8542	48.3802	48.6324	48.6324	48.6324
27	978 EUR	100 євро	641.2940	641.6665	640.9747	640.9747	640.9747
28	960 XDR	100 СПЗ	775.6305	777.5901	779.0324	779.0324	779.0324

ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, УКРАЇНИ ЩОДЕННО (за червень 2004 року)

Офіційний курс

06.06.2004 р.	07.06.2004 р.	08.06.2004 р.	09.06.2004 р.	10.06.2004 р.	11.06.2004 р.	12.06.2004 р.	13.06.2004 р.	14.06.2004 р.	15.06.2004 р.
370.0824	367.6510	374.2175	373.7567	370.9411	369.1766	369.1766	369.1766	368.5816	365.5809
977.8963	978.4275	978.2416	978.9585	973.5112	969.7724	969.7724	969.7724	968.9835	962.2318
10.8411	10.8449	10.8443	10.8421	10.8435	10.8479	10.8479	10.8479	10.8491	10.8491
0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247
87.5153	87.3645	88.2043	88.0087	86.9699	86.2292	86.2292	86.2292	85.9475	85.9152
532.3000	532.2700	532.2400	532.2400	532.2000	532.2000	532.2000	532.2000	532.1500	532.1500
41.5931	41.5125	41.9047	41.8197	41.3506	40.9934	40.9934	40.9934	40.8331	40.8161
7.4274	7.4393	7.5079	7.4901	7.4265	7.3623	7.3623	7.3623	7.3470	7.3322
391.7825	391.1883	395.1702	396.0871	394.7261	391.5557	391.5557	391.5557	388.9087	389.9574
3.9016	3.9046	3.9104	3.9135	3.9092	3.9086	3.9086	3.9086	3.9088	3.9088
976.6972	976.6422	981.9926	981.9926	978.3088	972.9433	972.9433	972.9433	971.0766	969.3078
188.3848	188.1544	189.9636	190.0993	188.6833	185.8500	185.8500	185.8500	184.9220	184.4924
44.2945	44.2912	44.2880	44.2873	44.2832	44.2825	44.2825	44.2825	44.2794	44.3019
79.4518	79.3851	80.0961	79.9091	79.0658	77.4647	77.4647	77.4647	77.0454	76.6437
139.7025	139.8973	141.0278	142.3800	140.4405	139.8102	139.8102	139.8102	139.3820	139.9008
1.8301	1.8313	1.8331	1.8339	1.8330	1.8325	1.8325	1.8325	1.8332	1.8332
310.9067	311.0176	312.2816	311.7369	311.9855	310.8046	310.8046	310.8046	310.1152	308.8318
16.3024	16.2524	16.4122	16.4117	16.1931	16.0875	16.0875	16.0875	16.0085	16.0159
0.0350	0.0354	0.0361	0.0361	0.0359	0.0355	0.0355	0.0355	0.0358	0.0353
10.2365	10.2360	10.2354	10.2354	10.2346	10.2346	10.2346	10.2346	10.2337	10.2337
25.8465	25.7637	26.0443	26.0536	25.6765	25.3421	25.3421	25.3421	25.1932	25.1976
0.5251	0.5251	0.5242	0.5242	0.5242	0.5242	0.5242	0.5242	0.5241	0.5233
20.7251	20.7391	20.9679	20.9434	20.6477	20.4726	20.4726	20.4726	20.3426	20.3082
71.1440	71.0124	71.7886	71.8734	71.1571	70.1183	70.1183	70.1183	69.7572	69.5724
426.4679	425.2793	430.1709	429.6644	425.7390	424.0430	424.0430	424.0430	422.5524	421.6792
47.7854	47.8369	48.4387	48.4406	48.8041	48.6504	48.6504	48.6504	48.3319	47.8556
650.7900	649.5291	655.6665	654.3359	646.9955	641.4074	641.4074	641.4074	638.8993	638.6332
780.6897	780.6686	784.4617	784.7775	782.1479	778.1669	778.1669	778.1669	778.0938	778.0938

21.06.2004 р.	22.06.2004 р.	23.06.2004 р.	24.06.2004 р.	25.06.2004 р.	26.06.2004 р.	27.06.2004 р.	28.06.2004 р.	29.06.2004 р.	30.06.2004 р.
365.6925	367.7622	365.4080	365.2595	370.4478	370.4478	370.4478	370.4478	371.6341	370.0497
976.9083	974.8772	968.9917	967.0509	965.4599	965.4599	965.4599	965.4599	968.8914	968.9853
10.8511	10.8536	10.8534	10.8487	10.8527	10.8527	10.8527	10.8527	10.8525	10.8519
0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247	0.0247
86.2140	86.7180	86.5567	86.5276	86.7854	86.7854	86.7854	86.7854	86.9030	87.1142
532.1400	532.1500	532.1400	532.1300	532.1100	532.1100	532.1100	532.1100	532.1000	532.0700
40.9548	41.1936	41.1214	41.1070	41.2245	41.2245	41.2245	41.2245	41.2782	41.3813
7.3436	7.3435	7.3190	7.3256	7.3281	7.3281	7.3281	7.3281	7.3360	7.3518
388.1067	389.7328	390.8459	391.6132	394.9931	394.9931	394.9931	394.9931	395.0716	395.8161
3.9053	3.9000	3.8967	3.8998	3.9042	3.9042	3.9042	3.9042	3.8973	3.8994
971.0584	976.4220	976.4037	976.3853	976.3486	976.3486	976.3486	976.3486	976.3303	978.0699
184.9121	186.8767	186.1280	186.1245	187.8124	187.8124	187.8124	187.8124	187.3262	187.5137
44.5279	44.5321	44.5350	44.5420	44.5661	44.5661	44.5661	44.5661	44.5570	44.5277
76.4590	77.1766	77.2958	76.9913	77.1744	77.1744	77.1744	77.1744	78.0169	77.7422
139.8950	140.5850	140.3662	140.5594	141.5084	141.5084	141.5084	141.5084	141.3917	142.5342
1.8333	1.8339	1.8337	1.8334	1.8335	1.8335	1.8335	1.8335	1.8332	1.8330
310.0010	309.3248	309.6744	309.6406	310.9148	310.9148	310.9148	310.9148	311.5746	310.7040
16.0502	16.1317	16.0973	16.1038	16.1506	16.1506	16.1506	16.1506	16.1919	16.2011
0.0358	0.0357	0.0358	0.0357	0.0358	0.0358	0.0358	0.0358	0.0356	0.0356
10.2335	10.2337	10.2335	10.2333	10.2329	10.2329	10.2329	10.2329	10.2327	10.2321
25.1020	25.3407	25.1972	25.3023	25.4698	25.4698	25.4698	25.4698	25.5282	25.6071
0.5233	0.5225	0.5225	0.5224	0.5224	0.5224	0.5224	0.5224	0.5224	0.5216
20.1238	20.2190	20.1475	20.1689	20.4037	20.4037	20.4037	20.4037	20.3987	20.2589
70.0446	70.4777	70.2260	70.1899	70.3499	70.3499	70.3499	70.3499	70.5954	70.9368
424.2605	427.2722	425.1705	424.0691	426.3210	426.3210	426.3210	426.3210	426.4248	423.7408
48.7599	49.1303	49.0516	48.8743	49.4954	49.4954	49.4954	49.4954	49.3628	49.1145
640.8030	644.5401	643.4105	643.1855	645.0237	645.0237	645.0237	645.0237	645.8630	647.4760
778.1008	780.2626	779.0508	778.6007	780.0061	780.0061	780.0061	780.0061	780.9129	780.1327

**Тетяна
Добко**

Завідуюча відділом довідково-бібліографічного обслуговування Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. Кандидат історичних наук

Фонд Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського — 14 млн. одиниць зберігання: книги, журнали, продовжувані видання, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, стародруки, газети, електронні інформаційні ресурси. Бібліотека має найповніше в країні зібрання пам'яток слов'янської писемності та рукописних книг, зберігає архіви і книжкові колекції видатних діячів української та світової науки і культури.

Значну частку фонду становить література з питань фінансової, банківської діяльності, оподаткування, підприємництва, безпеки бізнесу тощо. Щороку до бібліотеки надходить 150–180 тисяч видань. Продовжуємо знайомити читачів із книгами, що надійшли до фондів бібліотеки останнім часом.

З бібліотечних фондів/

Найбільша книгозбірня України: нові надходження

До записника читача

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського — головна книгозбірня країни, провідна дослідницька установа в галузях науково-інформаційної діяльності, бібліотекознавства й суміжних наук, національної бібліографії та біографістики, технологій збереження документів.

З метою висвітлення резонансних суспільно-політичних питань служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади готує інформаційні, оглядові та аналітичні матеріали. У її періодичних виданнях висвітлюються та аналізуються актуальні події суспільно-політичного життя, стан економіки і правові відносини в Україні, діяльність органів виконавчої, законодавчої, судової влади, місцевого самоврядування, питання соціальної сфери, зайнятості населення, ринку праці, подається огляд оперативної інформації електронних видань (<http://www.siaz.kiev.ua>).

Довідково-пошуковий апарат бібліотеки має у своєму складі систему бібліотечних каталогів та картотек. Фонд довідково-бібліографічних видань — найзначніше в Україні за обсягом та унікальне за змістом і науково-інформаційним значенням зібрання документів нормативного характеру, енциклопедій, довідників, словників та бібліографічних посібників обсягом понад 200 тисяч примірників. До послуг користувачів — комплекс повнотекстових баз даних стосовно сучасного законодавства України “Комп’ютерна правова бібліотека” інформаційно-аналітичного центру “Ліга”, реферативні, політематичні, бібліографічні бази даних на компакт-дисках. Із 1994 року формується електронний каталог, у якому нині вже понад 251 тисяча бібліографічних записів, а з 1998-го — загальнодержавну реферативну базу даних “Українка наукова” (понад 120 тисяч записів). Доступ: <http://www.nbuv.gov.ua>.

Телефони довідкової служби каталогів: 264-85-03, 264-11-19.

Рудый К.В. Финансово-кредитные системы зарубежных стран: Учебное пособие. — М.: ООО “Новое знание”, 2003. — 300 с.

Навчальний посібник знайомить із моделями фінансово-кредитних систем економічно розвинутих країн — США, ФРН, Франції, Великобританії, Канади, Японії. Висвітлено сучасний стан їх економіки, етапи розвитку грошово-кредитних систем, особливості взаємодії бюджетної та фінансової сфер, а також функціонування податкових систем. Порівняльний аналіз фінансово-кредитних систем різних країн з урахуванням специфіки, переваг та недоліків кожної з них дають змогу сформувати чітке уявлення про сучасні фінансово-кредитні відносини.

Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 15 трав. 2003 р. у Хмельницькому інституті бізнесу. — Хмельницький: НВП “Еврика” ТОВ, 2003. — 384 с.

До книги увійшли доповіді і повідомлення учасників конференції з питань трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період. Розгляну-

то широкий спектр проблем бюджетно-податкового пла-нування та прогнозування у регіонах, фінансового забез-печення підприємницьких структур, інвестиційної політи-ки та її впливу на розвиток державного і приватного сек-торів економіки. Досліджено механізм регулювання інве-стиційного процесу, проблеми страхування у виробничій та невиробничій сферах, стан місцевих фінансів за умов перехідної економіки. Грунтово висвітлено питання ста-новлення малого і середнього бізнесу, тенденції та про-блеми розвитку спільніх підприємств, стан економіки та фінансів невиробничої сфери, соціально-економічні наслідки ринкових перетворень у регіонах.

**Ханк Д.Э., Райтс А.Дж., Уичерн Д.У. Бизнес-прогнозирова-
ние = Business Forecasting / Пер. с англ. — 7-е изд. — М.; СПб.; К.: Издат. дом "Вільямс", 2003. — 651 с.: рис., табл.**

Книга ознайомлює читача з методологічним апаратом теорії статистики, який можна використати для підго-товки індивідуальних ділових прогнозів і складання пер-спективних планів. Насамперед висвітлено природу про-гнозування та подано огляд основних статистичних по-нять. Це сприяє чіткому розумінню власне математично-го апарату, яким має користуватися менеджер для прий-няття ефективних рішень. У книзі всебічно розглянуто тех-нологічну та оцінну техніки прогнозування, питання уп-равління прогнозуванням та контролю над ним. Численні приклади, якими автори ілюструють матеріал, дають змо-гу простежити зв'язок між теоретичними концепціями та їх практичним використанням. Книга розрахована на читачів, знайомих із курсом математичної статистики, які володіють комп'ютером і в змозі ефективно працюва-ти з пакетами програмного забезпечення Excel та Minitab, про практичне застосування яких ідеться у книзі.

**Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка,
управление, портфель инвестиций. — 2-е изд. — М.: Ида-
тельско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2003. — 544 с.:
рис.**

Висвітлено сутність економічного ризику та чинники, що впливають на його рівень. Викладено методи та кількісні оцінки економічного ризику, подано практичні приклади прийняття ефективних рішень в умовах ризи-ку для конкретних економічних ситуацій. Розглянуто класифікацію фінансових ризиків, основні методи його фінансового розрахунку. Розкрито нові підходи до знижен-ня ступеня економічного ризику, а також питання щодо формування оптимального портфеля цінних паперів. Де-тально висвітлено сучасну теорію ринку капіталу, про-аналізовано основні теорії та методи управління портфе-лем інвестицій. Значну увагу приділено психології по-ведінки особи, яка приймає рішення. Адже для будь-яко-го бізнесу важливим є не уникнення ризику взагалі, а його передбачення і зниження до мінімального рівня.

**Шарп У.Ф., Александр Г.Дж., Бейли Д.В. Инвестиции =
Investments: / Пер. с англ. — М.: Инфра-М, 2003. — XII,
1027 с.: рис.**

Фундаментальний підручник, написаний американсь-кими професорами, належить до найпопулярніших у світі. Один із його авторів — У.Шарп — є лауреатом Но-белівської премії з економіки 1990 року. У книзі деталь-но розглянуто цілі та інструменти фінансування, описа-

но всі типи цінних паперів та фондових ринків, теорію і практику їх функціонування, методи управління інвес-тиціями, проблеми глобалізації інвестування. Кожен розділ містить висновки, запитання та завдання, приклади, клю-чові поняття, рекомендовану літературу, що сприяє кра-щому засвоєнню матеріалу. Завершується книга словни-ком понять і термінів, основними рівняннями, відповідя-ми на запитання та завдання.

**Шклярук С.Г. Финансовая система: структура, механизм
функционирования, оптимизация. Финансовые рынки,
финансовые институты и участники, финансовые инстру-
менты, методы анализа, регулирование и оптимизация:
Монография. — К.: Нора-принт, 2003. — 568 с.**

У книзі проаналізовано фінансову систему в цілому, ме-ханізм забезпечення її функціонування, структуру та скла-дові. Значну увагу приділено діяльності валютного і фон-дового ринків, ринку банківських кредитів і дорогоцінних металів, міжнародних фінансових ринків. Висвітлено ме-ханізм функціонування і регулювання фінансових ринків у різних розвинутих країнах, а також основні тенденції роз-витку світової фінансової системи. Проаналізовано фінан-сову систему України, проблеми її формування, шляхи по-дальшого розвитку та вдосконалення.

**Анализ финансовой отчетности: Учебн. пособие для студ.,
обучающихся по спец. "Финансы и кредит", "Бухгалтерский
учет, анализ и аудит" / Финансовая академия при
Правительстве РФ; Е.И.Бородина, Н.В.Володина,
Л.А.Дроздова и др.; Под ред. О.В.Ефимовой, М.В.Мельник.
— М.: Омега-Л, 2004. — 402 с.: рис., табл. — Библиогр.:
с. 386.**

У навчальному посібнику висвітлено роль фінансової звітності у формуванні інформації, необхідної для прий-няття стратегічних і тактичних управлінських рішень. Визначено також вимоги до фінансової звітності та шля-хи забезпечення її достовірності й інформативності на основі аналізу форм звітності та підготовки пояснень і до-повнень. Розглянуто основні тенденції змін формату й аналізу звітності, характерні для сучасного етапу розвит-ку російської економіки. Значну увагу приділено оцінці фінансового та майнового стану організації, що особли-во важливо для прогнозування майбутніх результатів діяльності. Аналіз бухгалтерської (фінансової) звітності є умовою цивілізованих відносин у бізнесі, основою надійності та виваженості фінансових рішень суб'єктів гос-подарювання, включаючи відносини суб'єктів господар-ювання з органами влади.

**Бочаров В.В., Леонтьев В.Е. Корпоративные финансы: Уп-
равление капиталом. Планирование инвестиций. Бюджети-
рование. — СПб.: Питер, 2004. — 591с.: рис., табл. — Би-
блиогр.: с. 589—591.**

Розглянуто особливості організації фінансів вертикаль-но інтегрованих структур (фінансово-промислових груп і холдингів), а також підприємств різних форм власності, що входять до їх складу. На основі узагальнення досвіду російських та зарубіжних корпорацій послідовно висвітлю-ються базові концепції корпоративних фінансів, їх політи-ка та взаємовідносини з учасниками фінансового рин-ку. Досліджуються практичні аспекти формування та ви-користання капіталу, фінансування інвестицій, фінансо-

вого планування і контролю. Значну увагу приділено управлінню грошовими потоками. Прикладні аспекти корпоративних фінансів розглядаються у взаємозв'язках з прийняттям управлінських рішень щодо структури капіталу, дивідендої та інвестиційної політики корпорацій.

Васильченко З.М. Комерційні банки: реструктуризація та реорганізація: Монографія — К.: Кондор, 2004. — 526 с.: рис., табл. — Бібліогр.: с. 509—524.

Автор розглядає реструктуризацію банківської системи як один із засобів підтримки її стабільності. Досліджено економіко-правові основи злиття та приєднання банків з урахуванням зарубіжного досвіду. Проаналізовано фінансовий стан комерційних банків — претендентів на спільну реорганізацію; розкрито концептуальні засади оцінки вартості банківської установи. Узагальнено міжнародний досвід функціонування комерційних банків у складі фінансово-промислових об'єднань. На думку автора, саме фінансово-промислові групи можуть бути рушійною силою розвитку національної економіки і її банківського сектору, але — за наявності досконалого законодавства, реальних схем та чіткої мотивації входження банків до таких груп. Висвітлено особливості інтеграції банківського капіталу в умовах глобалізації світової економіки. Досліджено форми і методи національного регулювання діяльності транснаціональних банків, міжнародного регулювання банківських операцій, умов функціонування банків у складі фінансово-промислових груп.

Зайцев В.В. Материалы по русской нумизматике XV в. / Государственный Исторический музей {Москва}. — К.: ЮНОНА-МОНЕТА, 2004. — 143 с.: иллюстр. — (Серия "Нумизматическая библиотека"). — Бібліогр.: с. 137—140.

Книга наукового співробітника відділу нумізматики Державного Історичного музею (Москва) є підсумком ретельного вивчення монетних скарбів XV століття. Автор пропонує власну класифікацію монет, орієнтовану на зовнішні ознаки, проте пов'язану з існуючою періодизацією монет великого князівства Московського часів Василя I (1389—1425) та перших років правління Василя II (1425—1462). Велику роботу здійснено вченим щодо визначення, систематизації монет, створення каталогу монет Дмитровського князівства (1389—1428). Зокрема подано детальний опис складу двох Волинських скарбів монет зазначеного періоду та “графічну” реконструкцію монетних зображенень, виконаних за всіма екземплярами ідентичних монет. Видання щедро ілюстровано фотографіями рідкісних монет.

Качан О.О. Банківське право: Навч. посібник / Національна академія внутрішніх справ України. — К.: Школа, 2004. — 320 с. — (Юридична освіта). — Бібліогр.: с. 292—294.

У посібнику з урахуванням новітнього вітчизняного законодавства розкрито зміст найважливіших понять і категорій банківського права. Серед питань, висвітлених автором, — становлення банківської системи України, правові засади діяльності її суб'єктів, Національного та комерційних банків, інших фінансово-кредитних установ. Розглянуто питання правового регулювання банківських операцій, діяльності в Україні міжнародних валютно-кредитних організацій, правових основ захисту банківської таємниці тощо. Посібник містить словник термінів, які використовуються в банківській практиці, та низку додатків.

Ковальчук А.Т. Банки. Кредит. Фінанси: Законодавчо-правовий вимір / Інститут законодавства Верховної Ради України. — К.: Парламентське видавництво, 2004. — 258 с. — Бібліогр.: с. 228—231.

У книзі на законодавчо-правовій основі висвітлено грошово-кредитні відносини ринкового типу. Глибоко проаналізовано фінансове право, норми якого регулюють банківську систему, кредитну діяльність, ринок фінансових послуг. Розглянуто також правові форми договорів, механізми консорціумного кредитування та забезпечення прав кредиторів, новації у системі безготівкового грошового обігу. Узагальнення, висновки та практичні рекомендації подано на основі новітніх законодавчих і нормативних актів. Матеріали дослідження — своєрідний підсумок розвитку важливої сфери економіки і права. До того ж вони прогностичні, спрямовані на якісні зміни законодавчо-правових механізмів регулювання грошово-кредитних потоків у країні. Завершує книгу термінологічний словник.

Косачев Ю.В. Экономико-математические модели эффективности финансово-промышленных структур. — М.: Логос, 2004. — 246 с.: рис. — Бібліогр.: с. 233—239.

Головним предметом дослідження є мезоекономічне економіко-математичне моделювання. Розглянуто моделі та методи з'ясування економічної ефективності фінансово-промислових корпоративних структур, розроблено інструменти оптимізації інвестиційних параметрів. У вигляді математичних залежностей визначено необхідні умови для стійкого розвитку корпорації на основі взаємної економічної зацікавленості учасників. Аналізуючи динамічну модель взаємодії учасників фінансово-промислової структури, автор досліжує її ефективність при втіленні інноваційного проекту. Значну увагу приділено питанням оптимізації інвестиційних можливостей великих корпоративних структур та найповнішого використання їх високого інвестиційного потенціалу. Досліджено також вплив чинників невизначеності та ризику на оцінки ефективності корпоративних структур. Розглянуто горизонтальну міжкорпоративну інтеграцію на банківській основі як засіб успішного управління інвестиційними ризиками.

Кравченко Ю. Инструменты фондового рынка. Виды. Свойства. Особенности эмиссии. Финансовые вычисления: Учебн. пособие. — К.: Ніка-Центр, 2004. — 337, [5] с. — Бібліогр.: с. 330—331.

Посібник знайомить із набором необхідних інструментів, використовуваних на фондовому ринку, допомагає з'ясувати основні якості цінних паперів, вивчити методи фінансового аналізу. На основі законодавчо-нормативної бази, що діє в Україні з 2003 року, а також відповідно до типових програм навчання фахівців з питань фондового ринку Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку розглянуто методи оцінки ефективності інвестицій, особливості основних фінансових інструментів, що використовуються на фондовому ринку. Розкрито зміст таких понять, як цінні папери, облігації, сертифікати, векселі, опціонні контракти, ризики тощо, особливості визначення ціні та прибутковості цінних па-

перів. Опанувавши викладений матеріал, читач зможе практично використовувати основні методи аналізу і згодом перейти до їх поглиблого вивчення.

Маслова С.О., Опалов О.А. Фінансовий ринок: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. — 3-те вид., виправ. — К.: Каравела, 2004. — 344 с. — (Серія "Viща освіта в Україні"). — Бібліогр.: с. 340—343.

Розглядається широке коло проблем, пов'язаних зі становленням та функціонуванням фінансового ринку за нових умов господарювання. Проаналізовано особливості валютного регулювання та курсової політики Національного банку України. Розкрито суть взаємозв'язків між суб'єктами ринку, механізм функціонування фінансових інструментів, формування фінансових ресурсів. Обґрунтовано необхідність державного регулювання фінансового ринку. Висвітлено питання, пов'язані із ціноутворенням на зазначеному ринку, вимірюванням і страхуванням фінансових ризиків, формуванням портфеля цінних паперів, методикою розрахунку фондових індексів. Досліджено економіко-правову природу цінних паперів, висвітлено проблеми вексельного обігу в Україні. Автори з'ясовують вплив основних чинників на розвиток фінансового ринку в Україні та, аналізуючи міжнародний досвід, шукають шляхів вирішення проблем. Висвітлено напрями інтернаціоналізації та глобалізації світового фінансового ринку, можливості участі України в інтеграційних процесах. Посібник містить словник найуживаніших термінів з даного питання.

Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку / Ін-т екон. прогнозування НАН України; Нац. академія держ. податк. служби України. — Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. — 434 с. — Бібліогр.: с. 392—407.

Монографія є спробою втілити методологічну та практичну засади фінансового забезпечення системи інноваційного розвитку економіки на основі розгортання категорії фінансового потенціалу. Висвітлено проблеми інноваційного розвитку за умов реалізації модернізаційного проекту української економіки та суспільства на етапі постреформаційних перетворень. Інноваційна модель розглядається як складна система та пріоритетний напрям за безпечення соціально-економічного розвитку України у довгостроковій перспективі. Подано порівняльний аналіз міжнародних інноваційних тенденцій та огляд практикованих у світі методів фінансування інноваційного розвитку економіки. Автор наголошує на необхідності органічного поєднання процесів формування фінансових ресурсів і нарощування фінансового потенціалу інноваційного розвитку, пропонуючи власні концептуальні підходи щодо його зміцнення і використання в Україні.

Туган-Барановський М.І. Паперові гроші та метал / Київський національний економічний ун-т / Пер. з рос., наук. ред. перекладу, передмова М.І. Савлука. — К. : КНЕУ, 2004. — 198 с.: портр.

Книга є першим перекладом українською мовою фундаментальної праці з монетарної теорії видатного вітчизняного економіста, громадсько-політичного діяча, одного з фундаторів Української Академії наук і першого голови її соціально-економічного відділу М.І. Туган-Барановського (1865—1919). Науково обґрунтовані в ній оцінки, висновки та пропозиції визначили шляхи розвитку грошово-кредитних систем і роль держави у їх функціонуванні на багато десятиліть уперед. Грунтовна вступна стаття М.І. Савлука “Внесок М.І. Туган-Барановського у розвиток світової монетарної теорії” та вміщені наприкінці коментарі збагачують видання.

Мельникова А.С. Русские монетные клады рубежа XVI—XVII веков / Государственный исторический музей. Москва. — К.: ЮНОНА-МОНЕТА, 2003. — 196 с.: ил. — (Серия "Нумизматическая библиотека").

Грунтовне нумізматичне дослідження відомого вченого, доктора історичних наук, наукового співробітника Державного історичного музею (м. Москва) Алли Мельникової продовжує цикл її праць про російські скарби. Книгу можна характеризувати як цінний довідковий посібник, адже праця виконана на основі величезного дослідницького матеріалу про монетні колекції з музеїв Росії, України, Естонії та інших держав. Книга складається із трьох частин — відповідно до розглянутих історичних періодів. Матеріал подано за єдиним принципом: спочатку — короткий історико-нумізматичний нарис, потому — таблиці з графічним відтворенням поштемпельних зв'язків монет, фотозображення монетних типів та список скарбів (топографія) згідно із сучасним територіально-адміністративним поділом за абеткою. Вміщено стислий опис скарбів (місце і час знахідки, кількість монет, посудини, в якій вони зберігалися, та, по можливості, вказано дату “молодшої” монети. Зазначено також джерело відомостей про скарб — літературна публікація, усне повідомлення або вказано місце зберігання скарбу. Видання проілюстровано численними фотознімками рідкісних монет.

Літо.

Фото Леоніда Мілевського.

**Павло
Гай-Нижник**

Науковий співробітник Інституту трансформації суспільства (Київ). Кандидат історичних наук

Серія публікацій Павла Гай-Нижника про діячів, які закладали підвалини банківської системи України (див. П.Гай-Нижник. Український державний банк // Вісник НБУ. – 2003. – № 2. – С. 70–71; П.Гай-Нижник. Михайло Кривецький – перший директор Українського державного банку та Української державної скарбниці // Вісник НБУ. – 2003. – № 3. – С. 65; П.Гай-Нижник. Володимир Ігнатович – директор Українського державного банку. – 2003. – № 5. – С. 69–70) завершується оглядом діяльності Костянтина Клепачівського.

Дослідження/

Костянтин Клепачівський – останній директор Українського державного банку УНР

**Костянтин
Клепачівський
(1887–1979).**

Костянтин Клепачівський народився 12 (25) жовтня 1887 року в селі Новоіванівка Хорольського повіту на Полтавщині у потомственій священицькій родині отця Йосипа та Євфросинії. Коли йому виповнилося вісім років, батьки перебралися до Лохвиці. Згодом навчався у Лубнах, Житомирі, Казані. Вивчав право у Петербурзі, після чого почав працювати аплікатором у столичному Окружному суді. Невдовзі, за сприяння професора М.Туган-Барановського, влаштувався на роботу в інспекційному відділі Державного банку Російської імперії.

З поваленням у Росії царата в лютому 1917 року на батьківщині К.Клепачівського провід національним революційним рухом перебрала на себе Українська Центральна Рада. Загальне захоплення тогочасної інтелігенції ідеями соціалізму не оминуло й Костянтина Йосиповича. Проте в Україну він повернувся лише після більшовицького перевороту в Петрограді. 7 (20) листопада 1917 року Центральна Рада Третім універсалом постановила: “Однині Україна стає Українською Народною Республікою”. Універсалом проголошено федеративний зв’язок України з Російською Республікою, ліквідацію приватної власності, соціалізацію землі, встановлено восьмигодинний робочий день, скасовано смертну кару.

У той час під безпосереднім керівництвом генерального секретаря фінансових справ УНР М.Туган-Барановського було розроблено і 9 грудня 1917 року Малою Радою схвалено низку законопроектів, які заклали перші реальні законодавчі засади національної фінансової системи. Прискоренню їх появи певною мірою сприяла позиція більшовицької Росії щодо УНР: 4 грудня 1917 року Рада народних комісарів РРФСР остаточ-

но й офіційно припинила асигнувати українському урядові рубльову готівку. Тоді ж на пропозицію товариша (заступника) генерального секретаря фінансів В.Мазуренка було ухвалено й Закон “Про Державний Банк”.

Фінансове відомство УНР потребувало фахових і національно свідомих кадрів. У грудні 1917 року К.Клепачівський повертається в Україну. В Києві він стає одним із перших працівників і фактично одним із організаторів Українського державного банку, щойно заснованого на базі Київської контори колишнього російського імперського Державного банку. Разом із Державним банком Костянтин Йосипович пережив першу українсько-більшовицьку війну 1917–1918 років, пограбування банку більшовицькими окупантами, повернення до столиці Центральної Ради та уряду вже самостійної УНР, гетьманський переворот (29.04.1918 р.), збройне повстання Директорії, яке закінчилося відновленням УНР (14.12.1918 р.), і початок у 1919 році нової українсько-більшовицької війни.

На початку листопада 1919 року, майже через два роки з часу приходу до Державного банку, К.Клепачівський очолює головну банківську установу країни. То був надзвичайно важкий період в історії вітчизняного державотворення. Україна вела виснажливу війну на три фронти, без тилу та союзників, без сталої території і ресурсів. Об’єднана УНР переживає державний розвал – із Директорії виходить і виїздить до Відня диктатор ЗО УНР Е.Петрушевич. На долю нового директора випала місія порятунку інвентарного, матеріального та коштовного майна Державного банку. Армія УНР у листопаді 1919 року зазнала однієї з найбільших поразок в історії національно-визвольної боротьби, і уряд

республіки разом з іншими державними установами зайняв кругову оборону навколо Кам'янця-Подільського. Того ж місяця під час облоги Кам'янця поляками працівників Державного банку на деякий час вивезли до табору полонених у Ланцуті.

20 січня 1920 року в Кам'янці-Подільському директор Держбанку бере участь у засіданні фінансової комісії, на якому обговорюється стан національної валюти після евакуації державних установ із міста. 22 жовтня 1920 року К.Клепачівський ставить свій підпис поряд із підписом керуючого Міністерством фінансів УНР П.Видібідою під “Оповіщенням про гроши”, в якому до відома громадян вкотре доводилося, що “законними грошовими знаками на Україні являються тільки гроши, які були випущені Урядом У.Н.Р.”. Того ж року після низки переїздів із майном Держбанку Костянтин Йосипович у липні змушений організовувати евакуацію банку за межі УНР. Майно установи (188 скринь із грішми та ще кілька з архівами) перевезено до міста Ченстохова у Польщі. Там для його перевезування К.Клепачівський винайняв і з власного заробітку оплачував приміщення у місцевому Іпотечно-кредитовому товаристві. Невдовзі було одержано приміщення колишнього російського Державного банку.

Втім, уряд УНР (у Тарнові, Польща) ще сподівався на сприятливу для себе зміну воєнно-політичної ситуації і повернення державних інституцій в Україну. З огляду на це міністр фінансів УНР П.Видібіда авторизував емісію двох кредитових білетів вартістю 50 та 1000 гривень. Цю незакінчену емісію банкнот УНР сигнували директор Держбанку К.Клепачівський та скарбник М.Язвинський. Гривні (проекти Г.Нарбути) мали бути надруковані в австрійській державній друкарні у Відні. Проте надії не спровадилися, і уряд УНР, а з ним і дирекція Державного банку, залишилися в екзилі.

У Ченстохові К.Клепачівський жив як типовий емігрант, не полишаючи працю в Українському державному банку. Однак це була швидше номінальна робота, ніж робота, притаманна подібним фінансово-емісійним закладам. У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України зберігаються підписані К.Клепачівським розпорядження, в тому числі й деякі екзильні документи Державного банку УНР. 5 квітня 1921 р. у доповідному листі керуючому Міністерством фінансів

УНР К.Клепачівський (як директор Кредитової канцелярії) подає відомості про зроблені ним обрахунки про випуск грошових знаків за весь час існування української державності від 1917 до 1921 рр. “На жаль, — зазначає він, — ні в Кредитовій канцелярії, ні в Державному банку, з причин евакуації, а зокрема Прокурівської катастрофи в листопаді 1919 р. і залишення архівів в Київі, точних даних немає і зараз неможливо встановити точну суму емісії взагалі і точну суму випуска тих чи інших купюр грошових знаків із початку існування української валюти”. Однак Костянтин Йосипович усе ж не полишив своєї аналітичної праці. Йому вдалося налагодити листування з колишнім гетьманським директором Держбанку В.Ігнатовичем, який на той час перебував у Києві, і на підставі отриманих від нього даних створити детальнішу картину емісійного права і факту державної України.

У травні 1921 р. з Варшавської філії Експедиції заготовок державних паперів УНР до Держбанку перевезено значну кількість українських грошових знаків, виготовлених польською друкарнею Ласкауера. До осені 1921 р. К. Клепачівський провів також інвентаризацію майна Держбанку, після чого його розмістили у трьох великих залах на третьому поверсі колишньої фабрики фіранок. 1932 року Константин Йосипович організуве перевезення майна екзильного Держбанку УНР до нового приміщення, розташованого на Алєї Свободи, 68.

У 1939 р. Німеччина напала на Польщу, доволі швидко опанувавши належну їй за домовленістю з СРСР (за пактом Молотова-Ріббентропа)

територію, а 1941 р. вибухнула радянсько-німецька війна. Уесь цей час К.Клепачівський оберігав майно та архів Українського державного банку, аж поки 16 серпня 1944 р. німці не завантажили всі банківські скрині в автомобілі й не вивезли їх у невідомому напрямку.

Невдовзі, у січні 1945 року, К.Клепачівському довелося рятуватися від загрози потрапити в руки більшовиків. Він знову емігрував, на цей раз до Німеччини, де прожив чотири роки в Аусбурзі (Баварія). У жовтні 1949 року Костянтин Йосипович переїздить до США й оселяється у Філадельфії. Із 1967 року жив у містечку Зайон поблизу Чикаго. В історію українського державотворення і становлення національної фінансової системи К.Клепачівському судилося увійти як останньому директору Українського державного банку. □

Література

1. Вістник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки. — 1917. — 23 листопада.
2. Гнатишак М. Державні гроши України 1917—1920 років. — Клевленд, Огайо, 1973. — С. 180.
3. Державний вістник. — 1918. — 6 вересня.
4. Державний вістник. — 1918. — 5 жовтня.
5. Дорошенко Д. Історія України. 1917—1923 рр. — Ужгород, 1930. — Т. 1. — С. 250.
6. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. — К., 1993. — С. 151.
7. ЦДАВОВ України. — Ф. 1509, оп. 5, спр. 6, арк. 15.
8. ЦДАВОВ України. — Ф. 1509, оп. 5, спр. 8, арк. 69 зв.

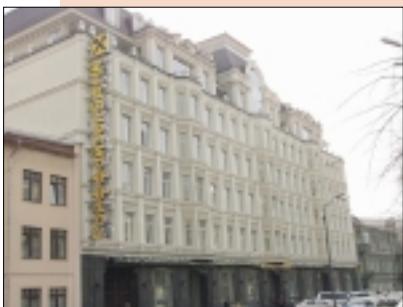
У період української державності 1917—1920 років у цьому будинку в Києві по вул. Інститутській, 9 розміщувався Український державний банк. Архівне фото.

**Зоряна
Комаринська**

Доцент кафедри суспільних наук Львівського банківського інституту Національного банку України.
Кандидат історичних наук

Невдовзі виповниться 110 років із часу заснування першої в Україні та й в усій Російській імперії установи малого кредиту — кредитного кооперативу, створеного за системою Райффайзена. Це було кредитне товариство в селі Іванківці Прилуцького повіту на Полтавщині, яке виникло 1895 року. Автор досліджує історію Райффайзенбанку, починаючи з функціонування його перших кредитних товариств у Європі до сьогодні, висвітлює його діяльність в Україні.

Офіс АКБ "Райффайзенбанк Україна" у Києві.

Дослідження /

Штрихи до розвитку Райффайзенбанку в Україні

дея ощадності і взаємодопомоги давня й водночас сучасна. Вона об'єднує людей у складних економічних реаліях, допомагає долати труднощі, сприяє піднесення самосвідомості, вчить працювати на себе через формування заощаджень і вкладення їх у фінансові та банківські установи. Протягом XIX—XX століть в українських землях було створено розгалужену мережу кредитно-фінансових установ різних типів: банки, кредитні товариства, позиково-ощадні товариства, які популяризували ці ідеї та поширювали їх серед різних верств населення.

1849 року німецький економіст Фрідріх Вільгельм Райффайзен (1818—1888) заснував перші кредитні товариства. Це були об'єднання дрібних виробників, робітників, службовців та селян з метою створення спільного грошового фонду для задоволення потреб у дрібному кредиті [1, с. 79]. Перші кредитні кооперативи виникли у рейнських провінціях Пруссії у 60-х роках XIX ст. під безпосереднім впливом Ф. Райффайзена для обслуговування селянських господарств [2, с. 46]. 1862 року Райффайзен заснував перше кооперативне банківське об'єднання, яке започаткувало всесвітню організацію кооперативних спілок Райффайзен. Головними принципами у роботі, визначеними Ф. Райффайзеном, стали взаємодопомога та пропаганда інтересів членів цієї організації [3, с. 6].

Кредитні товариства системи Райффайзена значного поширення набули у країнах Західної Європи. В Україні також існували кредитні кооперативи, створені за системою Райффайзена. Цьому сприяло законодавство Російської імперії. Так, 1895 року в Росії було ухвалено закон про організацію кооперативного кредиту "Положення про установи малого кредиту". Цим документом передбачалася організація поряд з існуючими ощадно-позиковими товариствами установ малого кредиту — кредитних кооперативів райффайзенівського зразка. Основний капітал кредитних товариств становили позичені або пожертвувані суми, а позику

передважно отримували як основний капітал з Державного банку Російської імперії під відповідальність їх членів. Ось чому Державний банк мав право контролювати діяльність кредитних товариств. Уперше в Україні та й в усій Російській імперії кредитне товариство виникло 1895 року в с. Іванківці Прилуцького повіту на Полтавщині. Завдяки позикам Державного банку такі кооперативи засновувалися і в інших регіонах України. Для керівництва їх роботою 1904 року створено урядовий орган — Управління для справ малого кредиту як департамент міністерства фінансів [4, с. 553—554]. Державний контроль над райффайзенками певним чином обмежував їх діяльність. Проте до початку Першої світової війни у Східній Україні діяло вже 2 181 кредитне і 911 ощадно-позикових товариств. Вони об'єднували та обслуговували понад 1.7 млн. членів [4, с. 554]. Найбільшого ж поширення райффайзенки набули на західноукраїнських землях. Роком пізніше, ніж у Східній Україні, — в 1896-му, в с. Ляхівці Богородчанського повіту (нині — Івано-Франківська область) виникло перше сільське кредитне товариство. Вступний внесок був відносно невеликим — 10 злотих.

У Західній Україні райффайзенки створювалися за ініціативи Д. Савчака, який розробив для них статут. Його турботами Галицький сейм ухвалив рішення про надання кредитів на організацію райффайзенок і застосував 1899 року для їх розвитку спеціальний краївий фонд, що мав назву Патронат хліборобських спілок (Патронат). Це був організаційний і контролюючий орган для кооперативних спілок системи Райффайзена у Галичині.

Головними організаторами райффайзенок з польського боку були Ф. Стефчик, з українського — Д. Савчак, К. Левицький, К. Паньківський [5, с. 1964]. На час створення Патронату в краї діяло 26 райффайзенківських кас. 1901 року в Східній Галичині напічувалося 72 сільських товариства, до яких входило понад 140 членів.

Спершу український громадський провід надавав Патронату хліборобсь-

ких спілок великого значення, але згодом Патронат, очолюваний Ф. Стефчиком, став сприяти створенню райффайзенок переважно на польських теренах, а на українських протегував їх застування із мішаним членством при перевазі поляків у наглядових радах та управах. Польська влада прагнула використати Патронат і громадські фонди, які виділяли кошти для організації райффайзенок, щоб підпорядкувати господарську ініціативу українських селян польським впливам, узaleжнити за допомогою дешевого кредиту українське селянство від поляків, аби було легше здійснювати полонізацію українців. Тому члени Патронату чинили перешкоди тим кооперативам, на чолі яких стояли національно свідомі українці, підтримуючи водночас змішані польсько-українські райффайзенки. На початку 1912 року з усіх райффайзенок, підпорядкованих Патронатові (понад 1500) лише 400 вели діловодство українською мовою і мали українські дирекції. У фінансовому відношенні вони становили потужну силу (майже 7 млн. крон вкладів і приблизно 7.5 млн. крон виданих позичок у 1911 році), але залежність від поляків перешкоджала їх розвитку і виконанню громадсько-виховної функції [6, с. 448]. Товариство "Прогресівта" видавало спеціальні порадники щодо створення райффайзенок: "Спілка для ощадності і позичок (системи Райффайзена)" М. Новаковського (1900); "Про нові спілки господарські" К. Левицького (1904) та інші.

На початку ХХ століття українські громадські організації розгорнули роботу зі створенням сільських кредитних кооперативів не під егідою Патронату, а під проводом українського Крайового Союзу Ревізійного. Так, 1910 року під його опікою з усіх 415 кооперативів було 33 райффайзенки.

У 1920–30-х роках Ревізійний Союз українських кооперативів (РСУК) у Галичині ініціював створення самостійних українських райффайзенок. 1938 року їх налічувалося 563, усі вони були членами РСУК та співпрацювали з Українбанками і Центробанком у Львові [6, с. 448].

Райффайзенки поряд з Українбанками були нижніми ланками кредитної кооперації. Райффайзенки створювалися переважно у великих селах,

обслуговували селян і відрізнялися від Українбанків вужчою географією діяльності, необмеженою відповідальністю їх членів [4, с. 641–642].

Кошти на розбудову та розвиток райффайзенки отримували не шляхом кредитів державного банку, як це було у Східній Україні, а за рахунок заощаджень громади [7, с. 7].

У період між двома світовими війнами райффайзенки були відомі під назвою "кас Стефчика" і майже не поширювали свою діяльність поза функції довготермінового кредитування селян.

На Буковині перша сільська райффайзенка з'явилася у с. Раранчі поблизу м. Чернівці 1889 року, а кредитний кооператив міського типу — 1896 року в Чернівцях [8, с. 105].

На початку ХХ століття на Буковині українці організували 168 райффайзенок, які підпорядковувалися Селянській касі, що діяла у Чернівцях [9, с. 2462]. Вона була центральним союзом українських хліборобських райффайзенспілок і водночас організаційним, ревізійним, фінансовим центром усіх видів української кооперації на Буковині. Засновував Селянську касу 1903 року С. Смаль-Стоцький. Директором був

Л. Когут, згодом — О. Луцький. 1912 року Селянська каса об'єднувала 174 кооперативи, в тому числі 159 спілок ощадності і позичок системи Райффайзена, 11 споживчих, 2 молочарських та 2 різних, котрі охоплювали 20 тисяч осіб. Селянська каса видавала брошюри та книжечки кооперативно-просвітнього змісту, друковані видання — часописи "Вісник Союзу" (1903 — 1907), "Народне багатство" (1908 — 1910).

Унаслідок економічної кризи 1914 року Селянська каса перейшла під керівництво Крайового банку, а в часи румунської окупації пере-

Кость Левицький (1859–1941) — відомий громадський, політичний та економічний діяч, один із засновників райффайзенок у Галичині, автор низки історико-політичних та економічних праць.

Кость Паньківський (1855–1915) — громадський діяч, економіст, засновник ряду економічних установ, редактор часопису "Економіст", засновник райффайзенок у Галичині.

Степан Смаль-Стоцький (1859–1939) — відомий політичний, громадський, культурний та економічний діяч Буковини, засновник Селянської каси у Чернівцях.

творилася на акційну спілку — Північно-буковинський банк (1924), втративши разом з тим свої громадські функції [9, с. 2743].

Загалом у 1915 році на території сучасної України діяло більш як дві тисячі райффайзенок [2, с. 6].

З установленням радянської влади у Західній Україні всі райффайзенківські спілки (у 1938 році їх налічувалося 563) припинили діяльність.

Гідним продовжувачем традицій кооперативних товариств системи Райффайзена сьогодні є австрійська банківська група

Райффайзен, яка активно розширює діяльність в Україні. Група Райффайзен складається з банків на місцевому рівні, далі — банків на рівні провінцій — Райффайзенландесбанків та Райффайзен Центральбанку (РЦБ) як головної установи, заснованої 1927 року. Банки Райффайзен — це приватні кредитні інститути у формі кооперативів, які пропонують своїм клієнтам — фізичним особам широкий спектр банківських послуг. Усі банки тієї чи іншої провінції є кооперативними членами відповідного Райффайзенландесбанку. Ландесбанки у свою чергу володіють 88% акцій РЦБ.

Наприкінці 1980-х років РЦБ почав активно впроваджувати так звану східноєвропейську стратегію — він вважається пionером в освоєнні фінансових ринків Центральної та Східної Європи. Перший крок здійснено 1987 року — засновано банк в Угорщині. Сьогодні РЦБ має одну з найрозгалуженіших банківських мереж у Центральній та Східній Європі.

Діяльність РЦБ п'ятий рік поспіль набуває все більшого міжнародного визнання. Цей банк отримав нагороду провідного фінансового журналу "Global finance" як "Найкращий банк у Центральній та Східній Європі", а також "Найкращий банк структурованого фінансування Австрії". Інше, не менш відоме спеціалізоване видання — "The Banker" визнalo РЦБ "Банком 2002 року в Австрії" та "Банком 2002 року в Центральній та Східній Європі".

Приміщення офісу АКБ “Райффайзенбанк Україна” у Львові.

Із 1994 року РЦБ має представництво в Україні. У березні 1998-го засновано дочірній банк — АКБ “Райффайзенбанк Україна”, який у серпні того ж

року почав обслуговувати клієнтів. Банк швидко заявив про себе на ринку та створив міцну базу корпоративних клієнтів [3, с. 6].

Сьогодні АКБ “Райффайзенбанк Україна” входить до десятки найбільших банків нашої країни і є безперечним лідером серед банків зі 100-відсотковим іноземним капіталом.

Наприкінці 2000 року банк вирішив вийти на нові сегменти фінансово-банківського ринку — працювати з фізичними особами та підприємствами малого й середнього бізнесу. Із цією метою “Райффайзенбанк Україна” створює власну філіальну мережу. Вже працюють його філії в Донецьку, Дніпропетровську, Запоріжжі, Миколаєві, Одесі, Львові, Харкові, Бесарабське та Михайлівське відділення у Києві. До кінця 2006 року кількість філій і відділень Райффайзенбанку в Україні сягне двадцяти. Банк постійно попішує банківський сервіс, розширяє перелік послуг, якого вимагає сучасний ринок.

Отож є підстави сподіватися, що фінансові підрозділи АКБ “Райффайзенбанку Україна” зроблять значний внесок у розвиток нашої країни та сприятимуть добробуту її громадян.

Література

- Сороківська З. Розвиток кредитування населення комерційними банками в Україні // Банківська справа. — 2002. — № 5. — С. 78—79.
- Лазепка В.І. Підвищення ролі кредитних спілок у розвитку економіки // Роль грошових заощаджень населення у розбудові економіки України. Матеріали наук.-практ. конф. 19.02.2002. — К.: КНЕУ, 2002.
- Нікуленко Д. Райффайзен повертається... // Високий замок. 2003. — № 3.
- Лановик Б.Д., Матисякевич З.М., Матейко Р.М. Економічна історія України і світу: Підручник. — К.: Вікар, 1999.
- Енциклопедія українознавства. — Львів, 1996. — Т. 5.
- Комаринська З.М. Райффайзенки // Енциклопедія банківської справи України. — К.: Молодь, Ін Юре, 2001.
- Для приміру нашим райффайзенкам // Господарсько-кооперативний часопис. — 1932. — № 45.
- Щибівок З.І., Кульчицька Р.Б. З історії ощадної справи Західної України // Фінанси України. — 1997. — № 7. — С. 100—112.
- Енциклопедія українознавства. — Львів, 1998. — Т. 7.

Монети України /

Про введення в обіг пам'ятної монети “Золоті ворота”

Національний банк України 29 червня 2004 р. ввів у обіг пам'ятну монету номіналом 100 гривень “Золоті ворота”, присвячену унікальній фортифікаційній споруді — головній брамі Києва, збудованій за часів князя Ярослава Мудрого. Літописець Нестор під 1037 роком записав: “Заклав Ярослав місто велике, в якому нині Золоті ворота, заснував і церкву святої Софії, митрополію, і далі церкву святої Богородиці Благовіщення на Золотих воратах...”

Монету виготовлено із золота 900 проби. Якість виготовлення — “пруф”, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 32.0 мм, тираж — 2000 штук. Гурт монети — секторальне рифлення.

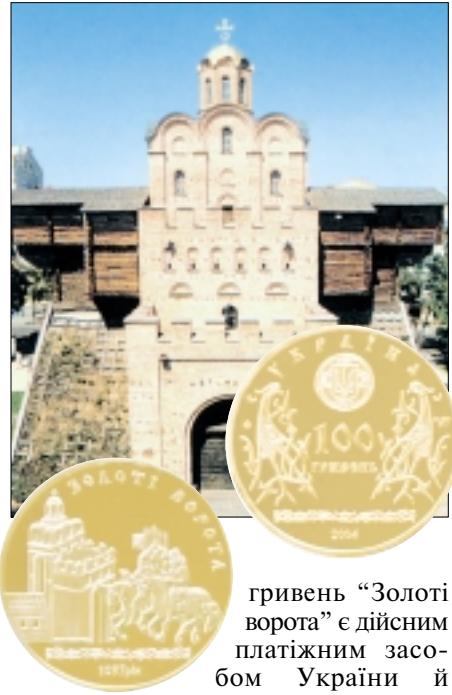
На аверсі вгорі півколом розміщено напис УКРАЇНА; на тлі давньорусь-

кого символу сонця зображене малий Державний герб України; під ним — номінал: 100 / ГРИВЕНЬ; з обох боків — стилізовані журавлі (за мотивами зображені на давніх київських браслетах); унизу — стилізована орнаментальна смуга; під нею — рік карбування монети: 2004; а також позначення металу, його проба — Au 900, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 та логотип Монетного двору НБУ.

На реверсі зображені стилізовану під мініатюру з літопису сцену: вершники наближаються до брами; вгорі праворуч півколом розміщено стилізований напис ЗОЛОТІ ВОРОТА; внизу під стилізованою орнаментальною смugoю — рік спорудження: 1037.

Художник і скульптор — Святослав Іваненко.

Пам'ятна монета номіналом 100

гривень “Золоті ворота” є дійсним платіжним засобом України й обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг ювілейної монети “350 років Харкову”

Національний банк України, продовжуючи серію “Стародавні міста України”, 1 липня 2004 р. ввів у обіг ювілейну монету номіналом 5 гривень “350 років Харкову”. Її присвячено одному з найбільших індустриальних, наукових і культурних центрів України — місту Харкову, заснованому близько 1655 року українськими козаками — переселенцями з Правобережної України як фортеця для захисту Слобідської України від грабіжницьких нападів чужоземних завойовників.

Монету виготовлено з нейзильберу. Якість виготовлення — звичайна, маса монети — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 30 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі зображено дзвіницю (1821–1848) Успенського собору, вгорі — малий Державний герб України, ліворуч — позначення номіна-

лу: 5, праворуч — півколом напис **УКРАЇНА**, внизу — напис **ГРИВЕНЬ** та рік карбування монети — **2004**. Крім того, розміщено логотип Монетного двору НБУ.

На реверсі зображене своєрідну візитку міста — будинок Державної промисловості (Держпром), побудований у стилі конструктивізму (1928), угорі ліворуч — герб міста, внизу півколом розміщено напис **ХАРКІВ**. **350 РОКІВ**.

Художники — Оксана Терьохіна, Наталія Домовицьких. Скульптор — Володимир Дем'яненко.

Ювілейна монета номіналом 5 гривень “350 років Харкову” є дійсним платіжним засобом України й обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номіна-

льною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг ювілейної монети “Олександр Довженко”

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні діячі України”, 5 липня 2004 р. ввів у обіг ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену 110-річчю від дня народження фундатора української національної школи кінематографії, письменнику, художнику Олександру Петровичу Довженку (1894–1956), який народився у м. Сосниця на Чернігівщині. Довженко — поет і філософ екрана, геніальний режисер, кінофільм якого “Земля” увійшов до 12 найкращих у світі кінострічок, самобутній письменник-романтик, якого називають Гомером ХХ століття.

Монету виготовлено з нейзильберу. Якість виготовлення — звичайна, маса монети — 12.8 г, діаметр — 31.0 мм, тираж — 30 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі зображено хлопчика, який

стоїть у човні зі свічкою в руці і пливе по річці часу назустріч своїй долі, ліворуч від композиції розміщено рік карбування монети — **2004**, під ним — малий Державний герб України та номінал — **2 ГРИВНІ**, право-вруч — півколом напис **УКРАЇНА** та логотип Монетного двору НБУ.

На реверсі зображене портрет Олександра Довженка та розміщено написи: праворуч у два рядки — роки життя: **1894–1956**, ліворуч півколом — **ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО**.

Художник — Микола Кочубей. Скульптор — Роман Чайковський.

Ювілейна монета номіналом 2 гривні “Олександр Довженко” є дійсним платіжним засобом України й обов’язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на роз-

Спеціально для "Вісника НБУ"

Офіційний список банків реєстру банків, та перелік операцій, на ліцензію та письмовий дозвіл Національного

Пропонуємо увазі читачів "Вісника НБУ" повний перелік зареєстрованих банків України та основні відомості про них за підсумками першого півріччя 2004 року. Зауважуємо, що назви банків подано за орфографією їхніх статутів, примітки

№ п/п	Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Банки, що перебувають у стадії ліквідації (реорганізації)	Дата реєстрації банку
М. Київ і Київська область					
1	Акціонерний комерційний агропромисловий банк "Україна"	BAT	70 338 850	Банк перебуває у стадії ліквідації	27.09.1991 р.
2	Акціонерно-комерційний банк соціального розвитку "Укросоцбанк"	BAT	70 000 000		27.09.1991 р.
3	Відкрите акціонерне товариство "Державний ощадний банк України"	BAT	200 000 000		31.12.1991 р.
4	Відкрите акціонерне товариство "Державний експортно-імпортний банк України"	BAT	288 000 000		23.01.1992 р.
5	Акціонерне товариство "Український інноваційний банк"	BAT	40 000 000		02.10.1991 р.
6	Акціонерний банк "AJIO"	BAT	12 577 300		02.10.1991 р.
7	Акціонерний комерційний банк "Персональний комп'ютер" (Перкомбанк)	BAT	15 000 000		07.10.1991 р.
8	Акціонерний комерційний банк "Легбанк"	BAT	34 000 000		08.10.1991 р.
9	Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	BAT	100 000 000		07.10.1991 р.
10	Акціонерний банк "Інко"	BAT	1 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	08.10.1991 р.
11	Акціонерний комерційний Український банк "Відродження"	BAT	682 537	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.10.1991 р.
12	Акціонерний комерційний банк "Трансбанк"	BAT	40 042 000		09.10.1991 р.
13	Акціонерне товариство "Градобанк"	BAT	96 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	09.10.1991 р.
14	Акціонерний банк "Банк регіонального розвитку"	BAT	41 000 000		14.10.1991 р.
15	Банк "Фінанси та Кредит", товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	136 244 700		30.10.1991 р.
16	Акціонерний банк "Енергобанк"	BAT	26 450 840		31.10.1991 р.
17	Акціонерний комерційний банк "ТАС-Комерцбанк"	BAT	112 500 000		31.10.1991 р.
18	"Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "Експобанк"	ТОВ	41 200 000		26.12.1991 р.
19	Акціонерний банк "Старокиївський банк"	ZAT	16 800 000		31.12.1991 р.

¹ Перелік операцій, які підлягають ліцензуванню НБУ, опубліковано на сторінці 62.

² Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; зі знаком "-" втратив право, цифра із символом "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

України, включених до Державного здійснення яких банки отримали банківську банку України¹ на здійснення операцій

За станом на 1 липня 2004 р.

у колонці “Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій. Заходи впливу, які вжито до банків” викладено за орфографією відповідних рішень комісій з питань нагляду та регулювання діяльності банків.

Номер реєстрації	Юридична адреса	Банківська ліцензія		Письмовий дозвіл на здійснення операцій		Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій ² . Заходи впливу, які вжито до банків
		Номер	Дата надання	Номер	Дата надання	
2	м. Київ, пров. Рильський, 10	—	—	—	—	—
3	м. Київ, вул. Ковпака, 29	5	29.12.2001 р.	5-2	29.07.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
4	м. Київ, вул. Госпітальна, 12-г	148	16.01.2002 р.	148-2	29.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,16,17,18,19,20,21,22; управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів — фізичних осіб; видача поручительств, гарантій та інших зобов’язань за третіх осіб, що передбачають їх виконання у грошовій формі (для фізичних осіб); окремі операції здійснюються згідно з вимогами постанови Правління Національного банку України
5	м. Київ, вул. Горького, 127	2	25.12.2001 р.	2-2	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
9	м. Київ, вул. Інститутська, 12-а, керівництво — вул. Смирнова-Ласточкина, 10-а	23	10.01.2002 р.	23-1	10.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
11	м. Київ, вул. Червоноармійська, 10	4	02.10.2001 р.	4-1	02.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22.
16	м. Київ, вул. П.Сагайдачного, 17	27	03.12.2001 р.	27-2	14.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
17	м. Київ, вул. Жилянська, 27	45	04.12.2001 р.	45-2	24.09.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11*,12,13,14,15,18,19,20,21,22; операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро
18	м. Київ, просп. Перемоги, 41	138	03.12.2001 р.	138-3	01.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
20	м. Київ, вул. Мечникова, 10/2	—	—	—	—	—
21	м. Київ, вул. Коцюбинського, 7-а	—	—	—	—	—
22	м. Київ, вул. Фізкультури, 9	33	04.12.2001 р.	33-2	17.03.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
23	м. Київ, вул. Анрі Барбюса, 9-а	—	—	—	—	—
29	м. Київ, вул. Дегтярівська, 8-а	107	24.12.2001 р.	107-1	24.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
63	м. Київ, вул. Артема, 60	28	20.01.2003 р.	28-1	20.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
68	м. Київ, вул. Лютеранська, 9/9	46	17.12.2001 р.	46-1	17.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11*,12,13,14,15,18,19,20,21,22; операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро
69	м. Київ, вул. Комінтерну, 30	38	11.10.2001 р.	38-1	11.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,23
75	м. Київ, вул. Золотоустівська, 2/4	15	03.03.2003 р.	15-1	03.03.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
79	м. Київ, вул. Микільсько-Ботанічна, 6/8	130	14.01.2002 р.	130-1	14.01.2002 р.	1,2,3,4*,5,6,7,13,14,15,18,19,20,21; операцію 4 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 5 млн. євро

20	Відкрите акціонерне товариство Банк "Олімпійська Україна"	BAT	56 650 000		09.01.1992 р.
21	Відкрите акціонерне товариство "ТММ-Банк"	BAT	26 000 000		20.01.1992 р.
22	Відкрите акціонерне товариство "Український Професійний Банк"	BAT	50 000 000		30.01.1992 р.
23	Акціонерний комерційний банк "Альянс"	BAT	21 600 000		10.03.1992 р.
24	Акціонерний комерційний банк "Інтербанк"	BAT	30 000 000		23.03.1992 р.
25	Акціонерний поштово-пенсійний банк "Аваль"	BAT	1 000 000 000		27.03.1992 р.
26	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Славутич"	BAT	22 160 467		16.05.1992 р.
27	Товариство з обмеженою відповідальністю "Київський універсальний банк"	ТОВ	22 500 000		21.05.1992 р.
28	Відкрите акціонерне товариство Всеукраїнський Акціонерний Банк	BAT	52 500 000		02.07.1992 р.
29	Акціонерний комерційний банк "Інтерконтинентбанк"	BAT	35 698 000		16.07.1992 р.
30	Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк (закрите акціонерне товариство)	ZAT	200 175 000		26.08.1992 р.
31	Закрите акціонерне товариство "Український кредитний банк"	ZAT	32 000 000		30.10.1992 р.
32	Акціонерний комерційний банк "Мрія"	BAT	61 251 062		11.11.1992 р.
33	Відкрите акціонерне товариство "Український кредитно-торговий банк"	BAT	24 095 700		10.12.1992 р.
34	Відкрите акціонерне товариство "Банк "Український капітал"	BAT	30 000 000		25.12.1992 р.
35	Акціонерний комерційний банк "ПРАВЕКС-БАНК"	BAT	71 160 000		29.12.1992 р.
36	Товариство з обмеженою відповідальністю "Європейський банк розвитку та заощаджень"	ТОВ	26 240 000		13.01.1993 р.
37	Акціонерний банк "Аллонж"	BAT	50 000 000		29.01.1993 р.
38	Акціонерне товариство "ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК"	BAT	100 000 000		10.02.1993 р.
39	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "ГАРАНТ"	BAT	41 421 000		24.03.1993 р.
40	Закрите акціонерне товариство "Альфа-Банк"	ZAT	73 000 000		24.03.1993 р.
41	Товариство з обмеженою відповідальністю "Український промисловий банк"	ТОВ	270 000 000		21.04.1993 р.
42	Акціонерний комерційний банк харчової промисловості України "Укрхарчопромбанк" АК	BAT	2 960 155	Банк перебуває у стадії ліквідації	28.04.1993 р.
43	Акціонерний банк "ДАМІНА-БАНК"	ZAT	200 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	05.05.1993 р.
44	Комерційний акціонерний банк "ДЕНДІ"	BAT	6 874 871	Банк перебуває у стадії ліквідації	14.05.1993 р.
45	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний комерційний банк розвитку малого та середнього бізнесу "Антарес"	BAT	27 700 000		18.05.1993 р.
46	Акціонерне товариство "Каліон Банк Україна"	ZAT	31 239 000		19.05.1993 р.
47	Акціонерний комерційний банк "Київ"	BAT	46 000 000		19.05.1993 р.
48	Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк "Хрестатик"	BAT	100 000 000		19.05.1993 р.
49	Державно-акціонерний спеціалізований імпортно-експортний банк України "УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК"	BAT	25 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	11.06.1993 р.
50	Акціонерний комерційний банк "Аркада"	BAT	42 244 042		23.06.1993 р.
51	Відкрите акціонерне товариство акціонерний банк "Укргазбанк"	BAT	90 000 000		21.07.1993 р.
52	Акціонерний комерційний банк "Східно-Європейський банк"	BAT	45 000 000		27.08.1993 р.
53	BAT "Фермерський земельний акціонерний банк"	BAT	19 355 590		21.09.1993 р.
54	Відкрите акціонерне товариство Банк "БІГ Енергія"	BAT	100 000 000		29.09.1993 р.
55	Акціонерний Банк "СТОЛИЧНИЙ"	BAT	23 635 000		22.10.1993 р.
56	Акціонерний банк "Укоопспілка"	BAT	22 398 400		25.10.1993 р.
57	Відкрите акціонерне товариство комерційний банк "Надра"	BAT	54 940 000		26.10.1993 р.
58	Акціонерний банк "Національні інвестиції"	ZAT	15 000 000		09.11.1993 р.

Примітка 1. Зупинено до 20.01.2005 р.: операції 12,13,14,15; приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, у частині відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті.

Примітка 2. Операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних

БАНКИ УКРАЇНИ

81	м. Київ, вул. Стельмаха, 10-а	207	27.11.2003 р.	207-1	27.11.2003 р.	1,2,3,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
82	м. Київ, вул. Панельна, 5	187	24.12.2001 р.	187-1	24.12.2001 р.	1,2,5,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
83	м. Київ, вул. Марини Раскової, 15	132	04.10.2001 р.	132-2	23.04.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
89	м. Київ, просп. Відродження, 73 (пошта — просп. Оболонський, 26)	97	17.12.2001 р.	97-2	30.05.2002 р.	1,2,5,7,12*,13*,14*,15*,18,19,20,21; див. примітку 1
93	м. Київ, вул. Корольова, 5-а (пошта — вул. Індустріальна, 27)	102	03.12.2001 р.	102-2	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11*,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22; операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро
94	м. Київ, вул. Лескова, 9	10	03.12.2001 р.	10-3	10.02.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
110	м. Київ, вул. Фрунзе, 47	60	23.01.2003 р.	60-2	22.04.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
114	м. Київ, просп. Павла Тичини, 8	175	17.02.2004 р.	175-2	17.02.2004 р.	1,2,5,7,13,14,18,19,20,21
120	м. Київ, вул. Зоологічна, 5	35	03.12.2001 р.	35-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
124	м. Київ, вул. Воровського, 22	100	02.07.2003 р.	100-2	03.02.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
125	м. Київ, пров. Шевченка, 12	1	31.10.2001 р.	1-2	29.07.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
127	м. Київ, просп. Перемоги, 37	16	26.10.2001 р.	16-1	26.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
128	м. Київ, вул. Гоголівська, 22–24	79	03.12.2001 р.	79-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
133	м. Київ, вул. Щербакова, 35	25	14.03.2003 р.	25-2	07.11.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
138	м. Київ, просп. Перемоги, 67	26	21.03.2002 р.	26-1	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
139	м. Київ, вул. Кловський узвіз, 9/2	7	03.12.2001 р.	7-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
142	м. Київ, вул. В.Чорновола, 12-а (пошта — вул. Жилянська, 29)	72	05.08.2003 р.	72-1	05.08.2003 р.	1,2,3,4*,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21; операцію 4 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 5 млн. євро
148	м. Київ, вул. Шота Руставелі, 5	181	08.01.2002 р.	181-1	08.01.2002 р.	1*,2*,3*,4*,5*,6*,7*,8*,11*,12*,13*,14*,15*,18*,19*,20*,21*; див. примітку 2
149	м. Київ, вул. Гончара, 41	99	16.01.2003 р.	99-3	16.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
157	м. Київ, Русанівська Набережна, 18	154	21.03.2003 р.	154-1	21.03.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
158	м. Київ, вул. Десятинна, 4/6	61	03.12.2001 р.	61-3	31.05.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
164	м. Київ, бул. Лесі Українки, 26	67	13.12.2001 р.	67-3	26.01.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
165	м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 1	—	—	—	—	—
166	м. Київ, вул. Воровського, 6	—	—	—	—	—
167	м. Київ, вул. Щорса, 15, корпус 1	—	—	—	—	—
168	м. Київ, вул. Лагерна, 38	161	14.01.2002 р.	161-2	15.04.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
169	м. Київ, вул. Володимирська, 23-а	111	13.12.2001 р.	111-2	14.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
171	м. Київ, вул. Б.Хмельницького, 16/22	14	06.12.2001 р.	14-1	05.04.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
172	м. Київ, вул. Хрещатик, 8-а	158	29.12.2001 р.	158-3	04.03.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
175	м. Київ, вул. Ярославів Вал, 36-а	—	—	—	—	—
177	м. Київ, вул. Суворова, 4/6	80	11.01.2002 р.	80-2	09.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,15,18,19,20,21,22; касове обслуговування клієнтів під контролем до 01.09.2004 р.
183	м. Київ, вул. Єреванська, 1 (пошта — вул. Пушкінська, 42/4)	123	19.11.2001 р.	123-2	03.02.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
195	м. Київ, бул. Дружби Народів, 17/5	51	03.12.2001 р.	51-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
198	м. Київ, вул. Предславинська, 28	109	08.05.2003 р.	109-2	09.01.2004 р.	1,2,3,5,6,7,8,13,14,18,19,20,21
199	м. Київ, вул. Комінтерну, 15	41	04.10.2001 р.	41-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
202	м. Київ, просп. Возз'єднання, 15	114	11.01.2002 р.	114-1	11.01.2002 р.	13,14,18,19,20,21
204	м. Київ, вул. Хрещатик, 7/11	17	05.01.2002 р.	17-1	05.01.2002 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21,22; касове обслуговування клієнтів під контролем до 01.01.2005 р.
205	м. Київ, вул. Артема, 15	21	23.08.2002 р.	21-1	23.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
210	м. Київ, вул. Володимирська, 54	78	14.12.2001 р.	78-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21

ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро; зупинено до 13.08.2004 р.: операції 1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21; приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) фізичних осіб у національній та іноземній валютах; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, у частині відкриття та ведення рахунків фізичних осіб у національній та іноземній валютах; розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик у національній та іноземній валютах.

59	Акціонерний банк "Діамант"	ЗАТ	100 000 000		17.11.1993 р.
60	Акціонерний комерційний банк "Юнекс"	ВАТ	50 000 000		03.12.1993 р.
61	Акціонерний банк "МЕТА-БАНК"	ЗАТ	2 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	03.12.1993 р.
62	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний Індустріальний Банк"	ТОВ	25 082 166		03.12.1993 р.
63	Акціонерний Банк "Синтез"	ВАТ	63 800 000		24.12.1993 р.
64	Відкрите акціонерне товариство "Аграрний комерційний банк"	ВАТ	26 000 000		24.12.1993 р.
65	Акціонерний комерційний банк "ОЛБанк"	ЗАТ	7 783 600	Банк перебуває у стадії ліквідації	26.01.1994 р.
66	Відкрите акціонерне товариство "Універсальний Банк Розвитку та Партнерства"	ВАТ	41 000 000		26.01.1994 р.
67	Акціонерний комерційний банк "Форум"	ВАТ	170 000 000		31.01.1994 р.
68	Відкрите акціонерне товариство "Міжнародний комерційний банк"	ВАТ	35 041 000		31.01.1994 р.
69	Акціонерне товариство "Банк Велес"	ВАТ	28 000 000		18.03.1994 р.
70	Акціонерний комерційний банк "Росток Банк"	ЗАТ	18 042 270	Банк перебуває у стадії ліквідації	25.03.1994 р.
71	Акціонерний банк "Експрес-Банк"	ВАТ	49 613 300		12.04.1994 р.
72	Акціонерний комерційний банк "ТК КРЕДИТ"	ВАТ	21 828 750		28.04.1994 р.
73	Акціонерний комерційний банк "Інтеграл"	ВАТ	39 500 000		30.09.1994 р.
74	Акціонерний комерційний банк "Національний кредит"	ЗАТ	20 085 250		31.01.1996 р.
75	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "Укргазпромбанк"	ВАТ	18 200 000		27.03.1996 р.
76	Акціонерний банк "Київська Русь"	ЗАТ	27 330 000		30.05.1996 р.
77	Закрите акціонерне товариство "ТАС-ІНВЕСТБАНК"	ЗАТ	62 217 592		07.06.1996 р.
78	Закрите Акціонерне Товариство "Банк Петрокоммерц-Україна"	ЗАТ	22 965 000		26.09.1996 р.
79	Акціонерний банк "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	ВАТ	54 680 000		30.12.1996 р.
80	Відкрите акціонерне товариство "Кредитпромбанк"	ВАТ	109 000 000		20.05.1997 р.
81	Відкрите акціонерне товариство "Перший Інвестиційний Банк"	ВАТ	28 613 150		20.06.1997 р.
82	"Акціонерний Банк Креді Свісс Фьюрст Бостон (Україна)"	ЗАТ	28 275 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	05.08.1997 р.
83	Акціонерний комерційний банк "ХФБ Банк Україна"	ЗАТ	79 184 200		02.09.1997 р.
84	Акціонерний банк "ІНГ Банк Україна"	ЗАТ	47 749 875		15.12.1997 р.
85	Акціонерний комерційний "Промислово-фінансовий банк"	ВАТ	35 000 000		29.12.1997 р.
86	Акціонерний комерційний банк "Райффайзенбанк Україна"	ЗАТ	309 477 058		02.03.1998 р.
87	Акціонерний комерційний банк "Сітібанк (Україна)"	ЗАТ	50 000 000		11.05.1998 р.
88	Закрите акціонерне товариство "ПроКредит Банк"	ЗАТ	47 679 000		28.12.2000 р.
89	Закрите акціонерне товариство "Комерційний банк НРБ-Україна"	ЗАТ	75 573 200		15.06.2001 р.
90	Закрите акціонерне товариство "ПРАЙМ-БАНК"	ЗАТ	18 200 000		30.07.2001 р.
91	Товариство з обмеженою відповідальністю "АРТЕМ-БАНК"	ТОВ	36 000 000		06.08.2002 р.
92	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний банк "Актив-банк"	ТОВ	28 000 000		06.08.2002 р.
93	Товариство з обмеженою відповідальністю "Фортуна-банк"	ТОВ	43 594 608		17.10.2002 р.
94	Товариство з обмеженою відповідальністю "Універсальний комерційний банк "Лідер"	ТОВ	23 000 000		29.01.2003 р.
95	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "APMA"	ТОВ	21 000 000		14.10.2003 р.

Примітка 3. Операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (шоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро; зупинено строком до розгляду матеріалів наступного комплексного інспектування: приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у національній, так і в іноземній валютах; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, у частині відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб як у національній, так і в іноземній валютах.

БАНКИ УКРАЇНИ

212	м. Київ, Контрактова площа, 10-а	125	03.12.2001 р.	125-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
216	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	56	25.02.2002 р.	56-1	25.02.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8, 11* ,13,14,18,19,20,21; див. примітку 3
217	м. Київ (вул. Мечникова, 18)	—	—	—	—	—
219	м. Київ, вул. Воровського, 6	186	14.12.2001 р.	186-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9, 11* ,12,13,14,15,18,19,20,21; операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро
221	м. Київ, вул. Івана Кудрі, 5 (пошта — вул. Хрещатик, 32-а)	30	03.12.2001 р.	30-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8, 11* ,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23; операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро
222	м. Київ, вул. Димитрова, 9-а	53	19.06.2002 р.	53-1	19.06.2002 р.	1,2,3, 4* ,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21; операцію 4 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 5 млн. євро
228	м. Київ, вул. Марини Раскової, 19	—	—	—	—	—
229	м. Київ, вул. Дегтярівська, 48	140	04.10.2001 р.	140-3	29.07.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
231	м. Київ, бул. Верховної Ради, 7	62	03.12.2001 р.	62-2	01.04.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9, 11* ,12,13,14,15,17,18,19,20,21,23
234	м. Київ, Контрактова площа, 4	91	29.12.2001 р.	91-1	29.12.2001 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
239	м. Київ, вул. Героїв Севастополя, 48	117	09.01.2002 р.	117-2	09.06.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23
240	м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	—	—	—	—	—
243	м. Київ, Повіtroфлотський просп., 25	89	03.12.2001 р.	89-2	03.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
245	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	82	11.01.2002 р.	82-1	11.01.2002 р.	1,2,3, 4* ,5,6,7,8,12, 13* , 14* , 15* ,18,19,20,21; див. примітку 4
250	м. Київ, просп. Перемоги, 52/2	81	10.12.2001 р.	81-1	10.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8, 11* ,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23; операцію 11 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 10 млн. євро
255	м. Київ, вул. Тургенєвська, 52/58	103	03.12.2001 р.	103-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
256	м. Київ, Дніпровська Набережна, 13	24	04.12.2001 р.	24-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21
258	м. Київ, вул. Хорива, 11-а	19	14.01.2002 р.	19-1	14.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
260	м. Київ, вул. Пушкінська, 42/4	40	26.10.2001 р.	40-1	26.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,13,14,18,19,20,21
262	м. Київ, вул. Велика Васильківська, 94	108	09.04.2002 р.	108-1	09.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
264	м. Київ, просп. Червонозоряній, 132	171	29.12.2001 р.	171-2	05.04.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
266	м. Київ, бул. Дружби Народів, 38	174	24.09.2001 р.	174-2	11.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
267	м. Київ, Московський проспект, 6	178	03.09.2003 р.	178-1	03.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
268	м. Київ, вул. Велика Васильківська, 34	—	—	—	—	—
269	м. Київ, вул. Ярославі Вал, 14-а	185	21.03.2002 р.	185-1	21.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
271	м. Київ, вул. Комінтерну, 28	190	04.12.2001 р.	190-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,13,14,15,18,19,20,21,22,23
272	м. Київ, вул. Дмитрівська, 18/24	189	04.12.2001 р.	189-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
273	м. Київ, вул. Жилянська, 43	191	03.12.2001 р.	191-1	03.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
274	м. Київ, вул. Димитрова, 16-г	193	04.12.2001 р.	193-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,18,19,20,21
276	м. Київ, вул. Боженка, 86	195	13.10.2003 р.	195-1	13.10.2003 р.	1,2,5,6,7,8,12,15,18,19,20
277	м. Київ, вул. Володимирська, 46	198	05.09.2001 р.	198-1	05.09.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20,22,23
278	м. Київ, вул. Нижньоюрківська, 81 (пошта — вул. Жилянська, 31)	197	19.09.2001 р.	197-1	19.09.2001 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
280	м. Київ, вул. Артема, 103	203	17.02.2003 р.	203-3	26.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
281	м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 93	200	01.10.2002 р.	200-2	17.02.2004 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20,22
282	м. Київ, вул. Печерська, 2/16	201	27.11.2002 р.	201-3	25.11.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,16,17,18,19,20
285	м. Київ, просп. Перемоги, 65	—	—	—	—	—
287	м. Київ, вул. Жилянська, 41-а	206	14.11.2003 р.	206-1	14.11.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20

Примітка 4. Операцію 4 зупинено до встановлення стабільного (щоденно протягом місяця) розміру регулятивного капіталу банку відповідно до спеціальних ліцензійних вимог — еквіваленту 5 млн. євро; зупинено до 01.01.2005 р. операції 13,14,15; обмежено до 01.01.2005 р. у сумі, визначеній рішенням: приймання вкладів (депозитів) від юридичних та фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, у частині відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб як у грошовій одиниці України, так і в іноземній валюті.

96	Товариство з обмеженою відповідальністю "Комерційний банк "Даніель"	ТОВ	24 000 000		27.11.2003 р.	
97	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Столиця"	ТОВ	20 000 000		10.03.2004 р.	
98	Закрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Траст-капітал"	ЗАТ	33 250 000		10.03.2004 р.	
99	Закрите акціонерне товариство "Український банк реконструкції та розвитку"	ЗАТ	32 000 000		19.03.2004 р.	
100	Акціонерний комерційний банк "ФОКАС"	ЗАТ	32 000 000		20.04.2004 р.	
101	Комерційний банк "Українська фінансова група" — товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	19 697 094		23.06.2004 р.	
102	Товариство з обмеженою відповідальністю "Універсальний комерційний банк "Камбіо"	ТОВ	38 000 000		30.06.2004 р.	
Вінницька область						
—	—	—	—	—	—	—
Волинська область						
103(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Західнокомбанк"	ТОВ	24 500 000		11.03.1993 р.	
104(2)	Банк Пекао (Україна) Товариство з обмеженою відповідальністю	ТОВ	33 002 097		28.02.1997 р.	
Дніпропетровська область						
105(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю "Діалогбанк"	ТОВ	45 950 000		04.01.1992 р.	
106(2)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк"	ЗАТ	700 000 000		19.03.1992 р.	
107(3)	Акціонерний комерційний банк "Новий"	ЗАТ	30 000 000		06.04.1992 р.	
108(4)	Відкрите акціонерне товариство "Комерційний банк "Причорномор'я"	ВАТ	28 000 000		21.04.1993 р.	
109(5)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк "Кредит-Дніпро"	ЗАТ	73 705 792		07.07.1993 р.	
110(6)	Закрите акціонерне товариство акціонерний банк "Радабанк"	ЗАТ	20 834 717		03.12.1993 р.	
111(7)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Земельний Капітал"	ТОВ	20 307 708		31.01.1994 р.	
112(8)	Акціонерний комерційний банк "Прем'єрбанк"	ЗАТ	45 000 300		22.06.1994 р.	
113(9)	Закрите акціонерне товариство "Фінансовий Союз Банк"	ЗАТ	35 026 310		23.06.1994 р.	
114(10)	Товариство з обмеженою відповідальністю "КласикБанк"	ТОВ	24 000 000		06.10.1995 р.	
115(11)	Закрите акціонерне товариство Український Банк Міжнародного Співробітництва "Інвест-Кривбас Банк"	ЗАТ	20 141 000		18.10.1996 р.	
116(12)	Закрите акціонерне товариство "Агробанк"	ЗАТ	40 000 000		17.10.2002 р.	
Донецька область						
117(1)	Акціонерний банк "ІКАР-БАНК"	ВАТ	23 000 000		01.10.1991 р.	
118(2)	Відкрите акціонерне товариство Комерційний банк "Південкомбанк"	ВАТ	33 280 000		03.10.1991 р.	
119(3)	Донецький акціонерний банк "Донвуглекомбанк"	ВАТ	2 300 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	01.10.1991 р.	
120(4)	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерно-комерційний банк "Капітал"	ВАТ	29 000 000		31.10.1991 р.	
121(5)	Закрите акціонерне товариство з іноземними інвестиціями та участю українського капіталу "Перший Український Міжнародний банк"	ЗАТ	23 000 000		23.12.1991 р.	
122(6)	Товариство з обмеженою відповідальністю Донецький комерційний біржовий банк "Донбіржбанк"	ТОВ	28 370 800		27.12.1991 р.	
123(7)	Закрите акціонерне товариство "Донгорбанк"	ЗАТ	135 000 000		06.04.1992 р.	
124(8)	Акціонерний банк "Український Бізнес Банк"	ВАТ	27 160 000		19.05.1993 р.	
125(9)	Відкрите акціонерне товариство комерційний банк з іноземним капіталом "Промекономбанк"	ВАТ	27 530 019		25.08.1993 р.	

*Примітка 5. Зупинено до 01.01.2005 р.: операцію 11; надання кредитів, не забезпечених ліквідною заставою майна або майнових прав за коштами, розміщеними на депозитних рахунках банку; активні операції з придбання або врахування цінних паперів; розміщення заочених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик у частині відкриття прямих коррахунків у банках-нерезидентах, залишивши по одному коррахунку в банках-нерезидентах країн СНД, Європи, Америки, крім офшорних зон, у валютах країн місцевонаходження банку-нерезидента; обмежено до 01.01.2005 р.: надання кредитів суб'єктам господарювання та фізичним особам гарантії і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі, обсягами, що фактично склалися за станом на визначену дату; загальний обсяг міжбанківських кредитів і депозитів розміром статутного капіталу банку, встановивши ліміт максимального розміру

БАНКИ УКРАЇНИ

289	м. Київ, вул. Саксаганського, 3, літ. А	210	26.12.2003 р.	210-1	26.12.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20,23
290	м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12-г	212	23.04.2004 р.	212-1	23.04.2004 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14
291	м. Київ, вул. Підвісоцького, 7	211	15.04.2004 р.	211-1	15.04.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
292	м. Київ, вул. Горького, 180 (пошта — просп. Перемоги, 39, під'їзд 1)	—	—	—	—	—
293	м. Київ, бул. Лесі Українки, 30-в	213	24.06.2004 р.	213-1	24.06.2004 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
294	м. Київ, вул. Михайлівська, 18-в	—	—	—	—	—
295	м. Київ, вул. Заньковецької/Станіславського, 3/1	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
153	м. Луцьк, просп. Перемоги, 15	71	19.10.2001 р.	71-1	19.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
265	м. Луцьк, вул. Данила Галицького, 14	176	31.10.2001 р.	176-2	16.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
80	м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 26, позиція 5	196	24.09.2001 р.	196-1	24.09.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
92	м. Дніпропетровськ, Набережна Перемоги, 50	22	04.12.2001 р.	22-2	29.07.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
101	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 93	112	14.12.2001 р.	112-3	16.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
163	м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 33	88	31.05.2002 р.	88-2	16.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
180	м. Дніпропетровськ, вул. Леніна, 17	70	24.12.2002 р.	70-1	24.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
220	м. Дніпропетровськ, просп. Кірова, 46/1	166	24.12.2001 р.	166-2	16.01.2003 р.	1,2,3,5,6,7,12,13,14,15,18,19,20,21; до 01.01.2005 р. окремі операції здійснюються банком відповідно до рішення Комісії ТУ НБУ
236	м. Дніпропетровськ, просп. Пушкіна, 15	113	29.12.2001 р.	113-3	16.01.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
247	м. Дніпропетровськ, вул. Мечникова, 18	160	05.01.2002 р.	160-1	05.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11*,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23; див. примітку 5
248	м. Дніпропетровськ, Набережна ім. В.І.Леніна, 29	208	15.04.2004 р.	208-1	15.04.2004 р.	1,2,3,5,6,7,12,13,14,15,17,18,19,20,21; див. примітку 6
254	м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 39-а	110	31.10.2001 р.	110-3	23.04.2004 р.	1,2,3,5,6,7,12,13,14,18,19,20,21
263	Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Нарвська, 11-а	177	21.03.2002 р.	177-2	05.02.2004 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
283	м. Дніпропетровськ, вул. Курсантська, 24	204	24.12.2002 р.	204-1	24.12.2002 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20
6	м. Донецьк, просп. Ілліча, 100-а	55	03.01.2002 р.	55-2	23.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
12	м. Донецьк, просп. Ватутіна, 33-а	44	17.02.2003 р.	44-2	17.02.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
7	м. Донецьк, вул. Артема, 63	—	—	—	—	—
65	м. Донецьк, вул. Артема, 63	122	29.12.2001 р.	122-2	14.06.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
73	м. Донецьк, вул. Університетська, 2-а	8	04.12.2001 р.	8-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
78	м. Донецьк, просп. Миру, 59	145	04.10.2001 р.	145-3	23.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
99	м. Донецьк, вул. Артема, 38	85	15.03.2002 р.	85-1	15.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,18,19,20,21,22
170	м. Донецьк, вул. Артема, 125	104	10.02.2004 р.	104-1	10.02.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
194	м. Донецьк, просп. Ленінський, 4	182	11.02.2003 р.	182-1	11.02.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,18,19,20,21

кредитів на одного позичальника не більше 10% статутного капіталу банку-контрагента та не більше 10% розміру регулятивного капіталу банку; приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб обсягами, що фактично склалися на визначену дату.

Примітка 6. Зупинено до 01.10.2004 р.: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) фізичних осіб у національній та іноземній валютах; відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них, у частині відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб як у національній, так і в іноземній валютах.

126(10)	Закрите акціонерне товариство комерційний банк "Донкредитінвест"	ЗАТ	86 964 377		24.11.1993 р.
127(11)	Товариство з обмеженою відповідальністю "Банк Перспектива"	ТОВ	32 000 000		28.10.2002 р.
128(12)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "Український фінансовий світ"	ТОВ	38 262 796		12.11.2003 р.
Житомирська область					
—	—	—	—	—	—
Закарпатська область					
129(1)	Закарпатський акціонерний комерційний банк "Лісбанк"	ВАТ	762 823	Банк перебуває у стадії ліквідації	04.10.1991 р.
130(2)	Товариство з Обмеженою Відповідальністю Комерційний банк "Коопінвестбанк"	ТОВ	39 080 000		16.12.1992 р.
Запорізька область					
131(1)	Акціонерний комерційний банк "Індустріалбанк"	ВАТ	96 561 072		16.10.1991 р.
132(2)	Акціонерний банк "АвтоЗАЗбанк"	ВАТ	31 000 000		21.10.1991 р.
133(3)	КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "СЛОВ'ЯНСЬКИЙ"	ВАТ	24 012 787	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.10.1991 р.
134(4)	Акціонерний банк "Муніципальний"	ВАТ	16 700 000		21.10.1991 р.
135(5)	Акціонерний банк "Металург"	ЗАТ	13 250 580		12.07.1993 р.
136(6)	Акціонерне товариство "Наш банк"	ВАТ	22 542 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	17.11.1993 р.
Івано-Франківська область					
137(1)	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Прикарпаття"	ВАТ	16 000 000		22.10.1991 р.
138(2)	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Західбудгазбанк"	ВАТ	9 504 720		22.10.1991 р.
Кіровоградська область					
—	—	—	—	—	—
АР Крим і м. Севастополь					
139(1)	Відкрите акціонерне товариство "Кримський універсальний банк"	ВАТ	18 578 290		08.10.1991 р.
140(2)	Акціонерний банк "Таврика"	ВАТ	51 351 500		24.10.1991 р.
141(3)	Комерційний акціонерний банк "Крим-банк"	ЗАТ	1 067 601	Банк перебуває у стадії ліквідації	25.10.1991 р.
142(4)	Відкрите акціонерне товариство "Об'єднаний комерційний банк"	ВАТ	30 065 640		23.12.1991 р.
143(5)	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ"	ВАТ	25 007 000		22.06.1992 р.
144(6)	Акціонерний Банк "Морський"	ВАТ	16 461 275		17.05.1994 р.
Луганська область					
145(1)	Акціонерний банк "Український комунальний банк"	ВАТ	20 700 000		10.08.1993 р.
146(2)	Товариство з обмеженою відповідальністю "Східно-промисловий комерційний банк"	ТОВ	18 600 000		13.09.1995 р.
Львівська область					
147(1)	Відкрите акціонерне товариство "Електрон Банк"	ВАТ	40 000 000		10.10.1991 р.
148(2)	Відкрите акціонерне товариство "Селянський комерційний банк "Дністер"	ВАТ	37 004 720		14.10.1991 р.
149(3)	Закрите акціонерне товариство Акціонерно-комерційний банк "Львів"	ЗАТ	12 305 338		14.10.1991 р.
150(4)	Комерційний банк "ГАЛС"	ТОВ	604 422	Банк перебуває у стадії ліквідації	14.10.1991 р.
151(5)	Акціонерне товариство "Кредит Банк (Україна)"	ВАТ	143 549 469		31.03.1992 р.
152(6)	Відкрите акціонерне товариство "Банк Універсальний"	ВАТ	55 000 000		20.01.1994 р.
Миколаївська область					
—	—	—	—	—	—
Одеська область					
153(1)	Закрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "Одеса-Банк"	ЗАТ	22 686 000		17.10.1991 р.
154(2)	Акціонерний комерційний банк "ПОРТО-ФРАНКО"	ВАТ	18 213 560		17.10.1991 р.

БАНКИ УКРАЇНИ

	214	м. Донецьк, просп. Титова, 8-б	155	13.12.2001 р.	155-2	06.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,16,18,19,20,21
	284	м. Донецьк, вул. Челюскінців, 202-а	202	06.12.2002 р.	202-1	06.12.2002 р.	1,2,3,5,7,12,13,14,16,18,19,20
	288	м. Донецьк, вул. Куйбишева, 172-а	209	23.12.2003 р.	209-1	23.12.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,14,18,19,20
	—	—	—	—	—	—	—
	14	м. Ужгород, вул. Волошина, 52	—	—	—	—	—
	135	м. Ужгород, вул. Гайди, 10	105	04.10.2001 р.	105-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,12,13,15,18,19,20,21; до 01.01.2005 р. обмежено: операції з кредитування в частині видачі банківських кредитів (крім міжбанківських кредитів), дохідність яких є нижчою, ніж вартість процентних зобов'язань; активні операції в частині максимального розміру виданих кредитів (крім міжбанківських) визначеною сумаю; зупинено до 01.01.2005 р. видачу нових кредитів, що не мають за собою надійної застави
	36	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 39-д	126	04.12.2001 р.	126-2	24.06.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,18,19,20,21
	43	м. Запоріжжя, просп. Леніна, 8	106	29.12.2001 р.	106-1	29.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	44	м. Запоріжжя, вул. Кремлівська, 8	—	—	—	—	—
	45	м. Запоріжжя, вул. 40 років Радянської України, 60-б	84	14.12.2001 р.	84-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	182	м. Запоріжжя, просп. Металургів, 30	69	14.12.2001 р.	69-1	14.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	211	м. Запоріжжя, вул. Добролюбова, 22	—	—	—	—	—
	46	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 7	96	25.12.2001 р.	96-1	25.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	47	м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 93-а	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	19	м. Сімферополь, вул. Сергєєва-Ценського, 21	180	05.05.2003 р.	180-2	11.11.2003 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21
	53	м. Севастополь, вул. Рєпіна, 1	167	04.12.2001 р.	167-2	26.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,18,19,20,21,22,23
	54	м. Сімферополь, вул. Крилова, 37	—	—	—	—	—
	74	м. Сімферополь, вул. К.Лібкнекта, 5	120	26.10.2001 р.	120-1	26.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	118	м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24	164	11.01.2002 р.	164-1	11.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	246	м. Севастополь, вул. Брестська, 18-а	168	14.12.2001 р.	168-2	23.01.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	187	м. Луганськ, вул. В.В.Шевченка, 18-а	149	03.01.2002 р.	149-3	13.02.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
	253	м. Луганськ, вул. Радянська, 83	77	29.12.2001 р.	77-3	16.04.2004 р.	1,2,5,7,12,14,17,18,19,20
	25	м. Львів, вул. Грабовського, 11	31	13.12.2001 р.	31-2	06.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	27	м. Львів, вул. Переяславська, 6-а	94	04.12.2001 р.	94-2	11.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	28	м. Львів, вул. Сербська, 1	54	02.04.2002 р.	54-1	02.04.2002 р.	1,2,5,7,12,13,14,15,18,19,20,21
	30	м. Львів, вул. Зелена, 149-а	—	—	—	—	—
	96	м. Львів, вул. Сахарова, 78	43	17.04.2002 р.	43-1	17.04.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	226	м. Львів, просп. Шевченка, 27	92	04.12.2001 р.	92-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	—	—	—	—	—	—	—
	38	м. Одеса, вул. Княжеська, 32	159	29.12.2001 р.	159-2	16.01.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	39	м. Одеса, вул. Пушкінська, 10	129	03.01.2002 р.	129-1	03.01.2002 р.	1,2,3,4*,5,6,7,8,13,14,15,17,18,19,20,21; операцію 4 зупинено до 01.01.2007 р.

155(3)	Акціонерний комерційний банк "Інвестбанк"	ЗАТ	19 180 000		31.03.1992 р.	
156(4)	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "ФЕБ"	ТОВ	18 000 000		29.01.1993 р.	
157(5)	Комерційний банк товариство з обмеженою відповідальністю "Місто Банк"	ТОВ	37 366 000		23.07.1993 р.	
158(6)	Відкрите акціонерне товариство "МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК"	ВАТ	50 000 000		05.11.1993 р.	
159(7)	Акціонерний банк "Південний"	ЗАТ	124 002 200		03.12.1993 р.	
160(8)	Акціонерний комерційний банк "Фінбанк"	ВАТ	21 550 000		24.12.1993 р.	
161(9)	Акціонерний комерційний банк "ІМЕКСБАНК"	ВАТ	60 000 000		29.03.1994 р.	
162(10)	Товариство з обмеженою відповідальністю комерційний банк "СоцКом Банк"	ТОВ	28 960 000		05.03.2003 р.	
Полтавська область						
163(1)	Полтавський акціонерний банк "Полтава-банк"	ВАТ	20 000 000		16.10.1991 р.	
164(2)	Акціонерний комерційний банк "МТ-Банк"	ВАТ	54 354 020		27.12.1991 р.	
165(3)	Відкрите акціонерне товариство "Акціонерний комерційний банк "АВТОКРАЗБАНК"	ВАТ	45 000 000		07.07.1993 р.	
Рівненська область						
166(1)	Комерційний банк "Княжий"	ТОВ	6 300 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	08.04.1994 р.	
Сумська область						
167(1)	Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "Володимирський"	ТОВ	30 500 000		13.12.2001 р.	
Тернопільська область						
—	—	—	—	—	—	—
Харківська область						
168(1)	Акціонерний комерційний інноваційний банк "УкрСиббанк"	ВАТ	600 000 000		28.10.1991 р.	
169(2)	Відкрите акціонерне товариство "Мегабанк"	ВАТ	34 852 433		28.10.1991 р.	
170(3)	Акціонерний комерційний регіональний банк "Регіон-банк"	ЗАТ	24 670 280		28.10.1991 р.	
171(4)	Відкрите акціонерне товариство РЕАЛ БАНК	ВАТ	27 000 000		29.10.1991 р.	
172(5)	Харківський акціонерний комерційний Земельний банк	ВАТ	27 000 000		29.10.1991 р.	
173(6)	Акціонерний Східно-Український Банк "Грант"	ЗАТ	30 000 000		29.10.1991 р.	
174(7)	Акціонерний комерційний банк "Базис"	ВАТ	22 191 000		15.04.1992 р.	
175(8)	Акціонерний комерційний банк "Меркурій"	ВАТ	29 000 000		18.11.1992 р.	
176(9)	Акціонерний банк "Факторіал-Банк"	ВАТ	57 111 519		01.12.1992 р.	
177(10)	Акціонерний комерційний банк "Європейський"	ВАТ	13 420 940		03.03.1993 р.	
178(11)	Відкрите акціонерне товариство "Інноваційно-промисловий банк"	ВАТ	43 648 000		23.03.1993 р.	
179(12)	Акціонерно-комерційний банк "Золоті ворота"	ВАТ	35 000 000		18.08.1993 р.	
Херсонська область						
—	—	—	—	—	—	—
Хмельницька область						
—	—	—	—	—	—	—
Черкаська область						
—	—	—	—	—	—	—
Чернігівська область						
180(1)	Відкрите акціонерне товариство Акціонерний банк "Приватінвест"	ВАТ	28 000 000		30.10.1991 р.	
181(2)	Відкрите акціонерне товариство "Банк "Демарк"	ВАТ	51 900 000		10.07.1992 р.	
182(3)	Акціонерний комерційний "Євробанк"	ВАТ	6 000 000	Банк перебуває у стадії ліквідації	21.01.1993 р.	
183(4)	Закрите акціонерне товариство "Полікомбанк"	ЗАТ	17 799 000		18.08.1994 р.	
Чернівецька область						
—	—	—	—	—	—	—

БАНКИ УКРАЇНИ

	95	м. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 2-б	98	14.12.2001 р.	98-2	16.01.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	147	м. Одеса, просп. Академіка Глушка, 13	143	24.09.2002 р.	143-2	23.01.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,13,14,18,19,20,21; припинено: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб у частині приймання вкладів (депозитів) від фізичних осіб; здійснення банківських та інших операцій, крім операцій з учасниками банку
	184	м. Одеса, вул. Фонтанська Дорога, 11	194	17.04.2002 р.	194-3	09.01.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,16,18,19,20,21,22,23
	207	Одеська обл., м. Іллічівськ, вул. Леніна, 28	66	08.05.2003 р.	66-2	15.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	218	м. Одеса, провулок Сабанський, 2	65	04.11.2002 р.	65-1	04.11.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	223	м. Одеса, вул. Белінського, 16	121	03.01.2002 р.	121-3	22.10.2003 р.	1,2,3,5,6,7,13,14,15,18,19,20,21
	241	м. Одеса, просп. Т.Шевченка, 8-а	157	10.12.2001 р.	157-2	03.10.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	286	м. Одеса, вул. Заньковецька, 7	205	20.05.2003 р.	205-2	25.02.2004 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,18,19,20
	37	м. Полтава, вул. Паризької Комуни, 40-а	73	04.12.2001 р.	73-1	04.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	77	Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Леніна, 18/14	142	24.12.2001 р.	142-2	29.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	179	Полтавська обл., м. Кременчук, вул. Київська, 8	147	04.10.2001 р.	147-1	04.10.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22
	242	м. Рівне, вул. Кавказька, 9	—	—	—	—	—
	279	м. Суми, пл. Незалежності, 10	199	29.01.2002 р.	199-3	07.06.2004 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,16,18,19,20,22
	—	—	—	—	—	—	—
	57	м. Харків, просп. Московський, 60	75	24.12.2001 р.	75-2	19.11.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	58	м. Харків, вул. Артема, 30	163	29.12.2001 р.	163-3	04.07.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	59	м. Харків, вул. Дарвіна, 4	32	05.01.2002 р.	32-1	05.01.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,11*,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23; операція 11 зупинено до 01.01.2005 р.
	60	м. Харків, просп. Леніна, 60-а	20	10.07.2002 р.	20-2	06.12.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21; обмежено 1Л у частині вкладів (депозитів) фізичних осіб без права збільшення обсягів зачутчених коштів до 01.12.2005 р.
	61	м. Харків, вул. Чернишевська, 4	49	14.12.2001 р.	49-2	26.09.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	62	м. Харків, вул. Данилевського, 19	6	04.12.2001 р.	6-3	07.11.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,18,19,20,21
	103	м. Харків, вул. Сумська, 88 (пошта — вул. Мар'яненка, 4)	34	14.12.2001 р.	34-3	25.06.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	129	м. Харків, вул. Полтавський Шлях, 123	165	14.12.2001 р.	165-2	24.12.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21,22
	131	м. Харків, вул. Римарська, 32	37	04.12.2001 р.	37-2	23.08.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	152	м. Харків, Червоношкільна Набережна, 24	90	25.12.2001 р.	90-1	25.12.2001 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,18,19,20,21
	156	м. Харків, вул. Клочківська, 3	68	04.08.2003 р.	68-1	04.08.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	193	м. Харків, просп. Леніна, 36	83	24.12.2001 р.	83-2	15.03.2002 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—
	64	м. Чернігів, вул. Преображенська, 2	133	05.06.2002 р.	133-3	21.03.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23
	122	м. Чернігів, вул. Комсомольська, 28	47	28.12.2002 р.	47-2	11.04.2003 р.	1,2,3,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22,23
	145	м. Чернігів, вул. Леніна, 32	—	—	—	—	—
	249	м. Чернігів, вул. Київська, 3	152	24.05.2002 р.	152-2	23.01.2003 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21
	—	—	—	—	—	—	—

Нумерація операцій, на які Національний банк України надає банкам банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій

Для зручності користування списком банків та переліком операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл НБУ на здійснення операцій, пропонуємо таку їх нумерацію:

Банківські операції, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії:

1Л — приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;

2Л — відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;

3Л — розміщення заличених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Операції та угоди, які банки мають право здійснювати за наявності банківської ліцензії без отримання письмового дозволу:

1Н — надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;

2Н — придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та приймання платежів (факторинг);

3Н — лізинг;

4Н — послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей і документів;

5Н — випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;

6Н — випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток;

7Н — надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

Операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу Національного банку України:

Операції з валютними цінностями:

1. Неторговельні операції з валютними цінностями.
2. Ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України.

3. Ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті.

4. Ведення кореспондентських рахунків банків (нере-

зидентів) у грошовій одиниці України.

5. Відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними.

6. Відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними.

7. Залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України.

8. Залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках.

9. Операції з банківськими металами на валютному ринку України.

10. Операції з банківськими металами на міжнародних ринках.

11. Інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках.

12. Емісія власних цінних паперів.

13. Організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів.

14. Здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг).

15. Здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб.

16. Здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї.

17. Перевезення валютних цінностей та інкасація коштів.

Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:

18. З інструментами грошового ринку.

19. З інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках.

20. З фінансовими ф'ючерсами та опціонами.

21. Довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами.

Депозитарна діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів:

22. Депозитарна діяльність зберігача цінних паперів.

23. Діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Банки, вилучені з Державного реєстру банків України (24.06.1992 р. – 01.07.2004 р.)

За станом на 1 липня 2004 р.

№ п/п	Назва банку ¹	№ реєстрації банку	Дата закриття банку	Підстава для закриття банку
1	"ПІВДЕННА УКРАЇНА"	102	24.06.1992 р.	Реєстрацію анульовано
2	"ДИСКОНТ"	116	27.11.1992 р.	Перетворено на філію банку "ІНКО"
3	"ЕКОНОМІКА"	119	21.12.1992 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
4	"ЯНТАР"	106	05.03.1993 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
5	"САМАРА-АГРО"	72	14.07.1993 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНА"
6	"ЗАХІДКООПБАНК"	48	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
7	"АГРОПОСТАЧБАНК"	109	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
8	"АГРОПРОГРЕС"	121	27.09.1993 р.	Постанова Правління НБУ від 27.09.1993 р. № 80
9	"ПАРТНЕР"	90	29.12.1993 р.	Перетворено на філію банку "ІНКО"
10	"СУМИ-БАНК"	143	05.01.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 05.01.1994 р. № 3
11	"ПРИКАРПАТОРГБАНК"	117	21.01.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСПІЛКА"
12	"ЕКОМЕДБАНК"	130	02.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 02.02.1994 р. № 19
13	"БЛАГОБАНК"	196	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 26
14	"НИВА"	137	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 27
15	"УНІВЕРСАЛБАНК"	136	08.02.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 08.02.1994 р. № 28
16	"ДОНБАС"	66	09.06.1994 р.	Постанова Правління НБУ від 09.06.1994 р. № 111
17	"КОЛОС"	111	30.06.1994 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
18	"ПЕРСПЕКТИВА"	35	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКРІНБАНК"
19	"РІВНЕСПОЖИВСПІЛКА"	200	11.07.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСПІЛКА"
20	"АВУАР"	150	09.08.1994 р.	Перетворено на філію банку "УКРІНБАНК"
21	"ЕЛБІМБАНК"	230	26.01.1995 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
22	КБ "ХЕРСОНІНВЕСТБАНК"	173	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК"
23	КБ "ВОРСКЛА"	224	27.05.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКРОСЦБАНК"
24	"ДНІПРОБАНК"	49	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
25	"ЛЬВІВ-ВЕСТ"	76	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "ЕЛЕКТРОН"
26	"ОЛЕВСЬКИЙ"	112	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "АВАЛЬ"
27	"БУККООПБАНК"	185	09.07.1996 р.	Перетворено на філію банку "УКООПСПІЛКА"
28	"ЄДНІСТЬ"	191	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ від 09.07.1996 р. № 82
29	"ЕВІС"	237	09.07.1996 р.	Постанова Правління НБУ від 09.07.1996 р. № 82
30	АКБ "ПРУТ і К"	100	12.12.1996 р.	Перетворено на філію банку "ЗУКЕ"
31	АКБ "КОНГРЕС"	176	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.12.1996 р. № 187
32	КБ "ПРОМІНЬ"	56	26.12.1996 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.12.1996 р. № 188
33	КБ "ХЕРСОН"	98	30.01.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.01.1997 р. № 20
34	АБ "ВУГЛЕПРОГРЕСБАНК"	50	27.02.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.02.1997 р. № 28
35	КБ "КООПЕРАТОР"	174	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. № 54
36	КБ "ЕНЕРГІЯ"	107	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. № 55
37	АБ "ХАРКІВЛЕНБАНК"	55	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. № 56
38	КБ "ВІННИЦЯ"	42	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. № 57
39	АКБ "ЛЕТПРОДБАНК"	141	27.03.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.1997 р. № 58
40	АКБ "ХАРКІВ"	126	24.04.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.04.1997 р. № 95
41	АКБ "ДНІПРОСЕРВІСБАНК"	113	03.07.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 03.07.1997 р. № 135
42	АКБ "ЄВРОЦЕНТР"	178	30.10.1997 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.10.1997 р. № 261
43	АКБ "ДНІПРО"	13	06.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 06.03.1998 р. № 306
44	АКБ "РОСЬ"	85	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.03.1998 р. № 325
45	КБ "ПАРИТЕТ"	146	13.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.03.1998 р. № 326
46	КБ "ФДС"	244	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.03.1998 р. № 345
47	КБ "ГЕОБАНК"	140	26.03.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.03.1998 р. № 347
48	АБ "МОНОЛІТБАНК"	233	16.04.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.04.1998 р. № 365
49	АБ "ЕКОНОМБАНК"	34	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.06.1998 р. № 393
50	АБ "ЄВРОМЕТАЛБАНК"	208	25.06.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.06.1998 р. № 394
51	АКБ "ФІАТБАНК"	97	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1998 р. № 400
52	КБ "ДНІСТЕР-БАНК"	32	30.07.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1998 р. № 401
53	АБ "ТЕРНОПІЛЬ-КРЕДИТ"	41	05.08.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 05.08.1998 р. № 402
54	КБ "КОНТИНЕНТ"	88	25.09.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.09.1998 р. № 417
55	АБ "ЮНІВЕРС"	162	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.11.1998 р. № 437
56	АБ "ІНТРАСТБАНК"	154	27.11.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.11.1998 р. № 438
57	АКБ "СТРИЖЕНЬ"	209	18.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 18.12.1998 р. № 449

¹ Назви банків подано за орфографією реєстраційних записів.

58	АКБ "СЕРВІС"	186	31.12.1998 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.12.1998 р. №450
59	КБ "САНА"	91	29.01.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.01.1999 р. №455
60	КБ "УКРУНІВЕРСАЛБАНК"	213	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.1999 р. №474
61	КБ "АЛЕКС"	123	01.04.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.04.1999 р. №481
62	АБ "ВІКТОРІЯ"	40	17.05.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.05.1999 р. №489
63	АБ "АРМАНД"	206	14.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 14.06.1999 р. №509
64	АБ "РЕЗІДЕНТ"	70	30.06.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.06.1999 р. №512
65	АКБ "ГАЛИЦЬКИЙ"	31	30.07.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.07.1999 р. №528
66	АБ "ТРАСТ"	159	30.08.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.08.1999 р. №559
67	АБ "ТЕРНАВА"	235	30.09.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 30.09.1999 р. №576
68	АБ "АНТЕК"	104	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.10.1999 р. №579
69	АБ "ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	232	22.10.1999 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.10.1999 р. №580
70	АКБ "БУДМБАНК"	10	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.02.2000 р. №39
71	АБ "ПОДІЛЯ"	151	08.02.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.02.2000 р. №40
72	АКБ "АРКАДІЯ"	192	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.03.2000 р. №70
73	АКБ "УКРНАФТОГАЗБАНК"	26	22.03.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.03.2000 р. №71
74	АБ "ЛІКО"	201	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.05.2000 р. №130
75	АКБ "НЕЗАЛЕЖНІСТЬ"	181	04.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.05.2000 р. №131
76	КБ "ЧЕРКАСИ"	188	16.05.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 16.05.2000 р. №133
77	АКБ "БНП-ДРЕЗДНЕР БАНК (УКРАЇНА)"	275	04.08.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.08.2000 р. №228
78	АБ "ІНВЕСТ-БАНК УКРАЇНА"	190	08.12.2000 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 08.12.2000 р. №347
79	АБ "ЛІГА"	134	27.03.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 27.03.2001 р. №65
80	КІЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ АКБ	33	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №120
81	АКБ "СЛОБОДЖАНЦІНА"	84	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №121
82	АКБ "ТАВРІЯ"	51	07.06.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 07.06.2001 р. №122
83	КБ "ПОЛІС"	203	29.08.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.08.2001 р. №204
84	АК "ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	87	29.08.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 29.08.2001 р. №205
85	АКЦІОНЕРНО-КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК ІНВЕСТУВАННЯ ПРОГРАМ РЕКОНСТРУКЦІЇ І РОЗВИТКУ "ЗАВОДБАНК"	251	31.10.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.10.2001 р. №308
86	ІКАБ "ЕРА"	144	19.11.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.11.2001 р. №339
87	"КІЇВСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	257	19.11.2001 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.11.2001 р. №340
88	АБ "ЛАНБАНК"	197	11.02.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 11.02.2002 р. №30
89	КБ "ЗОРЯ"	115	13.02.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 13.02.2002 р. №41
90	МАКІЇВСЬКИЙ АКБ "ШАХТЕКОНОМБАНК"	8	21.03.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 21.03.2002 р. №68
91	АКБ "АЗОВ-БАНК"	67	22.04.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.04.2002 р. №101
92	АБ "ОБОЛОНЬ"	227	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №194
93	АК "ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК"	155	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №195
94	МІЖНАРОДНИЙ АКБ "ХРИСТИЯНСЬКИЙ БАНК"	160	01.08.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 01.08.2002 р. №196
95	КБ "КРИМ ЮРТ"	225	24.09.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.09.2002 р. №244
96	АКБ "НАРОДНИЙ БАНК"	15	24.09.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 24.09.2002 р. №245
97	АБ "ЕТАЛОН"	252	28.11.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 28.11.2002 р. №283
98	ІПОТЕЧНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК	189	04.12.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 04.12.2002 р. №290
99	АБ "КРИМКРЕДИТ"	86	10.12.2002 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 10.12.2002 р. №306
100	КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "АМАСКО"	161	25.02.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 25.02.2003 р. №56
101	АКЦІОНЕРНИЙ БАНК "АБСОЛЮТ"	215	15.04.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 15.04.2003 р. №84
102	АКЦІОНЕРНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ СЕЛЯНСЬКИЙ БАНК "АГРОІНВЕСТ"	132	18.04.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 18.04.2003 р. №90
103	КРИМСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ЦЕРКОВНИЙ БАНК "ККЦБ"	108	26.05.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 26.05.2003 р. №105
104	АЗОВО-ЧОРНОМОРСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "АЗЧЕРКОМБАНК"	52	12.06.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 12.06.2003 р. №123
105	ЗАКРІПЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ІННОВАЦІЙНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК"	270	17.07.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 17.07.2003 р. №150
106	АКЦІОНЕРНО-КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ЯЛТАБАНК"	261	23.07.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 23.07.2003 р. №155
107	КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "КОНТАКТ БАНК"	238	31.07.2003 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 31.07.2003 р. №191
108	МИКОЛАЇВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АКЦІОНЕРНИЙ БАНК РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ І СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ (МИККОМБАНК)	105	19.02.2004 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 19.02.2004 р. №37
109	АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ІНТЕРКОНТБАНК"	71	23.04.2004 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 23.04.2004 р. №83

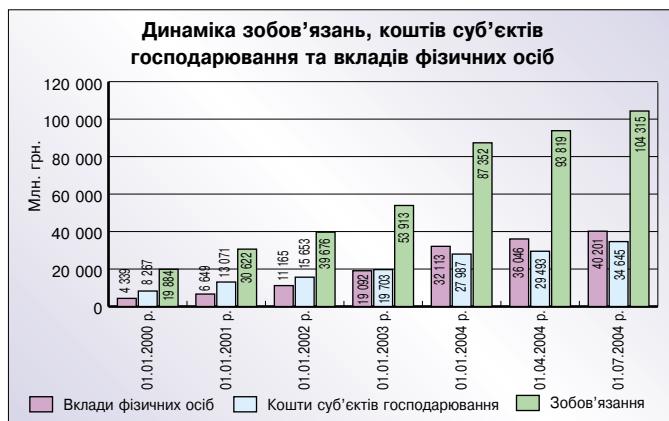
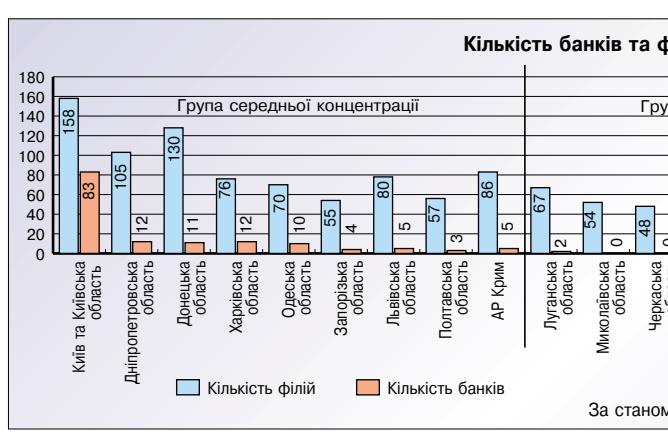
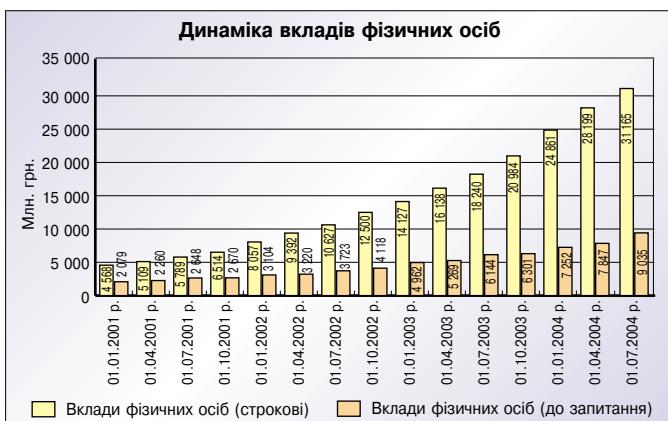
На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

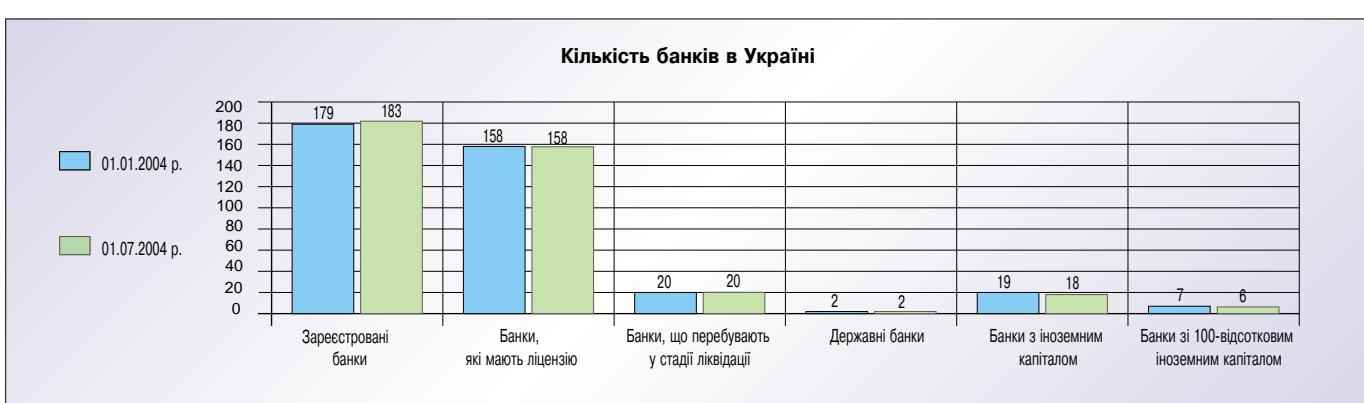
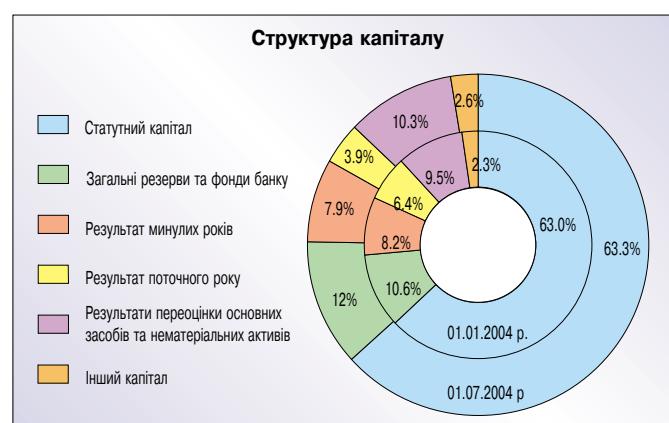
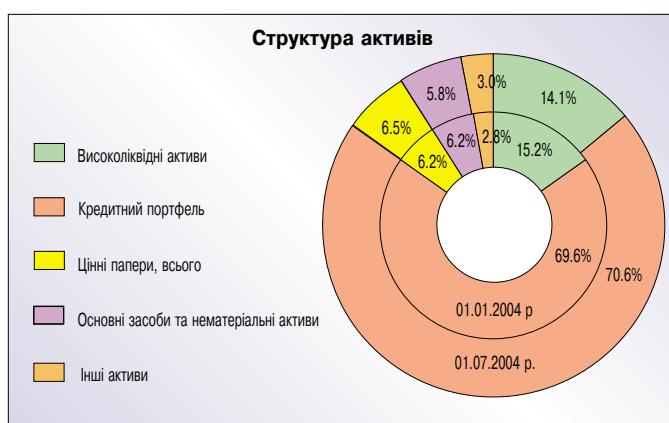
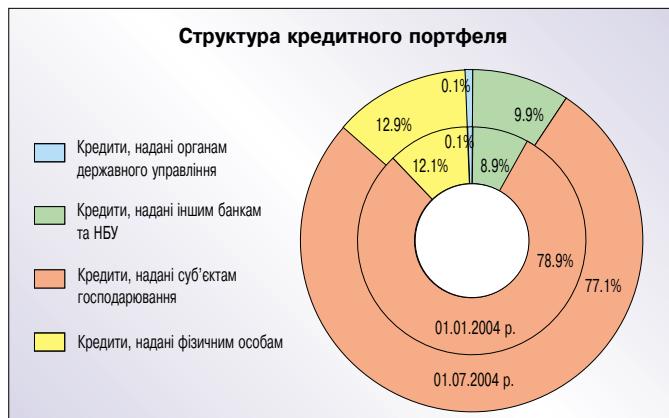
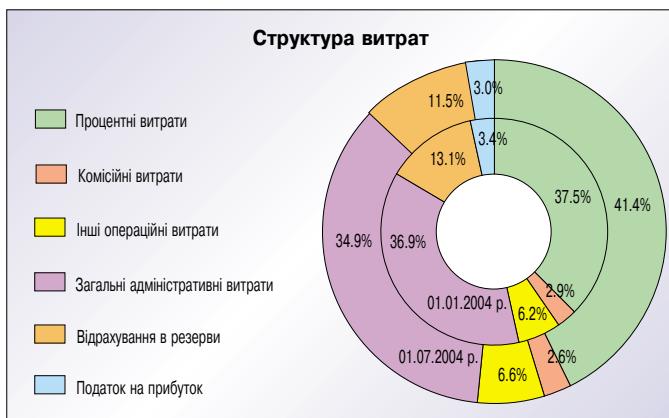
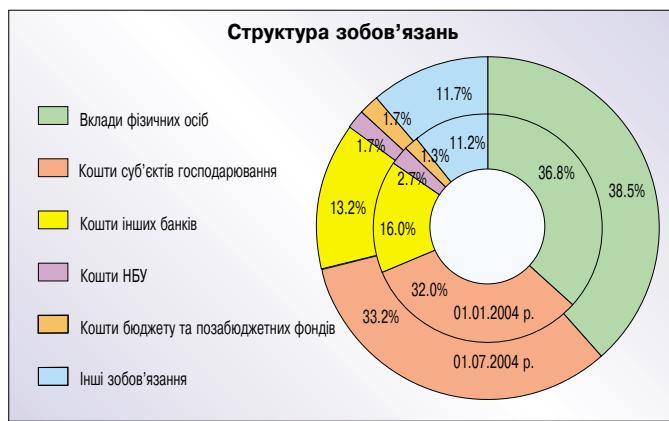
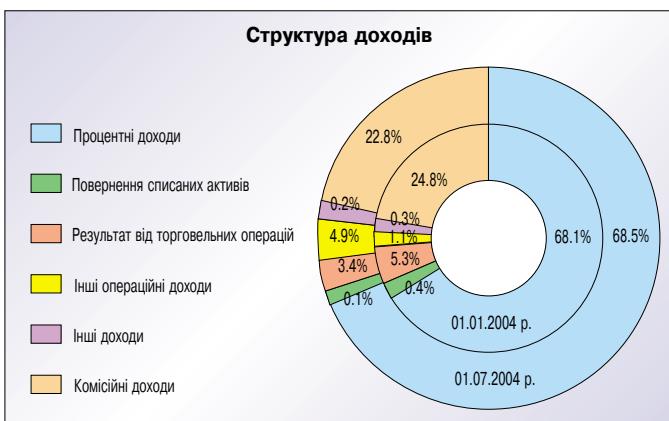
Основні показники діяльності банків України на 1 липня 2004 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2001 р.	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.07. 2004 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	195	189	182	179	183
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	9	12	8	2
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	38	35	24	20	20
4	Кількість діючих банків	153	152	157	158	158
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	22	21	20	19	18
4.1.1	У тому числі з 100-відсотковим іноземним капіталом	7	6	7	7	6
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	13.3	12.5	13.7	11.3	10.9
Активи, млн. грн.						
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	39 866	50 785	67 774	105 539	125 437
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	37 129	47 591	63 896	100 234	119 432
2	Високоліквідні активи	8 270	7 744	9 043	16 043	17 713
3	Кредитний портфель	23 637	32 097	46 736	73 442	88 573
3.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	18 216	26 564	38 189	57 957	68 251
3.2	кредити, надані фізичним особам	941	1 373	3 255	8 879	11 469
4	Довгострокові кредити	3 309	5 683	10 690	28 136	37 300
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	2 761	5 125	9 698	23 239	29 583
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2 679	1 863	2 113	2 500	2 634
6	Вкладення в цінні папери	2 175	4 390	4 402	6 534	8 202
7	Резерви за активними операціями банків	2 737	3 194	3 905	5 355	6 072
Відсоток виконання формування резерву		61.5	85.4	93.3	98.2	99.1
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 336	2 963	3 575	4 631	5 270
Пасиви, млн. грн.						
1	Пасиви, всього	37 129	47 591	63 896	100 234	119 432
2	Балансовий капітал	6 507	7 915	9 983	12 882	15 117
2.1	У тому числі: статутний капітал	3 671	4 573	5 998	8 116	9 567
2.2	частка капіталу в пасивах (капіталоємність)	17.5	16.6	15.6	12.9	12.7
3	Зобов'язання банків	30 622	39 676	53 913	87 352	104 315
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	13 071	15 653	19 703	27 987	34 645
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	2 867	4 698	6 161	10 391	11 403
3.2	Вклади фізичних осіб;	6 649	11 165	19 092	32 113	40 201
3.2.1	із них строкові вклади фізичних осіб	4 569	8 060	14 128	24 861	31 165
Довідково						
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	5 148	8 025	10 099	13 274	15 798
2	Адекватність регулятивного капіталу (Н2)	15.53	20.69	18.01	15.11	15.19
3	Доходи, млн. грн.	7 446	8 583	10 470	13 949	8 824
4	Витрати, млн. грн.	7 476	8 051	9 785	13 122	8 233
5	Результат діяльності, млн. грн.	-30	532	685	827	591
6	Рентабельність активів, %	-0.09	1.27	1.27	1.04	1.11
7	Рентабельність капіталу, %	-0.45	7.50	7.97	7.61	8.65
8	Чиста процентна маржа, %	6.31	6.94	6.00	5.78	4.92

Матеріал надано управлінням аналізу звітності та оперативного моніторингу департаменту методології та планування банківського нагляду НБУ.

Динаміка фінансового стану банків України на 1 липня 2004 року

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками управління звітності та оперативного моніторингу департаменту методології та планування банківського нагляду НБУ.

Спеціально для "Вісника НБУ" /

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у червні 2004 року

Розміри діючої облікової ставки Національного банку України в 2000 – 2004 р.

Відсотки річні

Дата введення у дію	Розмір діючої облікової ставки
15.08.2000 р.	27.0
10.03.2001 р.	25.0
07.04.2001 р.	21.0
11.06.2001 р.	19.0
09.08.2001 р.	17.0
10.09.2001 р.	15.0
10.12.2001 р.	12.5
11.03.2002 р.	11.5
04.04.2002 р.	10.0
05.07.2002 р.	8.0
05.12.2002 р.	7.0
09.06.2004 р.	7.5

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України банків у червні 2004 р.

Відсотки

Показники	2004 р.	У тому числі за червень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування банків, усього	100	100
У тому числі через:		
– кредити "овернайт" через постійно діючу лінію рефінансування	51.9	52.0
– кредити рефінансування через тендер	21.1	47.9
– операції РЕПО	0.1	0.1
– довгострокове кредитування інвестиційних програм	26.9	—
– інші механізми	—	—

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими банкам України у червні 2004 р.

Відсотки

Показники	2004 р.	У тому числі за червень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, всього	8.4	10.4
У тому числі за:		
– кредитами "овернайт" через постійно діючу лінію рефінансування	8.7	10.2
– кредитами рефінансування через тендер	9.5	10.7
– операціями РЕПО	9.1	10.0
– довгостроковим кредитуванням інвестиційних програм	7.0	—
– іншими механізмами	—	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті в червні 2004 р.*

Відсотки річні

Показники	Червень 2004 р.
На міжбанківському ринку:	
за кредитами, наданими іншим банкам	3.42
за кредитами, отриманими від інших банків	3.40
за депозитами, розміщеними в інших банках	6.60
за депозитами, залученими від інших банків	7.43
На небанківському ринку:	
за кредитами**	16.63
за депозитами	9.85

* За щоденною звітністю банків.

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у січні – червні 2004 р.*

Агрегати грошової маси	01.01.2004 р.	01.02.2004 р.	01.03.2004 р.	01.04.2004 р.	01.05.2004 р.	01.06.2004 р.	01.07.2004 р.
Готівка. Гроші поза банками							
M0, % до початку року	100.0	95.1	98.6	101.4	108.2	108.1	111.4
M0 + переказні кошти в національній валюті							
M1, % до початку року	100.0	94.3	96.6	103.4	107.8	109.5	118.0
M1 + переказні кошти в іноземній валюті та інші кошти							
M2, % до початку року	100.0	97.6	101.0	106.4	110.4	115.1	119.8
M2 + цінні папери власного боргу банків							
M3, % до початку року	100.0	97.5	101.1	106.4	110.6	115.1	119.9

* Агрегати грошової маси перераховано за новою методологією.

Примітка. Ломбардна ставка Національного банку України відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і починаючи з 9 квітня 2001 р. визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно.

Норму формування банками обов'язкових резервів диференційовано з 10 грудня 2001 р. залежно від виду залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 2 за 2002 р.). Інформацію про внесення змін у нормативи формування банками обов'язкових резервів залежно від виду та строку депозиту опубліковано у "Віснику НБУ", №№ 3, 5 і 6 за 2002 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

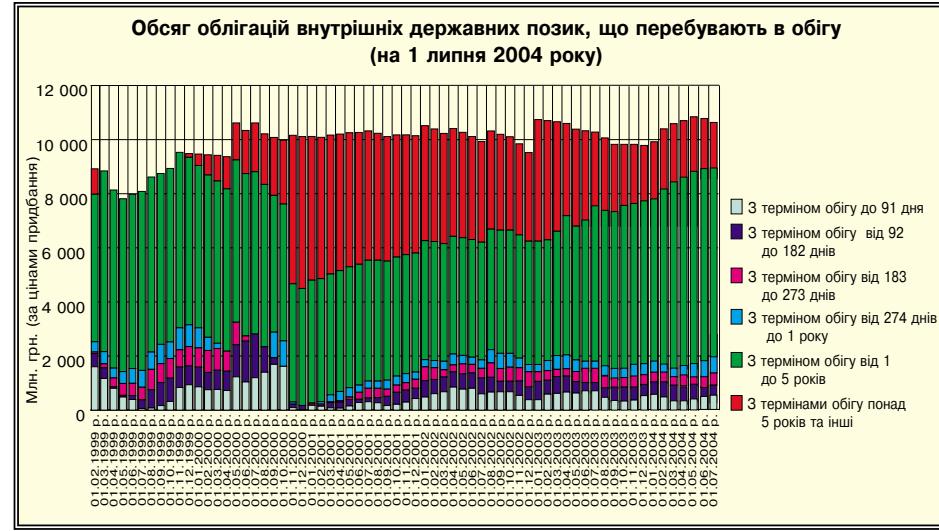
Ринок державних цінних паперів України у червні 2004 року

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик у червні 2004 року*										
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція				Результати				
		Встановлені обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Встановлений рівень дохідності облігацій, %	Середньозважений рівень дохідності облігацій, %	
73	02.06.2004 р.	20 000	1 000	—	25.05.2005 р.	10 000	9 144.80	9.43	9.43	
74	02.06.2004 р.	—	1 000	—	30.11.2005 р.	—	—	—	—	
75	02.06.2004 р.	—	1 000	—	31.05.2006 р.	—	—	—	—	
76	02.06.2004 р.	—	1 000	29.25	30.05.2007 р.	150 000	149 506.50	11.70	11.70	
77	09.06.2004 р.	20 000	1 000	—	01.06.2005 р.	20 000	18 278.75	9.49	9.49	
78	09.06.2004 р.	—	1 000	28.00	07.12.2005 р.	67 050	66 934.67	11.20	11.20	
79	09.06.2004 р.	—	1 000	—	07.06.2006 р.	—	—	—	—	
80	09.06.2004 р.	—	1 000	25.00	06.06.2007 р.	232 000	221 397.60	11.70	11.70	
81	16.06.2004 р.	20 000	1 000	—	08.06.2005 р.	—	—	—	—	
82	16.06.2004 р.	—	1 000	28.00	14.12.2005 р.	25 000	24 957.00	11.20	11.20	
83	16.06.2004 р.	—	1 000	28.50	14.06.2006 р.	10 000	9 977.30	11.40	11.40	
84	16.06.2004 р.	—	1 000	29.25	13.06.2007 р.	200 000	199 342.00	11.70	11.70	
85	23.06.2004 р.	20 000	1 000	—	15.06.2005 р.	—	—	—	—	
86	23.06.2004 р.	—	1 000	28.00	21.12.2005 р.	3 500	3 493.98	11.20	11.20	
87	23.06.2004 р.	—	1 000	—	21.06.2006 р.	—	—	—	—	
88	23.06.2004 р.	—	1 000	—	20.06.2007 р.	—	—	—	—	
89	30.06.2004 р.	20 000	1 000	—	22.06.2005 р.	14 000	12 806.22	9.40	9.40	
90	30.06.2004 р.	—	1 000	28.00	28.12.2005 р.	53 050	52 958.75	11.20	11.20	
91	30.06.2004 р.	—	1 000	28.50	28.06.2006 р.	5 000	4 988.65	11.40	11.40	
92	30.06.2004 р.	—	1 000	29.25	27.06.2007 р.	30 000	29 901.30	11.70	11.70	
Разом		X	X	X		819 600	803 687.53	X	X	

* Без урахування облігацій внутрішніх державних позик, емітованих Міністерством фінансів України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.2003 р. № 2014 з метою погашення простроченої бюджетної заборгованості з ПДВ.

Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень — червень 2004 року* За станом на 01.07.2004 р.		
Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до держбюджету, тис. грн.
Січень	72 150	71 722.38
Лютий	131 500	132 877.86
Березень	183 410	180 202.37
I квартал	387 060	384 802.61
Квітень	183 000	178 745.88
Травень	109 000	101 104.50
Червень	819 600	803 687.53
II квартал	1 111 600	1 083 537.90
I півріччя	1 498 660	1 468 340.51
Липень	0	0.00
Серпень	0	0.00
Вересень	0	0.00
III квартал	0	0.00
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	1 498 660	1 468 340.51

* Без урахування облігацій внутрішніх державних позик, емітованих Міністерством фінансів України відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.2003 р. № 2014 з метою погашення простроченої бюджетної заборгованості з ПДВ.

АННОТАЦИИ

Сергей Тигипко. Система гарантирования вкладов в Украине: современное состояние и перспективные направления развития.

Рассмотрены задачи банковского сектора в развитии сберегательного дела в Украине, пути усовершенствования системы гарантирования вкладов физических лиц.

Людмила Примостка, Елена Береславская. Роль и функции срочного рынка в экономической системе.

Проанализированы функции рынка деривативов и их роль в развитии фондового рынка Украины.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в июне 2004 года.

Учетная ставка НБУ, механизмы и объемы рефинансирования Национальным банком Украины банков, средние процентные ставки НБУ и банков, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.07.2004 г.

Анатолий Гальчинский. Макроэкономические и монетарные предпосылки политики роста.

Очерчены проблемы текущей денежно-кредитной политики и возможные пути их решения. Особое внимание удалено рискам, усиливающимся в экономике, и вопросам курсообразования гривни.

Марк Меламед. Валовый внутренний продукт Украины в геоэкономической среде.

Обобщаются теоретические основы использования паритета покупательной способности как критерия оценки производственного потенциала страны в мировых ценах, излагается авторская точка зрения относительно паритетных координат курсовой политики и мониторинга структурно-ценовой пропорциональности.

Юрий Шамшетдинов. Приоритеты валютно-курсовой политики Национального банка Украины.

Рассмотрены особенности и риски валютно-курсовой политики НБУ.

Татьяна Вахненко. Определяющие факторы формирования обменных курсов.

Показано, что средне- и долгосрочная динамика реального обменного курса в большей степени определяется структурными, а краткосрочная — монетарными факторами.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за июнь 2004 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за июнь 2004 года).

Тарас Ткачук. Децентрализованный государственный заем как приоритетный источник финансирования нужд регионов.

Изложены правовые основы бюджетных полномочий, в частности децентрализованного государственного займа, освещены мировой опыт и перспективы развития рынка государственных долговых обязательств.

Золотовалютный рубикон.

Информация о пресс-конференции, проходившей в Национальном банке Украины 12 июля 2004 года и посвященной итогам деятельности банковской системы страны в первом полугодии 2004 года.

Валерий Тычина, Оксана Заднепровская. Внедрение системы управления рисками в банке.

Изложены основные организационные и методологические подходы к созданию системы управления рисками банковского учреждения, определены главные составляющие элементы этой системы, отражено взаимодействие функциональных подразделений и профильных комитетов банка по обеспечению деятельности в рамках допустимого риска.

Официальный список банков Украины, включенных в Государственный реестр банков, и перечень операций, на осуществление которых банки полу-

чили банковскую лицензию и письменное разрешение Национального банка Украины на осуществление операций.

Список содержит основные данные о банках — официальное название, вид собственности, уставной капитал, юридический адрес, даты регистрации и получения лицензии НБУ, перечень операций, на осуществление которых банки получили письменное разрешение НБУ, указаны также предпринятые по состоянию на 01.07.2004 г. меры воздействия по отношению к отдельным банкам.

Нумерация операций, на которые Национальный банк Украины предоставляет банкам банковскую лицензию и письменное разрешение на осуществление операций.

Банки, исключенные из Государственного реестра банков Украины (24.06.1992 г. — 01.07.2004 г.).

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 июля 2004 года.

Динамика финансового состояния банков Украины на 1 июля 2004 года.

Аналитические материалы в форме графиков, характеризующие финансовое состояние банковской системы Украины по основным показателям активов и пассивов банков.

Людмила Снигурская. Особенности учета операций НБУ по предоставлению и обслуживанию кредитов с дисконтом.

Комментарий к изменениям, внесенным в План счетов бухгалтерского учета НБУ в связи с учетом кредитов, предоставленных с дисконтом.

Татьяна Добко. Крупнейшая библиотека Украины: новые поступления.

Аннотации новых книжных поступлений Национальной библиотеки Украины имени В.И.Вернадского по вопросам банковской и финансовой деятельности.

Павел Гай-Нижник. Константин Клепачевский — последний директор Украинского государственного банка.

Обзор деятельности Константина Клепачевского на посту директора Украинского государственного банка и в эмиграции.

Зоряна Комаринская. Штрихи к развитию Райффайзенбанка в Украине.

Автор исследует историю Райффайзенбанка со временем возникновения его первых кредитных товариществ в Европе до сегодняшних дней, освещает его деятельность в Украине.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в июне 2004 года.

Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в июне 2004 года.

Объявлен победитель первого всеукраинского конкурса детского рисунка "VISA: олимпийские фантазии".

Информация о подведении итогов конкурса, организаторами которого стали международная платежная система VISA и Приватбанк.

О выпуске в обращение памятной монеты "Золоті ворота".

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 100 гривень, посвященной уникальному фортификационному сооружению Киевской Руси — Золотым воротам города Киева. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты "350 років Харкову".

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 5 гривень, посвященной 350-летию города Харькова. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты "Олександр Довженко".

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 2 гривни, посвященной 110-летию со дня рождения основателя украинской национальной школы кинематографии, писателя, художника Александра Петровича Довженко (1894—1956). Фотоизображение аверса и реверса монеты.

ANNOTATIONS

Sergiy Tigipko. *Deposit guarantee system in Ukraine: current state and prospects for development.*

Considered are the aims of the banking sector in the development of savings in Ukraine and ways of improvement of the natural persons' deposits guarantee system.

Liudmyla Prymostka, Olena Bereslavská. *Role and functions of a derivative market in the economy.*

Discussed are the functions of a derivative market and the role of derivative instruments in the development of the stock market of Ukraine.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in June 2004.

NBU discount rate, NBU refinancing mechanisms and volumes for banks, average interest rates of the NBU and other banks, dynamics of money supply growth as of 1 July 2004.

Anatolii Halychynskyi. *Macroeconomic and monetary prerequisites of economic growth.*

The author considers problems of the current monetary policy and possible ways of their solution placing special emphasis on risks and on setting of the exchange rate of hryvnia.

Mark Melamed. *The GDP of Ukraine against the background of world economy.*

Summarized is the theoretical substantiation of purchasing capacity parity as a criterion for assessment of the country's manufacturing potential at the world prices. Elucidated is the author's standpoint regarding the parity coordinates for the exchange rate policy and monitoring of price structure proportionality.

Yuriy Shamshetdinov. *Priorities of NBU exchange rate policy.*

Considered are peculiarities and risks of the exchange rate policy of the National Bank of Ukraine.

Tetiana Vakhnenko. *Factors determined formation of exchange rates.*

The author shows that medium- and long-term dynamics of the real exchange rate is chiefly determined by structural factors, whereas the short-term dynamics is determined by monetary ones.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in June 2004).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in June 2004).

Taras Tkachuk. *Decentralized government loan as a priority source for financing of regions' requirements.*

Stated are the legal fundamentals of budget authorities, particularly, of the decentralized government loan. Illuminated are world experience and prospects for the government debt liabilities market.

The gold and exchange currency Rubicon.

Information on the press conference held on 12 July 2004 in the NBU and dedicated to the results of operating of the banking system of Ukraine in the first half of 2004.

Valerii Tychyna, Oksana Zadniprovska. *Application of the risk management system in a bank.*

Considered are main organizational and methodological approaches to a creation of the risk management system in a banking institution, determined are major components of this system, and showed co-operation of functional groups and profile committees of a bank in order to ensure bank's operation within the limits of the allowed risk.

Official list of Ukrainian banks included in the State Register of Banks and the list of transactions for whose performance banks were granted a banking license and permission in writing to perform transactions.

The list contains the basic data about banks i.e. official name, pattern of ownership, authorized capital, legal address, dates of registration and licensing,

list of transactions for whose performance banks were granted NBU permission in writing. Given are the enforcement measures taken with respect to some banks as of 1 July 2004.

List of transactions for whose performance banks were granted a banking license and NBU permission in writing to perform transactions.

Banks excluded from the State Register of Banks of Ukraine (from 24 June 1992 to 1 July 2004).

Major indicators of the activities of Ukrainian banks as of 1 July 2003.

Dynamics of financial situation of Ukrainian banks as of 1 July 2004.

Analytical materials in tables and graphs characterized the financial situation of the banking system of Ukraine by basic indicators of banks' assets and liabilities.

Liudmyla Snihurska. *Peculiarities of the accounting of NBU transactions on granting and servicing of discount credits.*

Comment on amendments to NBU Chart of accounts concerned with the accounting of discount credits.

Tetiana Dobko. *The largest library of Ukraine: new books.*

Annotations to the new books on banking and financial activities which replenished the Vernadskyi National Library of Ukraine.

Pavlo Hai-Nyzhnyk. *Kostiantyn Klepachevskyi – the last governor of the Ukrainian State Bank.*

Review of the activity of Kostiantyn Klepachevskyi, the last governor of the Ukrainian State Bank, in Ukraine and abroad.

Zorianna Komarynska. *Touches to the development of the Reiffensteinbank in Ukraine.*

The author shows the history of the Reiffensteinbank from its first credit societies in Europe up to this day and illuminates its activity in Ukraine.

Government securities market of Ukraine in June 2004.

Analytical materials in tables and graphs on results of auctions on government securities allocation in June 2004.

The winner of the First All-Ukrainian children's painting contest "VISA: Olympic fancies" has been announced.

Information on the results of the contest held by the international payment system "VISA" and Privatbank.

Putting into circulation the commemorative coin "Golden Gates".

Official report on putting into circulation the 100 hryvnia commemorative coin "Golden Gates" dedicated to the Golden Gates of the City of Kyiv, the unique fortification of the Kievan Russia. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "350 Years of the City of Kharkiv".

Official report on putting into circulation the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to 350 years of the City of Kharkiv. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Alexander Dovzhenko".

Official report on putting into circulation the 2 hryvnia commemorative coin dedicated to the 100th birth anniversary of the founder of Ukrainian national cinematographic school, writer and painter Alexander Dovzhenko. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Шановні друзі!
Надсилаючи до редакції
матеріали, просимо
виконувати такі правила.

Do уваги авторів!

I. Вимоги до текстових матеріалів:

1. Стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу.
2. Рукописи для публікації подаються:
 - а) електронною поштою (litvinova@bank.gov.ua) або на дискеті (Word) та у двох роздрукованих екземплярах. Файл *.doc необхідно продублювати в *.rtf форматі;
 - б) паперовий варіант статті має бути надрукований на одній стороні аркуша 12 або 14 кеглем через два інтервали (29 рядків на сторінці, ширина полів зліва — 3 см).
3. Максимальний обсяг статті — 15 сторінок (30 — 35 тисяч знаків із пробілами), як виняток — 20 сторінок (45 — 50 тисяч знаків із пробілами).
4. Статті надсилаються українською мовою. Прізвища іноземних авторів, назви наукових праць, терміни тощо після викладу українською мовою подаються в дужках мовою оригіналу.
5. До рукопису додається анотація, в якій має бути стисло і чітко сформульована головна ідея статті та обґрунтована її актуальність.
6. У вихідних даних обов'язково вказуються прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів), місце роботи, посада, вченій ступінь та наукове звання, службова та домашня адреси, службовий та домашній телефони, ксерокопія довідки про присвоєння Державною податковою адміністрацією ідентифікаційного номера (для іногородніх — адреса місцевої податкової інспекції). Необхідно також обов'язково поставити підпис.
7. Цитати, таблиці, статистичні дані, цифрові показники подаються з посиланням на джерела (назва, місто, видавництво, рік, том, сторінка). Список використаних джерел подається наприкінці статті. Посилання в тексті на ту чи іншу працю позначається порядковим номером цієї праці за списком.
8. Статті подаються в структурованому вигляді: розділи, підрозділи мають бути виділені, з назвами (особливо для великих статей); головні думки автора та висновок виділяються в тексті напівжирним

шрифтом, курсивом або підкресленнями.

9. До рукопису додається заява з підписами авторів про те, що надіслана праця не друкувалася і не подана для публікації до інших видань.
10. Скорочення, крім загальноприйнятих (скорочення мір, термінів, математичних величин), не допускаються.
11. Шрифти використовуються Times New Roman Cyr, Arial Cyr.

II. Вимоги до ілюстративних матеріалів:

1. До статті додаються якісна кольорова фотокартка автора або слайд (гірше — негатив), а також інші ілюстрації, придатні для сканування (непошкоджені, чіткі і якісні).
2. Якщо фотографія надається в електронному вигляді, то вона повинна мати роздільну здатність не менш як 300 dpi (Photoshop — формат .tif чи .eps).
3. Графіки подаються окремим файлом у Excel.
4. До кожного графіка обов'язково подається окрема таблиця даних, на основі якої він збудований, та його паперова роздруковка в кольорі. Зведені таблиці даних не бажані.
5. Таблиці і графіки повинні бути пронумеровані і мати назву.
6. Подаючи весь матеріал у цілісному вигляді, схеми і таблиці слід додатково подавати ще й окремим файлом.

III. Статті, оформлені з порушенням зазначених правил, а також рукописні матеріали до розгляду не приймаються.

IV. Редакція передає статті на рецензії кваліфікованим фахівцям Національного банку та членам редколегії, а також залишає за собою право скорочувати і редактувати статті.

V. Відповідальність за точність викладених фактів несуть автори.